

Anja Härkönen

HYVINVOINTI-, MATKAILU- JA VILJA-ALOJEN OSAAMISTARPEET PÄIJÄT-HÄMEESSÄ

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

Anja Härkönen

**HYVINVOINTI-, MATKAILU- JA VILJA-ALOJEN
OSAAMISTARPEET PÄIJÄT-HÄMEESSÄ**

Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu

Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 39

© Lahden ammattikorkeakoulu ja kirjoittajat

ISSN 1457-8328

ISBN 978-951-827-074-7

Taitto: Lahden ammattikorkeakoulu, Anna Pohjansalo

Painopaikka: Tampereen yliopistopaino Oy (Juvenes Print)

Tampere 2008

SISÄLLYS

SAATTEEKSI	7
1. JOHDANTO	9
1.1. Raportin toteutus	9
1.2. Raportin eteneminen	11
2. MILTÄ TULEVAISUUS NÄYTTÄÄ?	12
2.1 Ennakointi- ja klusteriajattelu	12
2.2 Toimialojen kansalliset tulevaisuuden näkymät	13
2.3 Päijät-Hämeen maakunnan tulevaisuus	18
2.3.1. Maakuntaohjelma	19
2.3.2. Lahden alueen elinkeinostrategia	20
2.3.3. Hämeen alueellinen teknologiastrategia	21
2.3.4. Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategia	25
2.3.5. Päijät-Hämeen korkeakoulustrategia	25
3. PÄIJÄT-HÄMEEN HYVINVOINTIALA	27
3.1. Päijät-Hämeen hyvinvointiklusteri	28
3.1.1. Palvelujärjestelmä	30
3.1.2. Teollisuus	36
3.1.3. Tutkimus, opetus, koulutus	36
3.2. Tulevaisuus hyvinvointialan päijäthämäläisten toimijoiden silmin	38
3.3. Ammattirakenne tulevaisuudessa	40
3.4. Hyvinvointialan tulevaisuuden osaamistarpeet	42
4. PÄIJÄT-HÄMEEN MATKAILUALA	44
4.1. Matkailualan toimijoita Päijät-Hämeessä	45
4.2. Tulevaisuus päijäthämäläisten matkailualan toimijoiden silmin	48
4.3. Ammattirakenne tulevaisuudessa	51
4.4. Matkailualan tulevaisuuden osaamistarpeet	52
5. PÄIJÄT-HÄMEEN VILJA-ALA	54
5.1. Viljaklusterin rakenne ja toimijat	54
5.2. Tulevaisuus vilja-alan toimijoiden silmin	56
5.3. Ammattirakenne tulevaisuudessa	58
5.4. Vilja-alan tulevaisuuden osaamistarpeet	59
6. TOIMIALOJEN YHTEISTYÖ TULEVAISUUDESSA	60
6.1. Toimialojen yhtymäpinnoille johtava osaaminen	63
6.1.1. Hyvinvointiala	64
6.1.2. Matkailuala	64
6.1.3. Vilja-ala	65
6.2. Yhteiset opinnot	65
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	66
Vaadittava osaaminen	68
Yhtymäpinnat	70
LÄHTEET	72
LIITTEET	77

SAATTEEKSI

”Kaikkien organisaatioiden pitää menestyäkseen pystyä oppimaan ja uudistumaan vähintään samaan tahtiin kuin sen toimintaympäristö muuttuu. Koulutusjärjestelmän osalta haaste on vielä suurempi: oppimisessa ja uudistumisessa pitäisi olla muista edellä. Koulutukselta odotetaan tulevaisuuden myönteistä ohjausta” (Elinkeinoelämän keskusliiton Tulevaisuusluotain). Tästä syystä tarvitaan jatkuvaa ennakkointia yhteistyössä elinkeinoelämän sekä muiden työyhteisöjen kanssa.

ESR-osarahoitteinen MAP-projekti (Maakunnan avainklustereiden osaamisalueiden ja koulutustarpeiden analyysi) on toteutettu Päijät-Hämeen koulutus konsernissa ja Lahden ammattikorkeakoulussa vuosina 2003 - 2008. Projektin tavoitteena on ollut kerätä, analysoida ja levittää tietoa toimintaympäristön ja osaamistarpeiden muutoksista sekä lisätä koulutusorganisaatioiden ja yritysten osaamista ja yhteistyötä tulevaisuuden ennakkoinnissa. Näitä tavoitteita on ensisijaisesti toteutettu osaamistarpeisiin keskittyvissä klusterianalyseissä. Osaamistarpeita on käsitelty Päijät-Hämeen keskeisillä aloilla. Käsillä oleva raportti päättää MAP-projektin aikana julkaistujen raporttien sarjan. Julkaisut löytyvät osoitteesta <http://www.lamk.fi/palvelut/eu/map/>.

MAP-projektissa on lisätty ennakkointiosaamista sekä koulutusorganisaatioissa että yrityksissä. Näiden organisaatioiden erilaisuudesta johtuen projektissa on ollut mukana hyvin erilaisia näkökulmia ennakkointiin. Eroja on ennakoinnin tavoitteessa, tulevaisuuden tarkastelun aikajänteessä, näkökulman valinnassa, ennakkointitiedon käytössä jne. Koulutusorganisaatioissa täytyy erityisesti pitää mielessä yksittäisen opiskelijan näkökulma pitkällä aikajänteellä. Valmistuneen osaaminen tulee olla sellaista, että hän ei ole vain yhden osaamisalueen varassa työmarkkinoilla. Tutkintoon johtavan koulutuksen määriä ennakoidaan eri tavoin kuin sisältöä tai yksittäisen yrityksen tulevaisuuden painopisteitä. Kyse on myös siitä kuinka suuria riskejä ollaan valmiita ottamaan: halutaanko saada tuloksia, jotka toteutuvat mahdollisimman suurella todennäköisyydellä vai ollaanko valmiita tarttumaan heikkoihin signaaleihin, jotka sillä hetkellä saavat kannatusta vain hyvin pienen ryhmän taholta, mutta voivat realisoituessaan tarjota erittäin suuria mahdollisuuksia. Tulevaisuuden ennakkointi on vaikeaa mutta ennakkointiprosessin avulla luodaan mahdollisuuksia vaikuttaa tulevaisuuteen.

MAP-projektissa on kokeiltu erilaisia tapoja ennakoida: laadullista ennakkointia, määrällistä ennakkointia, sähköisiä kyselyjä, erilaisia työpajoja, seminaareja. Projektissa on myös syntynyt malli Päijät-Hämeen klusteripohjaisesta ennakoinnista. Tätä mallia on varioitu hiukan eri tavoin kussakin raportissa. Raporteissa ei ole pyritty perinteiseen tutkimukselliseen otteeseen vaan kyse on enemmän selvityksistä, joissa on hyödynnetty ennakkointiajattelua ja –menetelmiä. Esimerkiksi tässä käsillä olevassa hyvinvointi-, matkailu- ja viljailan raportissa on käytetty delfimäistä etenemistapaa: Pohja-aineisto rakentuu pääasiassa

valmiina olevista kirjallisista lähteistä. Tätä materiaalia on täydennetty haastatteluilla ja lopuksi taustamateriaalin sekä haastatteluiden kautta syntynyttä aineistoa on työstetty eteenpäin yhteisessä työpajassa. Prosessin aikana osallistujat ovat voineet keskustella ja mahdollisesti muuttaa mielipiteitään. Tavoitteena on ollut ensisijaisesti kehittää yhteistä näkemystä osaamistarpeista. Osaamistarpeiden ennakointi on aikaisempaa vaativampaa ja tärkeämpää muutosten nopeutuessa. Tähän tarvitaan yritysten, yhteisöjen ja oppilaitosten jatkuvaa yhteistyötä.

Menestyksenkäs ennakointi koostuu kolmesta peräkkäisestä vaiheesta: ennakoititiedon tuottamisesta, tämän tiedon merkityksen arvioinnista ennakoitikohteen näkökulmasta, sekä toimenpiteiden suunnittelusta ja toteuttamisesta arvioidun ennakoititiedon pohjalta. Ennakoinnin onnistuminen mitataan sen mukaan, miten ennakoititiedon pohjalta syntyneet käsitykset muutetaan käytännön toiminnaksi. Etenkin koulutusorganisaatioiden on syytä varmistaa, että tuloksista syntyy nopeassa tahdissa toimintaa.

MAP-projektin toteuttamiseen on osallistunut lähes kaksi sataa henkilöä yrityksistä, koulutusorganisaatioista sekä muista organisaatioista. Lämpimät kiitokset teille kaikille työpanoksestanne!

Lahdessa helmikuussa 2008
Soili Saikkonen
projektipäällikkö
Lahden ammattikorkeakoulu

1. JOHDANTO

Tämä raportti on osa Euroopan sosiaalirahaston osarahoittamaa ja Lahden ammattikorkeakoulun Innovaatiokeskuksen hallinnoimaa MAP-projektia (Maakunnan avainklustereiden osaamisalueiden ja koulutustarpeiden analyysi). Hankkeen aikana on jo toteutettu muovi-, mekatronikka-, puu- ja ympäristötoimialojen klusterianalyysit, joissa on keskitytty kyseisten alojen tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Tämä raportti käsittelee kolmea Päijät-Hämeen toimialaa; hyvinvointialaa, matkailualaa ja vilja-alaa. Raportissa keskitytään nimenomaan käsiteltävien alojen tulevaisuuden osaamistarpeisiin, sekä alakohtaisesti että toimialojen yhtymäpinnoilla.

Käsillä olevan raportin keskeiset teemat ovat tulevaisuus ja osaamistarpeet. Tulevaisuus-teemaa tarkastellaan aluksi lyhyesti yleiseltä tasolta, mutta pääsääntöisesti sitä tarkastellaan kolmen toimialan, hyvinvointialan, matkailualan ja vilja-alan, näkökulmasta. Tulevaisuutta tarkastellaan kansalliselta ja alueellisesti Päijät-Hämeen tasolta.

Tulevaisuus-teeman liittyy myös toimialojen väliset yhtymäpinnat. Raportin toteuttamista suunniteltaessa asiantuntijoista koostuva työkokous korosti sitä, että aloja olisi tarkasteltava pikemmin yhtenä kokonaisuutena kuin toisistaan täysin erillisinä. Työkokous painotti myös, että innovaatiot syntyvät alojen välisestä yhteistyöstä, joten alojen yhtymäpinnoille pääseminen on yksi tulevaisuuden keskeisimmistä haasteista.

Raportti on suunnattu kaikille, jotka ovat kiinnostuneet tulevaisuuden Päijät-Hämeen hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-alojen tulevaisuuden osaamistarpeista.

1.1. Raportin toteutus

Osaamistarpeita ei voi tunnistaa tuntematta alan rakennetta ja toimintaympäristöä. Tästä syystä raportissa käydään ensin läpi alan keskeisiä toimijoita, toimintaympäristön muutoksia ja alaan kohdistuvia strategioita. Edellä mainitut tekijät vaikuttavat voimakkaasti tulevaisuuden osaamistarpeiden syntyyn.

Raportin tavoitteena on kuvata:

- Millainen on Päijät-Hämeen hyvinvointialan rakenne
- Millainen on Päijät-Hämeen matkailualan rakenne
- Millainen on Päijät-Hämeen vilja-alan rakenne
- Millainen on käsiteltävien (hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-ala) toimialojen tulevaisuus kansallisesti ja Päijät-Hämeessä
- Mitkä ovat käsiteltävien toimialojen tulevaisuuden osaamistarpeet
- Minkälaista yhteistyötä käsiteltävät toimialat tekevät tulevaisuudessa
- Millaisella osaamisella päästään käsiteltävien toimialojen välisille yhtymäpinnoille.

Raportissa on hyödynnetty lähdeaineistona sekä valmiita aineistoja että juuri tätä raporttia varten kerättyä aineistoa. Aineiston keräämisessä ja käyttämisessä on otettu huomioon raportin tavoitteet, ja kuhunkin tavoitteeseen pääsemiseksi on pyritty valitsemaan parhaiten siihen soveltuva lähdeaineisto. Tarkoituksenmukaisuuden lisäksi taloudellisuutta voidaan pitää aineiston keräämisen lähtökohtana, ja usein on mahdollista, että tutkimusongelman joihinkin osiin voi saada vastauksen jo valmiiden aineistojen pohjalta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 185).

Aiemmat selvitykset, raportit, tilastot, strategiat ja opintosuunnitelmat ovat raportissa hyödynnettäviä valmiita aineistoja. Aiempia selvityksiä ja raportteja, kuten Elinkeinoelämän Keskusliiton ja kauppa- ja teollisuusministeriön laatimia toimialoja koskevia raportteja ja strategioita, on käytetty kuvattaessa alojen kansallista tulevaisuutta. Alueellisten strategioiden avulla on kuvattu puolestaan Päijät-Hämeen alueellista tulevaisuutta, ja hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-alojen roolia siinä. Tilastotietoja on hyödynnetty pääasiassa toimialojen kuvauksessa määrittämään alan kokoa ja kehityksen suuntaa.

Raportin suunnitteluvaiheessa istunut työkokous ehdotti, että alojen keskinäisille yhtiymäpinnoille johtavana osaamisena tarkasteltaisiin osaamiskolmiota, jonka muodostavat johtamiseen, markkinointiin ja tuotekehitykseen liittyvä osaaminen. Lahden ammattikorkeakoulun ja Koulutuskeskus Salpauksen opintosuunnitelmat valittiin aineistoksi, joiden avulla tarkastellaan, kuinka osaamiskolmio on otettu huomioon koulutuksessa. Opintosuunnitelmat ovat myös osaamista ennakoivaa aineistoa, koska ne määrittävät tulevaisuuden työntekijöiden osaamista.

Juuri tätä raporttia varten kerättyä aineistoa ovat haastattelut ja työpajatyöskentely. Haastattelut on toteutettu teemahaastatteluina elo-lokakuussa 2007. Haastatteluja tehtiin 12, ne olivat yksilöhaastatteluja, ja kestivät 1-1,5 tuntia. Teemahaastattelu valittiin tiedonkeruumuodoksi, sillä valmiista aineistosta saatuja tietoja haluttiin syventää. Haastattelujen suunnittelussa hyödynnettiin raportin toteutuksessakin hyödynnettyjä aiempia selvityksiä, raportteja ja strategioita.

Valmiita aineistoja ja haastatteluja täydennettiin vielä työpajatyöskentelyllä. Ennakointitiedon luonteeseen kuuluu, että tietoa muokataan ja syvennetään verkostoissa, kun sitä kerätään. Tällöin osallistujat sitoutuvat paremmin yhteiseen tavoitteeseen. Työpajatyöskentely toteutettiin lokakuussa 2007. Työpajan pääteemoina olivat tulevaisuuden osaamistarpeet vilja-, matkailu-, ja hyvinvointialoilla ja ennakointimalli, jonka avulla työelämän nykyiset ja tulevaisuuden osaamistarpeet saataisiin välitettyä parhaiten koulutukseen. Työpajassa oli yhteensä 16 osallistujaa, jotka jaettiin kahteen ryhmään, joissa oli sekä työelämän, koulutuksen että alueellisen kehittämissyhtiön edustajia. Kummassakin ryhmässä oli lisäksi kaksi MAP-projektin edustajaa, jotka kirjasivat keskustelut ylös.

Haastatteluja ja työpajatyöskentelyä on käytetty lähteenä kuvattaessa hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-alojen tulevaisuutta Päijät-Hämeessä, alojen tulevaisuuden osaamistarpeita sekä toimialojen yhteistä tulevaisuutta.

1.2. Raportin eteneminen

Johdanto-kappaleen jälkeen esitellään lyhyesti ennakointi- ja klusteriajattelua, joka liittyy kiinteästi raportin taustaan. Ennakointi liittyy erottamattomasti tulevaisuusajatteluun, ja tämäkin raportti tuottaa ennakoitietoa. Klusteriajattelun taustojen selvittämisellä pyritään tuomaan esille, mitä tarkoitetaan klusterilla ja mitä toimialalla. Sen jälkeen kappaleessa 2 kuvataan yleisesti toimialojen kansallista tulevaisuutta ja sitä, millaisena Päijät-Hämeen maakunnan tulevaisuus nähdään maakuntasuunnitelmassa. Sen jälkeen esitellään Päijät-Hämeen alueellisia strategioita, joiden toteuttamisella pyritään saavuttamaan tulevaisuuden visiot. Jokaisen strategian kohdalla käydään läpi, kuinka hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-ala on huomioitu niissä. Näin halutaan tuoda esille käsiteltävien alojen rooli maakunnan tulevaisuuden rakentamisessa strategioiden avulla.

Seuraavaksi raportissa siirrytään kuvamaan yksitellen kutakin käsiteltävistä aloista. Kappaleissa 3-5 esitellään ensin alan rakennetta Päijät-Hämeessä, ja sen jälkeen keskitytään alan tulevaisuuteen ja tulevaisuuden osaamistarpeisiin päijäthämäläisten toimijoiden silmin. Tässä hyödynnetään myös Päijät-Hämeen ennakointiverkostossa tehtyä ammattirakennenne-ennustetyötä.

Alakohtaisten kuvausten jälkeen kappaleessa 6 keskitytään hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-alojen yhteiseen tulevaisuuteen. Kappaleen alussa esitellään, millaisia yhtymäpintoja käsiteltävien alojen välillä on, ja mitkä alat ovat mahdollisesti toistensa tulevaisuuden yhteistyökumppaneita. Kappaleen loppuun keskitytään yhtymäpinnoille johtavaan osaamiseen, ja siihen, kuinka koulutus siihen vastaa. Yhtymäpinnoille johtavalla osaamisella tarkoitetaan markkinointiin, johtamiseen ja tuotekehitykseen liittyvää osaamista. Raportin päättävässä luvussa esitetään johtopäätöksiä ja toimintasuosituksia.

2. MILTÄ TULEVAISUUS NÄYTTÄÄ?

2.1. Ennakointi- ja klusteriajattelu

Ennakointi on tulevaisuuden yhteisöllistä luomista (Elinkeinoelämän Keskusliitto 2006, 4). Alueellisen ennakkoinnin käytännön oppaassa (2002, XI, 12) ennakointi määritellään järjestelmälliseksi ja osallistavaksi prosessiksi, jossa kerätään tietoa ja laaditaan visioita keskipitkän ja pitkän aikavälin tulevaisuudesta. Ennakkoinnille on ominaista myös laaja-alaisen kysymysten tarkasteleminen ja hajallaan olevan tiedon kerääminen.

Mika Aaltosen ja Markku Wileniuksen (2002, 68-69) mukaan tulevaisuuden ennakkoinnilla voidaan sanoa olevan neljä tehtävää. Ensiksikin, ennakkoinnin avulla voidaan tutkia mahdollisia tulevaisuuksia, ennakkoinnilla pyritään avaamaan tulevaisuudessa siintävät mahdollisuudet ja rikkomaan tavanomaisia käsityksiä siitä, mikä on tulevaisuudessa mahdollista ja mikä ei. Toiseksi todennäköisten tulevaisuuksien tutkiminen on ennakkoinnin tehtävä, on tärkeää pystyä tunnistamaan ne tekijät, jotka vaikuttavat tulevaisuuteen. Kolmas ennakkoinnin tehtävä on Aaltosen ja Wileniuksen mukaan tulevaisuuskuvien tutkiminen. Tulevaisuuteen liittyvien pelkojen, toiveiden ja odotusten kartoittaminen on tärkeää. Neljäntenä ennakkoinnin tehtävänä on tulevaisuuden tekeminen, mikä tähtää usein parhaimman mahdollisen tulevaisuuden luomiseen. Tulevaisuuden ennakkoinnin tärkeä lopputulos on myös se, että saadaan käsitys siitä, mihin voidaan ja mihin halutaan vaikuttaa. (Aaltonen&Wilenius 2002, 68-69.)

Ennakointi on eräällä tavalla jo olemassa olevan tiedon järjestämistä, ja sen tulkitsemista. Ennakkoinnin pohjana oleva tieto voi olla monentyypistä. Ennakkoinnissa yhdistetään mennyttä ja nykyisyyttä koskevaa sekä tulevaisuutta arvioivaa tietoa. Tulevaisuutta koskeva tieto voidaan ulottaa lyhyelle, keskipitkälle tai pitkälle aikavälille. Tieto voi kuvata pieniä tai suuria muutoksia sekä syy-seuraussuhteita. Ennakointiin liittyvä tieto voidaan jakaa seuraavasti:

- tulevaisuutta koskeva suhteellisen varma tieto, esimerkiksi megatrendit ja ennusteet
- asiantuntijoiden näkemykset ja valistuneet arvaukset tulevasta
- tulevaisuutta koskevat päätökset ja ratkaisut, esimerkiksi EU:n laajeneminen
- tulevaisuutta koskevat omat ratkaisut ja valinnat, esimerkiksi voimakkaasti kehitettävien klusterien valinta
- ennakkoinnin menetelmät, mallit ja ennakointiosaaminen
- ennakkoinnin tietolähteet, raportit
- ennakointia koskeva historiatieto, kuten tilasto (Pirkanmaan ennakointipalvelu 2008).

Tässä raportissa käytettävä ennakointitieto voidaan Pirkanmaan ennakointipalvelun jaottelua käyttäen esittää seuraavasti:

- asiantuntijoiden näkemykset ja valistuneet arvaukset tulevasta: käsiteltävien toimialojen edustajien haastattelut, Päijät-Hämeen ammattirakenne-ennuste
- tulevaisuutta koskevat omat ratkaisut ja valinnat: alueen strategiat, opinto-oppaat
- ennakkoinnin menetelmät, mallit ja ennakointiosaaminen: työpajatyöskentely
- ennakkoinnin tietolähteet, tietokannat ja raportit: Elinkeinoelämän Keskusliiton raportit, toimialaraportit
- ennakointia tukeva historiatieto, kuten tilastot: Stakesin tilastot, toimialarekisterit.

Tässä raportissa käsiteltävistä aloista kahta, vilja- ja hyvinvointialaa kutsutaan klustereiksi. Klusteriajattelu, kuten siihen nykyisin viitataan, on lähtöisin Michael Porterin vuonna 1990 julkaisemista tutkimuksista kansakuntien kilpailukykyä koskevista tutkimuksista (Mannermaa). Porterin määritelmän mukaan klusterilla tarkoitetaan ”toisiinsa kytkeytyneiden yritysten ja yhteisöjen maantieteellisiä keskittyviä jollain erityisillä osa-alueilla. Klusterit muodostuvat keskenään sidoksissa olevista toimijoista ja niihin liittyvistä muista toimijoista, jotka ovat keskeisiä kilpailun kannalta”. (Virtanen&Hernesniemi 2005, 5.)

Klusteri voi olla kooltaan iso tai pieni. Suurikaan joukko ei muodosta klusteria, jos vuorovaikutussuhteet puuttuvat tai ovat löysät. Sen sijaan pienikin joukko yrityksiä saattaa toimia sekä keskenään että toimintaympäristönsä kanssa riittävän tiiviissä vuorovaikutussuhteessa, jossa klusterit piirteet voidaan tunnistaa. (Virtanen 2002, 18.) Päijät-Hämeen viljaklusteri on hyvä esimerkki tällaisesta kooltaan pienestä, mutta klusterin merkit täyttävästä klusterista.

Tässä raportissa käsiteltävistä aloista matkailun ei katsota muodostavan omaa klusteriaan Päijät-Hämeessä. Toimialan ja klusterin käsitteet liittyvät kuitenkin toisiinsa, klusteriin kuuluu useita toimialoja. Toimialajako perustuu kansainvälisesti yhteisesti sovittuun käytäntöön, jokainen yritys sijoittuu taloustilastoissa 1-7 numeron tarkkuudella johonkin toimialaan. Tilastoissa yrityksiä sijoitetaan ryhmiin toimialoittain. (Virtanen&Hernesniemi 2005, 17.)

2.2. Toimialojen kansalliset tulevaisuuden näkymät

Toimialojen kansallinen tulevaisuus vaikuttaa myös toimialojen alueelliseen tulevaisuuteen. Esimerkiksi matkailualalla on laadittu kansallinen matkailustrategia, jota toteutetaan alueellisesti. Seuraavassa tarkastelussa hyvinvointialan kohdalla keskitytään nimenomaan sosiaali- ja terveystalouteen, ja vilja-alan kohdalla tarkastelu liitetään laajempaan näkökulmaan, elintarvikealan kansalliseen tulevaisuuteen.

Hyvinvointiala

Elinkeinoelämän keskusliitto on laatinut sosiaalipalvelualalle vision vuodelle 2020. Sen mukaan sosiaalipalvelut ovat osa kansainvälistyneitä hyvinvointipalveluja. Julkinen palvelu hoitaa tietyn osan sosiaalipalveluista ja yksityinen palveluntuotanto on vakiintunut osa verkottunutta palvelujärjestelmää. Palvelujen konseptointi, tuotteistaminen sekä markkinointi osataan. Palveluprosessit lähtevät yksilöllisistä asiakastarpeista, ja palveluja tarjotaan monimuotoiselle ja entistä vaativammalle asiakaskunnalle. Teknologiaa hyödynnetään palveluprosesseissa ja palvelut tuotetaan yhteistyöverkoissa. Väestön demografiset muutokset näkyvät sosiaalialalla selkeämmin kuin muilla aloilla. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006, 51.)

Kauppa- ja teollisuusministeriön sosiaalipalvelujen toimialaraportissa keskitytään nimenomaan sosiaalipalvelut -toimialan yrityssektoriin. Toimialaraportissa esitetyn tulevaisuuden vision mukaan sosiaalipalvelujen kysyntä kasvaa tulevaisuudessa lähinnä ikääntymisen johdun. Elin- ja koulutustason nousun myötä kasvavat vaatimukset palveluja kohtaan sekä työmarkkinoiden muutokset lisäävät sosiaalipalvelujen kysyntää. Tulevaisuudessa sosiaalipalvelumarkkinat avautuvat. Palvelutuotannosta muodostuu nykyistä selkeämmin yksi elinkeinoala muiden palveluelinkeinoalojen joukkoon. Yritysten osuus palvelutuotannosta kasvaa merkittävästi, mutta kuntien oma tuotanto säilyttää markkinajohtajan aseman valtakunnallisesti. Alan yritys rakenne tulee muuttumaan, pienet yritykset erikoistuvat, toimivat verkostomaisesti ja säilyttävät kodinomaisuutensa. Alalle syntyy sekä suuria että keskisuuria maakunnallisia ja valtakunnallisia yrityksiä. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2007a, 56-57.)

Elinkeinoelämän keskusliiton terveystalvopalvelualalle laatiman, vuodelle 2020 ulottuvan vision mukaan terveystalvopalvelualan markkinat ovat kehittyneet toimivaksi kokonaisuudeksi, jossa eri toimijoiden välinen yhteistyö on vahvaa. Vision mukaan suomalaiset terveystalvopalvelut ovat kansainvälisesti kilpailukykyisiä. Visio sisältää myös ajatuksen yhteiskuntavastuullisuudesta. Lisäksi vision mukaan terveystalvopalvelualan on kyettävä joustavasti omaksumaan uusia toimintatapoja sekä soveltamaan innovaatioita. Innovaatiot liittyvät esimerkiksi teknisiin laitteisiin, tietoteknisiin sovelluksiin, johtamisjärjestelmiin ja palveluprosesseihin. Innovatiivisuus pitää sisällään myös palvelujen konseptoinnin ja tuotteistamisen. Visiossa korostetaan lisäksi sitä, että eri toimialojen rajapintojen madaltuminen ja toimialojen välisen yhteistyön lisääntyminen mahdollistaa uuden oppimiseen myös muilta toimialoilta. (Elinkeinoelämän Keskusliitto 2006, 58.)

Kauppa- ja teollisuusministeriön terveystalvopalvelujen toimialaraportissa keskitytään terveystalvopalvelu toimialan yrityssektoriin. Toimialaraportissa esitetään myös visio toimialan tulevaisuudesta. Vision mukaan terveystalvopalvelujen kysyntä kasvaa lähinnä väestön ikääntymisestä, teknologian kehittymisestä ja asiakkaiden vaatimustason noususta johtuen. Yksityisen palveluntuotannon absoluuttinen ja suhteellinen osuus markkinoista kasvaa ja siitä tulee julkiseen sektoriin verrattuna nykyistä tasavertaisempi tuottaja markkinoille.

Tulevaisuudessa on yhä tavallisempaa, että tuottajat erikoistuvat ja keskittyvät tiettyjen asiakasryhmien palvelemiseen. Rajanveto sairaanhoidon, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon ja sosiaalipalvelujen välillä hämärtyy entisestään. Terveyspalvelujen toimiala-raportin mukaan tuotteistaminen on välttämätön edellytys palveluja ostettaessa ja myy-täessä. Palvelujen tuotteistamisen pitäisi tapahtua yhteistyössä yrittäjien, kuntien sekä tutkimus- ja koulutuslaitosten kanssa. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006a, 55-57.)

Elinkeinoelämän Keskusliitto on ennakoanut sosiaali- ja terveyspalvelujen tulevaisuuden osaamisalueita. Molemmilla aloilla ennakoitiin nousee esille niin työntekijätehtävissä, asiantuntija- tai esimiestehtävissä kuin johtotehtävissäkin. Mielenkiintoista on, että terveyspalvelualalla tiimityötaidojen katsotaan kuuluvan tulevaisuuden osaamistarpeisiin, mutta asiaa ei nosteta esiin sosiaalipalvelujen kohdalla.

	Työntekijätehtävät	Asiantuntija- tai esimiestehtävät	Johtotehtävät
Sosiaali- palvelut	• Asiakkaiden tarpeiden tunnistaminen ja ennakointi • Asiakaspalvelu-osaaminen • Yhteistyökyky	• Asiakkaiden tarpeiden tunnistaminen ja ennakointi • Itsensä johtaminen • Yhteistyökyky • Ongelmanratkaisukyky	• Osaamisen johtaminen • Ennakointiosaaminen • Kyky analysoida tietoa • Yhteistyökyky
Terveys- palvelut	• Yhteistyökyky • Asiakkaan tarpeiden tunnistaminen ja ennakointi • Asiakaspalveluosaaminen • Tiimityötaidot	• Asiakastarpeiden tunnistaminen ja ennakointi • Asiakasprosessin kokonaisuuden hallinta • Ihmisten johtaminen • Yhteistyökyky • Tiimityötaidot • Kyky jakaa osaamista/ymmärtää toisten osaamista	• Markkinaosaaminen • Ihmisten johtaminen • Ennakointiosaaminen

Taulukko 1: Merkittävimmät osaamisalueet sosiaalipalvelu- ja terveyspalvelualojen eri tehtävissä 2020 (Lähde: Elinkeinoelämän Keskusliitto 2006, 55, 61)

Matkailuala

Kauppa- ja teollisuusministeriö laatima Suomen matkailustrategia valmistui vuonna 2006. Matkailun katsottiin tarvitsevan oman valtakunnallisen strategiansa, sillä matkailulla on valtakunnallisesti merkittävä vaikutus kansantalouteen ja työllisyyteen. Matkailu on palveluala, jolla on suuri, lähes rajaton, kasvupotentiaali. Kasvun toteutuminen vaatii systemaattista ja pitkäjänteistä yhteistyötä sekä matkailualan toimijoiden yhteisen tahtotilan.

Kansalliselle matkailustrategialle on asetettu useita tavoitteita, esimerkiksi sen oletetaan tukevan kasvua, kilpailukykyä ja kannattavuutta, luovan raamit yksityisen ja julkisen sektorin päätöksenteolle sekä yhteensovittavan matkailun kehittämisen sitä tukevien alojen kehitystyöhön. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006b 9-10).

Kansallisen matkailustrategian mukaan maakuntien liittojen tulee organisoida oman maakuntansa matkailustrategian laatiminen. Maakunnallisessa matkailustrategiassa on huomioitava kansallisen strategian linjaukset, ja siinä määritellään valtakunnallista strategiaa tarkemmin alueen seudullisten toimijoiden roolit ja vastuut. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006b, 35.)

Suomen kansallisessa matkailustrategiassa esitetään vuoteen 2020 ulottuva visio:
Suomi on Euroopan huipulla; houkutteleva ja helposti saavutettava työ- ja vapaa-ajan matkailumaa, jossa yritykset menestyvät tarjoamalla elämyksiä eri vuodenaikoina hyödyntäen puhdasta luontoa, suomalaista kulttuuria ja kestävän matkailun periaattein rakennettuja matkailukohteita. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006b, 19.)

Lisäksi kansallisessa matkailustrategiassa esitellään matkailun tuoteteemat ja muodot vuosille 2007–2013. Matkailun tuoteteemoina lähitulevaisuudessa ovat lumi- ja joulutuotteet, vesistötuotteet, suomalaiset hyvinvointituotteet, tapahtumat kokous- kongressi- ja incentive-matkailu, lyhytmatat ja kiertomatkat. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2006b, 26-27, 30-32.)

Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisemassa matkailun toimialaraportissa esitetään matkailuklusterille valtakunnan tasoinen tulevaisuuden visio. Vision mukaan matkailun tulevaisuus näyttää erityisen valoisalta pitkällä aikavälillä, mutta kysyntä on herkkä erilaisille talouskehityksen muutoksille. Matkailuelinkeino kytkeytyy yhä tiiviimmin oman matkailuklusterinsa ohella muihin klustereihin, esimerkiksi hyvinvointi-, elintarvike- ja telekommunikaatioklusterit. Myös muut alat ja klusterit lähestyvät matkailua, jos yhteisiä intressejä löytyy, esimerkkinä tästä voidaan pitää matkailun, uusmedian ja viihdeteollisuuden kytkennät tavoitteena elämyksiä tuottavat matkailukokemukset. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2007b, 43–44.)

Matkailukysyntä kasvaa, monimuotoistuu, yksilöityy ja muuttuu aktiviteetti- tai teemapainotteiseksi. Asiakas nousee kuninkaaksi, jonka mielikuvaa yrityksestä ja sen paremmuudesta halutaan vaalia kaikin keinoin. Wellbeing on keskeinen teema kansainvälisillä markkinoilla. Hotelliketjujen laajentuminen ja globalisoituminen on edelleen tulevaisuuden keskeinen ilmiö. Varausketjujen menestyminen perustuu erityisesti liikematkailuun, mutta tulevaisuudessa operaattorit ovat yhä kiinnostuneempia myös vapaa-ajan matkailubisneksistä. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2007b, 43–44.)

Työntekijätehtävät	Asiantuntija- tai esimiestehtävät	Johtotehtävät
• asiakaspalveluosaaminen • yhteistyökyky • myyntitaidot • asiakkaan tarpeiden tunnistaminen ja ennakointi • muutosvalmius • tiimityötaidot	• asiakkaiden tarpeiden tunnistaminen ja ennakointi • yhteistyökyky • asiakasosaaminen • ihmisten johtaminen • tiimityötaidot • kyky jakaa osaamista / ymmärtää toisten osaamista	• markkinatuntemus • liiketoimintaprosessien tunteminen • asiakkaiden tarpeiden tunnistaminen ja ennakointi • palveluketjun kokonaisuuden hallinta • ihmisten johtaminen • ennakkointiosaaminen • osaamisen johtaminen • muutosvalmius • kyky analysoida tietoa • yhteistyökyky • kyky jakaa osaamista/ ymmärtää toisten osaamista • ongelmanratkaisukyky

Taulukko 2: Tulevaisuuden osaamistarpeet matkailuklusterissa elinkeinoelämän keskusliiton mukaan (2006, 41)

Vilja-ala

Kauppa- ja teollisuusministeriön julkaisemassa elintarviketeollisuuden toimialaraportissa (2007) ennakoidaan elintarvikealan liiketoimintaympäristön muutoksia. Toimialaraportissa elintarvikealalla tarkoitetaan toimialaluokituksen mukaista toimialaa TOL 15. Raportissa esitetyn tulevaisuuden vision mukaan kaupan jatkuva voimakas ketjuuntuminen, massa- ja hyllypaikkojen tehokkaampi optimointi, tuotetietojen keskitetty hallinta sekä kaupan omien merkkien kasvu vaikuttavat elintarvikeyritysten asemaan tulevaisuudessa. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2007c, 44.)

Erikokoisten ja erityyppisten yritysten asema ja mahdollisuudet ovat edellä mainituista syistä erilaisia. Suurilla valtakunnallisilla yrityksillä on parhaat edellytykset pärjätä, keskiuuret yritykset pärjäävät, jos ne onnistuvat tehostamaan tuotantoaan, pienet yritykset sen sijaan ovat suurimman haasteen edessä. Niiden selviytymisen kannalta olennaisia ovat hyvät henkilökohtaiset suhteet tietyn kokoluokan kauppoihin, sopiva jakeluetäisyys ja kysytyt tuotteet. Usean pienen yrityksen yhteinen markkinointi, jakelu ja muu yhteistyö on tulevaisuudessa välttämätöntä sekä uudet markkinointikanavat ovat tulevaisuudessa pienten elintarvikeyritysten selviytymiskeinoja. (Kauppa- ja teollisuusministeriö 2007c, 44.)

2.3. Päijät-Hämeen maakunnan tulevaisuus

Päijät-Hämeen tulevaisuuden visiot on esitelty maakuntasuunnitelmassa. Visio on yhteen-veto Päijät-Hämeen tulevaisuuden visioista eri ympäristöissä, eri tasoilla. Vision uloim-malla kehällä tarkastellaan Päijät-Hämettä maailmassa, seuraavalla Euroopassa, seuraavalla Suomessa ja sisimmällä kehällä tarkastellaan Päijät-Hämettä Päijät-Hämeessä ja naapuristossa. Maailman mittakaavassa Päijät-Hämeen visiona on olla 2030 yksi maa-ilman johtavista talviurheilukeskuksista, Suomen talvinen kasvo Lapin rinnalla. Vision mukaan Päijät-Hämeellä on maailman vetovastuu ympäristöalan tiedepuistossa, ja se on myös liikunnan megamaakunta huipuissa, osaamisessa ja elintavoissa. (Päijät-Hämeen maakuntasuunnitelma 2005-2030, 5.)

Euroopan tasolla Päijät-Hämeen visiona on olla tulevaisuudessa eurooppalainen maa-kunta, jolla on poliittiset toimielimet ja kansainvälinen puheoikeus. Maakunnalla on myös oma edustus Brysselissä ja jäsenyys Itämerikomission yhteistyörenaassa. Päijät-Hämeen tulevaisuuden visioon kuuluu myös, että se on osa korkeatasoista Itämerenpiirin liiketoi-mintakeskusta, jolla on kahden välisiä yhteistyösuhteita eurooppalaisiin alueisiin. Päijät-Häme on hyvin saavutettava alue ja yhdistää sekä kokoaa eri alojen toimijoita operoimaan maakunnastaan käsin Suomessa, Euroopassa ja maailmassa. Euroopan tasolla visioon kuuluu myös, että Päijät-Häme on Itämeren alueen johtava viljaklusteritoimija. (Päijät-Hämeen maakuntasuunnitelma 2005-2030, 5.)

Maakuntasuunnitelman vision mukaan Päijät-Häme on tulevaisuudessa Suomen tasolla itsenäinen keskusalue ja merkittävä kasvukeskus, joka ottaa vastaan pääkaupunkiseudun kasvua ja haluaa toimia yhdistäjänä, kokoajana ja välittäjänä Helsingin ja Pietarin sekä muun Suomen välillä. Maakunnalla on myös maan paras saavutettavuus ja logistinen asema. Lisäksi Päijät-Hämeen tulevaisuuden visioon maakunnan tasolla kuuluu olla:

- kansallinen aikuiskouluttaja
- kasvava osaamis- ja korkeakouluapaikkakunta
- suurin kansallinen liikunnan kouluttaja
- Suomen toinen nuotoilukeskus
- yksi merkittävimmistä tapahtumakeskittymistä
- kesä- ja osavuosis asumisen johtava maakunta

(Päijät-Hämeen maakuntasuunnitelma 2005-2030, 5.)

Päijät-Hämeen ja lähimpien maakuntien tasolla Päijät-Hämeen visiona maakuntasuunni-telman mukaan on olla yksi toiminnallinen kokonaisuus työssäkäymisalueena. Visioon kuuluvat myös palveluiden tuottaminen yli maakunnan rajojen ja toimiminen terveyden-huollon kokoajana. Maakunta hakee ja tukee rakennemuutosta aikuiskoulutuksen kautta, ja siellä sijaitsee niin yliopistoja ja korkeakoulukeskuksia, logistiikkaa ja kauppaa kuin organisaatioita, järjestöjä, markkinointia ja erikoisosaamistakin. (Päijät-Hämeen maakun-tasuunnitelma 2005-2030, 5.)

Alueelliset strategiat ovat keinoja, joiden avulla rakennetaan maakunnan tulevaisuutta. Seuraavaksi esitellään lyhyesti Päijät-Hämeen maakuntaohjelma, Lahden alueen elinkeinostrategia, Hämeen alueellinen teknologiastrategia, Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategia ja Päijät-Hämeen korkeakoulustrategia, ja käsiteltävien toimialojen rooli niissä.

2.3.1. Maakuntaohjelma

Päijät-Hämeen maakuntaohjelma esittelee Päijät-Hämeen alueen kokonaiskehittämisen linjaukset. Voimassa oleva maakuntaohjelma kattaa vuodet 2007–2010. Maakuntaohjelmassa esitetään lähivuosien kehittämisen tavoitteet, keskeisimmät hankkeet, toimenpiteet ja suunnitelma ohjelman rahoituksesta. Se on maakunnan kehittämistä koordinoiva ohjelma, jossa sovitetaan yhteen valtakunnalliset tavoitteet, maakunnassa toteutettavat kansalliset erityisohjelmat ja EU:n tukirahoituksen alueelliset ohjelmat sekä eri viranomaisten strategiat ja kehittämistyö (Päijät-Hämeen maakuntaohjelma 2007-2010, 7).

Hyvinvointi

Hyvinvointi on yksi vuosille 2007–2010 suunnatun Päijät-Hämeen maakuntaohjelman toimintalinjoista. Samalla se on maakuntaohjelman läpäisevä teema, kokonaisvaltainen käsite, jota kaikki maakuntaohjelman toimintalinjat tukevat. Aluekeskusohjelman ”Innovatiiviset hyvinvointipalvelut” -hanke on nostettu yhdeksi maakuntaohjelman hyvinvointi-toimintalinjan keskeiseksi hankkeeksi. (Päijät-Hämeen maakuntaohjelma 2007-2010, 35-36.)

Matkailu

Päijät-Hämeen vuosille 2007–2010 suunnatussa maakuntaohjelmassa matkailu nostetaan esille kansainvälisen yhteistyön yhteydessä. Kansainvälisen yhteistyön kehittämisen toimenpiteisiin lukeutuvat liike-, kongressi-, kulttuuri- ja vapaa-ajan matkailun kehittäminen. (Päijät-Hämeen maakuntaohjelma 2007-2010, 30.)

Vilja-ala

Voimassa olevassa maakuntaohjelmassa viljaklusteri mainitaan elinkeinostrategian yhteydessä. Klustereihin, mukaan lukien viljaklusteri, kohdistuvia kehittämistoimia maakuntaohjelmassa luetellaan useita, esimerkiksi pk-yritysten kasvua tukevat investoinnit ja klustereiden tuottavuuden parantaminen. (Päijät-Hämeen maakuntaohjelma 2007-2010,24.) Viljaklusteria sivutaan maakuntaohjelman maaseudun kehittämiseen liittyvässä osiossa, jossa maaseudun kehittämisen yhdeksi painopisteeksi mainitaan maa- ja metsätalouden kilpailukyvyyn parantaminen. (Päijät-Hämeen maakuntaohjelma 2007-2010,39.)

2.3.2. Lahden alueen elinkeinostrategia

Voimassa oleva Lahden alueen elinkeinostrategia on laadittu vuosille 2005-2008, jota toteutetaan Päijät-Hämeen maakunnan tasolla. Elinkeinostrategian laatijoina ovat olleet LAKES - Lahden Alueen Kehittämissyhtiö Oy yhdessä yrittäjäjärjestöjen, Lahden kauppa-kamarin ja yritysten kanssa. (Lahden alueen elinkeinostrategia 2005-2008, 4.)

Parhailtaan Lahden alueen elinkeinostrategiaa ollaan päivittämässä. Elinkeinostrategian luonnoksessa on laadittu visio Lahden alueelle vuoteen 2015. Luonnosvaiheessa olevan mukaan Lahden alue on Suomen ympäristöystävällisin alue. Alueella on ympäristöystävällinen toimintaympäristö, jossa esimerkiksi yritykset ovat sitoutuneet vankasti ja joka on ympäristöllisesti houkutteleva asuinalue, jossa on monipuoliset asumisvaihtoehdot. Vision mukaan alueella on myös käytäntölähtöinen innovaatioympäristö, ja se juuri erottaa Lahden alueen sekä suurista yliopistokaupungeista että pienistä kaupunkiseuduista. Innovaatioympäristö on aidosti yritysälähtöinen ja parasta osaamista hyödyntävä. Alueella on myös veturirooli aikuiskoulutuksella metropolialueella ja osin koko maassa. Innovaatiotoiminnan voimanlähteinä ovat ympäristöosaaminen ja muotoiluosaaminen. Uuden elinkeinostrategian luonnosvaiheen visioon kuuluu myös aito yrittäjyystävällisyys, joka ilmenee uusien yritysten tukina, nopeana päätöksentekona ja yhdyskuntarakenteen ja infran ratkaisuna. (Myllyvirta 2007).

Hyvinvointiala

Lahden alueen elinkeinostrategiassa hyvinvointiala on määritelty yhdeksi alueen tulevaisuuden kasvualaksi yhdessä muotoilun, logistiikan ja matkailun kanssa. Päijät-Hämeen alueellisen hyvinvointiklusterin tavoitteena on vastata hyvinvointipalvelujen markkinamuutokseen, jonka ytimenä on julkisen sektorin roolin muuttuminen ja yksityissektorin tuotteiden ja palvelujen kysynnän kasvuun. Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin tavoitteita perustellaan myös ikääntymisellä, joka aiheuttaa hyvinvointipalvelujen ja -tuotteiden kasvua. (Lahden alueen elinkeinostrategia 2005-2008, 16).

Elinkeinostrategian mukaan hyvinvointialan kehittämisen painopisteinä ovat uusien public -private- mallien kehittäminen ja käyttöönotto, toimivien hyvinvointipalvelumarkkinoiden kehittäminen yritysten määrää ja kokoa kasvattamalla, verkostoliiketoiminnan lisääminen ja uusien tuote- ja palvelukonseptien kehittäminen, erityisesti ikääntymiseen liittyvien tuotteiden ja palvelujen käyttäjälähtöinen konseptointi ja suunnittelu. (Lahden alueen elinkeinostrategia 2005-2008, 16).

Matkailuala

Elinkeinostrategian mukaan matkailutoimiala kuuluu Lahden seudun tulevaisuuden kasvualoihin. Matkailun kasvuodotukset perustuvat etupäässä messu-, kokous- ja tapahtumamatkailun voimakkaaseen kasvuun ja niihin liittyviin investointeihin (Lahden alueen

elinkeinostrategia 2005-2008, 19.) Matkailutoimialan työllistävään vaikutuksen uskotaan voimistuvan entisestään, Lahden alueen elinkeinostrategian päivityksessä todetaan matkailu-klusterin yhdessä hyvinvointiklusterin kanssa muodostavan merkittävät palvelualueiden klusterit teollisuusklustereiden rinnalle (www.lakes.fi).

Elinkeinostrategian mukaiset matkailualan kehittämisen painopisteet ovat kokous- ja kongressitoiminnan ja siihen liittyvien oheispalvelujen kehittäminen, nykyisten tapahtumien kasvattaminen ja uusien hankkiminen. Kehittämistoimenpiteisiin kuuluvat myös kulttuuritarjonnan ja tapahtumien tuotteistaminen sekä yritys lähtöisten alueellisten ja kuntakohtaisten kehittämishankkeiden toteuttaminen. (Lahden alueen elinkeinostrategia 2005–2008, 19.)

Vilja-ala

Voimassa olevan Lahden alueen elinkeinostrategian mukaan viljaklusterin kehittämisen painopistealueita ovat riittävän henkilöstön saanti vaatimaan prosessiteollisuuteen, yhteistyö koulutusorganisaatioiden kanssa alan koulutuksen kehittämiseksi sekä alan imagon parantaminen erityisesti opiskelijoiden keskuudessa. Painopistealueisiin kuuluvat myös laboratoriotoiminnan kehittäminen, yhteistyö logistiikassa ja vientitoiminnoissa sekä matkailutuotteiden tuotteistaminen yritysten kesken. (Lahden alueen elinkeinostrategia 2005-2008, 9.)

2.3.3. Hämeen alueellinen teknologiastrategia

Yksityisen sektorin tasolla kehittämisen tavoitteet on kirjattu elinkeinostrategiaan ja teknologiastrategiaan. Hämeen alueellinen teknologiastrategia on laadittu vuonna 2003 Hämeen TE-keskuksen, Hämeen liiton ja Päijät-Hämeen liiton toimeksiannosta. Teknologiastrategiassa on sekä määritelty alueellinen teknologiakartta ja toimialojen avainteknologiat että määritelty keskeiset kehittämisen painopistealueet, tulevaisuuden kehittämislinjaukset ja tavoitteet ja pyritty identifioimaan vastuutoimijat. (Hämeen alueellinen teknologiastrategia 2003, 3.)

Hyvinvointi

Hämeen alueellinen teknologiastrategiassa hyvinvointiklusteria ei nosteta esille erikseen, vaan klusteri näyttäytyy teknologiastrategiassa avain toimialoiksi määriteltyjen toimialojen rajapinnalla ja mahdollisuutena. Teknologiastrategiassa tunnustetaan hyvinvointitoimialan, etenkin hyvinvointitekniikan kasvu ja kehittyminen. Alueella ei ole sellaisia terveystekniikka-alan toimijoita, jotka eivät olisi jo mukana ICT- tai metalliteollisuusaloilla. (Hämeen alueellinen teknologiastrategia 2003, 17.)

Aluekeskusohjelman määrittelemään hyvinvointiklusteriin kuuluva urheiluvälineiden valmistus on Hämeen teknologiastrategiassa määritelty kuuluvaksi puuteollisuuden miniklusteriin, tarkemmin lopputuotevalmistus-segmenttiin (Hämeen alueellinen teknologiastra-

tegia / puutuoteteollisuus 2003,9.) Usein hyvinvointiklusteriin luokiteltu lääkintäkojeiden, hienomekaanisten kojeiden ja optisten instrumenttien sekä kellojen valmistus kuuluu teknologiastrategiassa elektroniikkateollisuuteen. Lisäksi ICT-teollisuuden kohdalla terveys mainitaan tulevaisuuden mahdollisuutena (Hämeen alueellinen teknologiastrategia/ICT 2003, 10.), samoin metalliteollisuuden kehittämissuosituksissa kehoitetaan selvittämään mekatroniikkateollisuuden hyödyntäminen hyvinvointialan tulevaisuuden mahdollisuuksissa. (Hämeen alueellinen teknologiastrategia /metalliteollisuus 2003, 12.)

Matkailu

Matkailutoimialaa ei mainita Hämeen alueen teknologiastrategiassa

Vilja-ala

Viljaklusteri sisältyy Hämeen alueen teknologiastrategiassa avaintoimialaksi nimetyn elintarviketeollisuuden miniklusterin sisälle. Elintarviketeollisuuden miniklusteri on jaettu 13 segmenttiin, joihin lukeutuvat viljaklusterin muodostavat myllyteollisuus, leipomoteollisuus, ja viljan jatkojalostus. Leipomoteollisuus ja viljan jatkojalostus on määritelty kuuluviksi elintarviketeollisuuden miniklusterin vetovoimaisimpiin segmentteihin. Viljaklusteri kuuluu osittain myös juomateollisuuden ja sivutuotteiden hyödyntämisen segmentteihin. (Hämeen alueellinen teknologiastrategia 2003/ elintarviketeollisuus, 2.)

Viljaklusterille on tyypillistä yritysten pieni koko, ja se huomioidaan teknologiastrategiassa elintarviketeollisuuden miniklusterin annetuissa kehittämissuosituksissa. Suosituksissa todetaan, että pienten yksiköiden tuottavuuskehitys on syytä varmistaa ja edistää pienten toimijoiden keskinäistä verkottumista. Tutkimustoiminta nostetaan esiin suosituksissa, ja korostetaan alueellisen tutkimustoiminnan säilyttämistä ja aktivoimista sekä tutkimusorganisaatioiden palvelujen tuotteistamista. Lisäksi suositellaan yhteistutkimushankkeita. (Hämeen alueellinen teknologiastrategia 2003/ elintarviketeollisuus, 11.)

Avainteknologiat	Kärkiteknologiat	Liitännäisteknologiat
mallastustekniikat, uutteen valmistustekniikat	jatkuvatoimiset käymisprosessit	prosessilaitteet
viljateknologia, myllytekniologia	juomateollisuuden kokonaislogistiset järjestelmät	ohjelmisto-osaaminen, tuotantoprosessiohjaus
viljan kokonaisketjun hallintaosaaminen ja integrointiaste	viljateknologia	pakkausteknologiat
leipomotekniologia, leiviniivan valmistustekniologia		prosessikoneet- ja laitteet
prosessiautomaatio- ja prosessijärjestelmäosaaminen		ulkoisen logistiikan suunnittelu- ja hallintajärjestelmät
sivutuotteiden taloudellinen hyödyntäminen		energiahuolto
logistinen osaaminen ja automaatio-osaaminen		jätehuolto-osaaminen, jätteenkäsittelytekniologiat
oluen ja virvoitusjuomien valmistustekniikat		lisäainetekniologiat
jatkuvatoiminen jälkikäymisosaaminen		rakennus- ja infrastruktuuriosaaminen
alueen vesiraaka-ainevarojen hyödyntäminen tuotanto/pullotusprosessissa		kunnossapito
sivutuotteiden taloudellinen hyödyntäminen		alkutuotanto

Taulukko 3: viljaklusterin avain-kärki – ja liitännäistekniologiat (Hämeen alueellinen teknologiastrategia 2003, 21)

Hämeen alueelliseen teknologiastrategiaan sisältyvässä tiekartassa (roadmap) on kuvattu teknologiastrategiassa elinkeinoklusteriin kuuluvien viljanjatkojalostuksen ja juomateollisuuden tulevaisuus. Teknologiastrategia on ilmestynyt vuonna 2003, joten tulevaisuus on katsottu alkavan vuodesta 2005. Tiekartassa ei siis tarkastella tulevaisuutta tiettyinä ajanjaksona, vaan vuodesta 2005 alkaen, joten tässä yhteydessä tiekarttaa voidaan käyttää yhtenä viljaklusterin tulevaisuutta kuvaavana lähteenä. Seuraavassa taulukossa on kuvattu viljan jatkojalostuksen ja juomateollisuuden tulevaisuuden mahdollisuuksia vuodesta 2005 alkaen Hämeen alueen teknologiastrategian mukaan.

Viljan jatkojalostus	Juomateollisuus
Konsolidointi	Verotuksen uudistuminen
Isot teolliset tuottajat kansainvälistyvät, pienet erikoistuvat ja verkostoituvat	Uudet pakkaustavat
Terveellisen ja turvallisen tuotteen merkitys keskeistä	Palautusjärjestelmän ja kierrätyksen muuttuminen
Tuotteen ja reseptiikan kehittyminen edelleen	Turvallinen ja terveellinen tuote
Erityisryhmätuotteet: keliakia, intoleranssi, lähiruoka	Oluen rooli alkoholijuomista muuntuu elintarvikkeeksi
Luomutuotteet, erikoistumismahdollisuudet	Erikoistuneita pientuottajia, valikoiman laajentuminen
Terveysvaikutteiset ja edistävät tuotteet, funktionaaliset tuotteet	Pulloverden kulutus kasvaa
Konkretisoinnin, kliininen osoittaminen	Modernin bioteknologian hyödyntäminen prosessissa lisääntyy
Asiakassegmentikohtaiset tuotteet (segmentit muuttuvat)	Suomalaisen tuotannon ja raaka-aineen puhtauden hyödyntäminen
Tuotannossa: automaatio ja prosessiohjaus kasvavat, mittaustekniikan merkitys kasvaa, on-line-mittausturvallisuus + prosessiohjaus mielessä	Sivutuotteiden merkitys rehu­tuotannossa korostuu
Kaupan ketjuuntuminen ja kansainvälistyminen ohjaavat toimintaa – edesauttaa pienten verkostoitumista (vrt. metalliteollisuus)	Jäljitettävyytsvaade kasvaa
Omavalvonta ja laadunvalvonta korostuvat - riskiherkkyys	
GMO-tuotteet	

Taulukko 4: Viljan jatkojalostuksen ja juomateollisuuden tulevaisuuden mahdollisuuksia (Hämeen alueen teknologiastrategia 2004)

2.3.4. Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategia

Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategiassa on tehty alueen innovaatiokyvykkyyden kehittämisen liittyvät linjaukset. Innovaatiostrategia on laadittu Lahden alueen tutkimus- ja kehitystoimijoiden yhteistyönä vuonna 2005, ja siinä on määriteltä verkostoja palvelevan innovaatiopolitiikan toimintaperiaatteet.

Hyvinvointiala

Alueellisena innovaatiopolitiittisena visiona on ”luoda Lahden kaupunkiseudusta nykyaikaisen verkostomaisen innovaatiotoiminnan mallialue, jossa alueen innovaatioresurssit ovat tehokkaassa yhteistoiminnallisessa käytössä ja jossa alueen innovaatiokyvykkyys ja innovaatioiden määrä ovat huipputasoa” (Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategia, 2005, 6) Hyvinvointiklusteri on mainittu myös Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategiassa. Hyvinvointiklusterin yritysten ja yritysyhtymien kanssa organisoitua innovaatioesiosioita, joissa pyritään löytämään tulevaisuuden lupaavat kehityspolut, joiden varaan toimialaa voidaan alueella rakentaa. (Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategia, 2005, 10.)

Matkailu

Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategiassa matkailulla on oma roolinsa alueen toimissa osana kansallista innovaatiojärjestelmää. Kulttuuriin ja liikuntaan tehty panostukset hyödynnetään innovaatioympäristön kehittämisessä, ja tämä auttaa matkailuun liittyvien liiketoimintojen kehittämistä. (Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämisstrategia 2005, 14.)

Vilja-ala

Viljaklusteria ei erikseen nosteta esille innovaatiostrategiassa. Se kyllä mainitaan elinkeinostrategian mukaisesti yhtenä kaupunkiseudun vahvoista klustereista. Kuten muidenkin vahvojen klustereiden kohdalla, myös viljaklusterin kannalta innovaatiojärjestelmän kehittäminen on keskeistä klusterin kilpailukyvyä kehittämisen kannalta. (Lahden seudun innovaatioympäristön kehittämisstrategia 2005, 8.)

2.3.5. Päijät-Hämeen korkeakoulustrategia

Päijät-Hämeen alueen osaamisen kehittämisen linjaukset on tehty korkeakoulustrategiassa. Korkeakoulustrategia, eli yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen alueellisen kehittämisen strategia 2010, on samoin laadittu vuonna 2005. Sen laadinnassa on huomioitu elinkeinostrategia, innovaatiostrategia, maakuntaohjelma ja seutustrategia. (Päijät-Hämeen korkeakoulustrategia 2005, 4.)

Hyvinvointi

Päijät-Hämeen korkeakoulustrategiassa hyvinvoinnilla ja hyvinvointiklusterilla on vahva asema. Kaikki alueen korkeakoulut ovat mukana hyvinvointialan kehittämisessä, ja keskinäisen tiiviin yhteistyön lisäksi tekevät yhteistyötä alueen ja alueen ulkopuolisten yritysten ja julkisten organisaatioiden kanssa. Korkeakoulustrategian mukaan alueen korkeakoulut pyrkivät toiminnallaan vastaamaan haasteeseen, joka syntyy perinteisten julkisesti tuotettujen terveydenhoito- ja hyvinvointipalvelujen kytkemisestä. (Korkeakoulustrategia, 25). Haasteen nostaminen esille korkeakoulustrategiassa noudattaa hyvinvointiklusterin yleistä linjaa. Toinen alueen korkeakoulustrategiassa esille nostettu tema tukee myös yleistä hyvinvointiklusterin linjaa. Alueella panostetaan liikuntaan ja sen tutkimiseen.

Matkailuala

Päijät-Hämeen korkeakoulustrategiassa matkailu esitellään elinkeinostrategian mukaisena tulevaisuuden kehittämisaloina. Matkailutoimialaa esitellään korkeakoulustrategiassa rinnakkain logistiikkatoimialan kanssa. Strategiassa todetaan matkailuun liittyvien kauppaj- ja palveluelinkeinojen olevan avainasemassa Päijät-Hämeen alueen työllisyyskehityksen kannalta. (Korkeakoulustrategia 2005, 22.)

Vilja-ala

Alueen korkeakoulustrategiassa viljaklusterin osaamisalue on määritetty ulottuvan maataloudesta teollisuuteen ja erityisesti panimoyrityksiin. Korkeakoulustrategiassa tunnistetaan, että alan koulutus ei vastaa yritysten tämän hetkisiä tarpeita. Esille nostetaan vaativa prosessiteollisuus, jossa vaaditaan IT-osaamista ja hightech-toimintaa. (Korkeakoulustrategia, 21)

3. PÄIJÄT-HÄMEEN HYVINVOINTIALA

Päijät-Hämeessä hyvinvointialan katsotaan muodostavan oma klusterinsa. Lahden alueen Aluekeskusohjelma on koonnut hyvinvointialalla toimivia toimijoita alueelliseksi hyvinvointiklusteriksi. Tässä kappaleessa selvitetään ensin hyvinvointiklusteri-käsitteen taustoja, ja sen jälkeen esitellään Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin rakennetta, tulevaisuutta ja tulevaisuuden osaamistarpeita. Kappaleessa esitetään Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin oma määritelmä hyvinvointiklusterista, mutta myös sovelletaan yleisempää klusterin kuvausta Päijät-Hämeen hyvinvointiklusteriin.

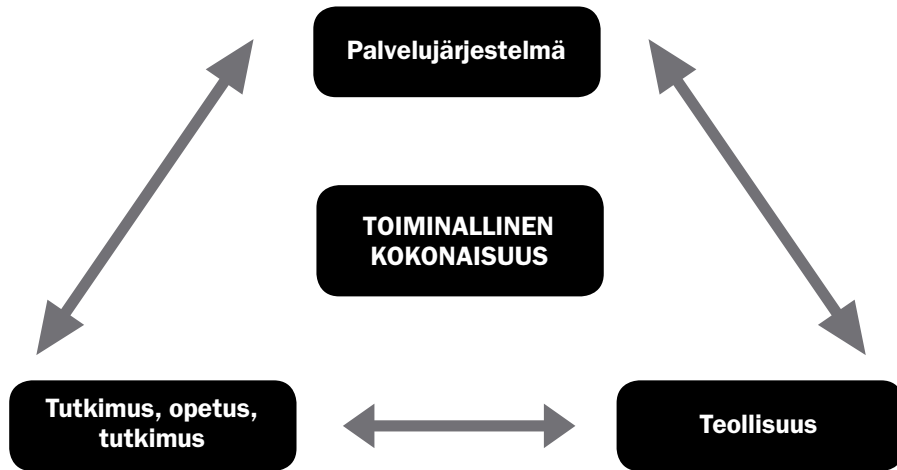
Johdantoa hyvinvointiklusteri-käsitteeseen

Hyvinvointiklusteri voidaan määritellä organisaatioryppääksi, johon kuuluu yksityisiä ja julkisia sosiaali- ja terveystalvelujen tuottajia, tieteellisen ja teknologisen tiedon tuottajia ja välittäjiä sekä tähän palvelutuotantoon liittyvien tavaroiden tuottajia. Hyvinvointiklusteri on nähty yksityisten ja julkisten toimijoiden verkostona, jossa on mahdollista parantaa palveluiden laatua, saatavuutta ja tehokkuutta sekä lisätä kansainvälisesti menestyvää liiketoimintaa. (Mäkinen, Pajarinen & Ylä-Anttila 2001,1)

Lauri Tenhusen mukaan hyvinvointiklusterin käsitteessä voidaan erottaa laajempi ja suppeampi tarkastelunäkökulma. Laajemman tarkastelunäkökulman mukaan hyvinvointiklusterilla tarkoitetaan sosiaali- ja terveydenhuollossa käytettävien teknologia- ja palvelutuotteiden tutkimusta, kehittämistä, tuotantoa ja käyttöä. Määritelmän mukaan hyvinvointiklusteri verkottaa alan toimijoita julkisella sektorilla ja yksityisellä sektorilla ja luo uusia yhteyksiä sektorilla ja luo uusia yhteyksiä palvelutuottajien, yritysten ja tutkimuksen välille. (Tenhunen 2004,13.) Klusterin teollisen rakenteen perustaksi on määritelty terveydenhuoltojärjestelmä, johon yritykset tarjoavat tuotteita ja palveluja (Mäkinen, Pajarinen & Ylä-Anttila 2001,1-2.) Hyvinvointiklusterin teollinen rakenne on kuvattu kuvassa 1.

Tenhusen esittämän suppeamman tarkastelunäkökulman mukaan hyvinvointiklusteri tarkoittaa sosiaali- ja terveystalveluiden, teollisuuden sekä tutkimuksen ja koulutuksen kokonaisuutta ja yhteistoimintaa, jonka avulla kehitetään sosiaali- ja terveystalvan tuotteita, palveluja ja ihmisten hyvinvointia. (Tenhunen 2004,13.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmä, alan tutkimus ja koulutus sekä alan teollinen tuotanto ovat toimijaryhmiä, jotka muodostavat hyvinvointiklusterin. Koivukangas ja Valtonen (1995) huomauttavat, että jos hyvinvointiklusteria käsitellään laajasti, silloin on huomioitava myös teollinen klusteri. Klusterin erityispiirre on palvelujärjestelmän ja teollisuuden yhteyksien tarve ja mahdollisuudet myös tuotteiden ja teknologioiden kehittämisessä (Koivukangas & Valtonen 1995 18,29).

Kuva 1: Päijät-Hämeen hyvinvointiala. (Muokattu: Koivukangas&Valtonen 1995)

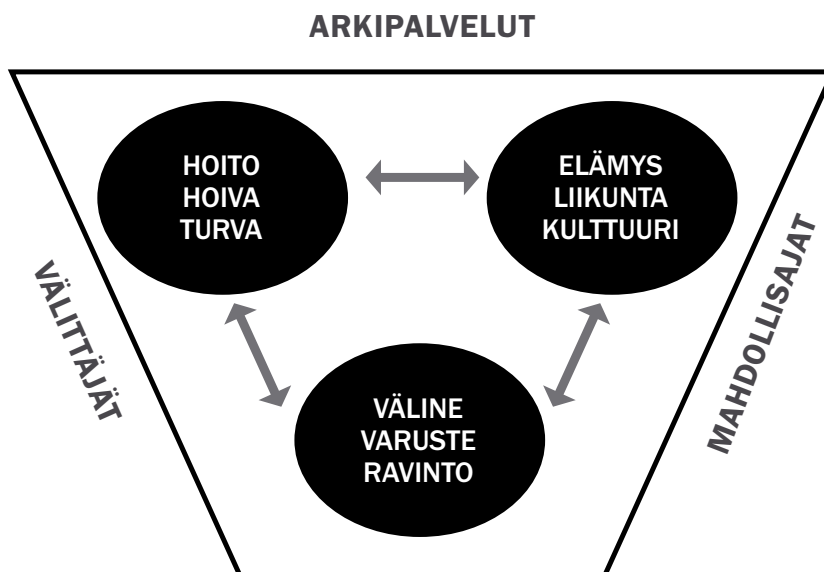
Hyvinvointiklusteri on elinkeinopolitiikassa melko uusi klusteri. Siitä alettiin puhua 1990-luvulla, jolloin se nähtiin uutena tulevaisuuden alana. (Mäkinen, Pajarinen & Ylä-Anttila 2001, 1.) Hyvinvointiklusteri on nostettu monen alueen elinkeinostrategiassa tulevaisuuden kasvualaksi. Yleisellä tasolla hyvinvointiklusteriin panostamista perustellaan ikääntymisellä, ja sen mukanaan tuomalla palvelujen kysynnän kasvulla. (Tarkiainen 2001, 30)

Hyvinvointiklusteri-käsitettä tutkineen Ari Tarkiaisen mukaan hyvinvointiklusterin lähtökohdat eivät ole pelkästään elinkeinopoliittisia. Kyse on ollut sosiaalipoliitikasta ja hyvinvointipalvelujen kehittämisestä, hyvinvointiklusterin kautta halutaan nostaa hyvinvointipalvelujen tuottamisen ja järjestämisen kysymykseen esiin yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä. Elinkeinopolitiikka on toki läsnä, sillä hyvinvointiklusteri nostaa keskusteluun esimerkiksi palveluihin ja niiden tuotteistamiseen liittyviä haasteita. Hyvinvointiklusteria voidaankin pitää rajapintakäsitteenä, jonka voima on sen kyvyssä saattaa toimijoita yhteen ja jolla ylitetään toimijoita erottavia ajattelumuotoja ja niiden taustalla olevia syvällisempiä maailmaa ja todellisuutta koskevia sitoumuksia. (Tarkiainen 2005, 26,37.)

3.1. Päijät-Hämeen hyvinvointiklusteri

Lahden alueen aluekeskusohjelman määritelmän mukaan hyvinvoinnilla tarkoitetaan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvää oloa (Hyvinvoinnin kasvusopimus vuoteen 2010). Hyvinvoinnin muodostavat teemat ovat erittäin laajoja, joten niiden konkretisoiminen hyvinvointiklusterin määritelmässä edellyttää laajaa määritelmää. Lahden alueen aluekeskusohjelman määritelmän mukaan päijät-Hämeäläiseen hyvinvointiklusteriin kuuluu

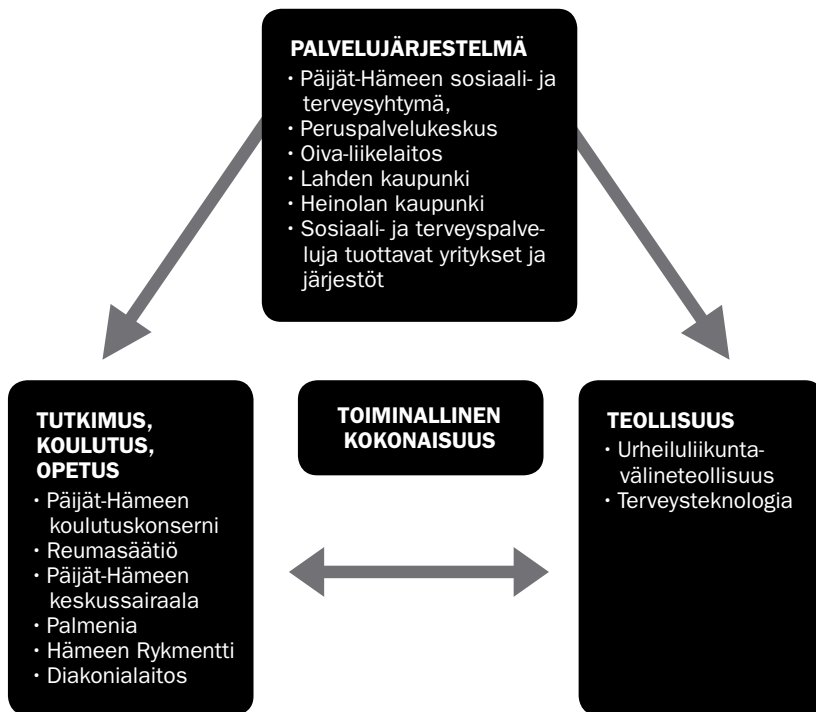
terveydenhoito- hoiva- ja turvallisuusalan palvelutuotanto, elämys- liikunta- ja kulttuuriteollisuus sekä hyvinvointiin liittyvä tuotevalmistus. Nämä muodostavat kolme ulottuvuutta: arkipalvelut, mahdollistajat ja välittäjät (Lahden alueen aluekeskusohjelma 2007, 9.) Hyvinvointiklusterin verkostoissa on mukana kaikkiaan yli 300 päijäthämäläistä yritystä ja yhteisöä, joista noin 110 osallistui toimintaan aktiivisesti vuonna 2006. Vuosien 2002-2006 välillä yksityisten sosiaali- ja terveystalvelujen liikevaihto on kasvanut noin 30 %. Liikuntapalveluiden ja -tuotteiden liikevaihto on myös kasvussa. (Vesala 2007.)

Kuva 2: Päijät-Hämeen hyvinvointiklusteri. (Lahden Tiede- ja yrityspuisto)

Vaikka Lahden aluekeskusohjelma määrittelee hyvinvointiklusterin erittäin laajasti, tässä raportissa esitellään tarkemmin hyvinvointiklusterin ydin, joka muodostuu sosiaali- ja terveystalveluista, liikunta- ja elämyspalveluista sekä liikuntavälineiden valmistuksesta. Tämä rajaus noudattelee kuitenkin aiemmin esitettyä hyvinvointiklusterin määritelmää, sillä se sisältää osia jokaisesta ryhmästä ja ulottuvuudesta. Kulttuuripalvelut on jätetty tässä raportissa tarkastelun ulkopuolelle, sillä ne voidaan lukea myös luovien toimialojen joukkoon.

Päijät-Hämeen hyvinvointialan toimijoiden ryhmittelyssä voidaan soveltaa myös aiemmin esitettyä Koivukankaan ja Valtosen (1995) kuvaa hyvinvointiklusterin toimijoista. Toimijat voidaan jaotella palvelujärjestelmän muodostaviin toimijoihin, tutkimus-, opetus- ja koulutustoimijoihin ja teollisuustoimijoihin. Alkuperäisessä kuvassa yksi kolmion kannoista on teollisuus, seuraavassa sovelluksessa teollisuutta edustaa nimenomaan urheiluvälineiteollisuus. Edellä esitettyä Koivukangas & Valtosen (1995) soveltaen päijäthämäläinen hyvinvointiklusteri näyttää seuraavanlaiselta:

Kuva 3 : Päijät-Hämeen hyvinvointiala soveltaen Koivukangasta & Valtosta (1995)

Seuraavassa esitellään hyvinvointiklusterin toimijat kuvan 3 ryhmittelyn mukaan.

3.1.1. Palvelujärjestelmä

Palvelujärjestelmän muodostavien toimijoiden kannalta vuonna 1995 astuneella kuntalailla on ollut käänteentekevä merkitys. Laissa korostetaan nimenomaan sitä, että kunnan tehtävänä on järjestää sosiaali- ja terveyspalvelut kuntalaisille, mutta palvelujen tuotanto voidaan organisoida paikalliset tarpeet ja olosuhteet huomioiden tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. (Tenhunen 2004, 41.) Laki mahdollisti sen, että hyvinvointiklusterin palvelujärjestelmän muodostaviin toimijoihin lukeutuvat julkisen sektorin lisäksi yritykset ja kolmas sektori: yhdistykset, säätiöt ja osuuskunnat.

Julkiset toimijat

Hyvinvointiklusterin toimijoista julkisilla toimijoilla on merkittävä rooli. Kuntien ja kaupunkien rooli on kolminainen; ne tuottavat itse hyvinvointipalveluja, mutta samalla ne toimivat palvelujen ostajina ja yksityisten palveluntuottajien valvojina. Kuntien ja kaupunkien rooli hyvinvointiklusterissa on hyvin vaativa, ja se edellyttää tarkkuutta ja ammattitaitoa. Kuntien on pystyttävä tuottamaan itse palveluja laadukkaasti ja kustannustehokkaasti, samalla niillä

täytyy olla tarvittava osto-osaaminen, ja lisäksi niiden on kyettävä valvomaan lääninhallitusten ohella kasvavaa yksityisten palveluntuottajien joukkoa.

Vuoden 2007 alusta alkaen Päijät-Hämeessä perustason sosiaali- ja terveyspalveluja tuottaa neljä organisaatiota, Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymä, Peruspalvelukeskus Oiva-liikelaitos sekä Lahti ja Heinola. Päijät-Hämeen kunnista Artjärvi, Hartola, Nastola, Orimattila ja Sysmä ovat siirtäneet sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymälle. Asikkalan, Hollolan, Hämeenkosken, Kärkölan ja Padasjoen kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestäminen on siirretty Peruspalvelukeskus Oiva-liikelaitokselle. Päijät-Hämeen sosiaali- ja terveysyhtymässä on vakinaista henkilökuntaa noin 3000, Lahden kaupungin sosiaali- ja terveyspalveluiden henkilöstön määrä on hieman yli 2000.

Yksityiset palvelujen tuottajat: yritykset ja järjestöt

Sosiaali- ja terveysalan kehittämiskeskus STAKES tilastoi vuosittain yksityiset sosiaali- ja terveydenhoitopalveluja tuottavat yksiköt. Yksityiseksi tuottajaksi määritellään yksityiset yritykset ja järjestöt. Vuonna 2006 Suomessa oli Stakesin mukaan yhteensä 3 776 yksityistä sosiaalihuollon toimintayksikköä, joista 154 toimi Päijät-Hämeessä. Eniten Päijät-Hämeessä on lasten- ja nuorten laitoksia, joita oli noin kolmannes kaikista maakunnassa toimivista yksityisistä sosiaalihuollon toimintayksiköistä. Toiseksi eniten Päijät-Hämeessä toimivista yksityisistä sosiaalipalveluyksiköistä on Stakesin mukaan palvelutaloja ja ryhmäkoteja. Kolmanneksi suurimman ryhmän muodostivat kotipalvelut. Yksityisten sosiaalipalvelu- toimintayksiköiden yhteenlaskettu henkilöstömäärä Päijät-Hämeessä oli 1314. (STAKES 2007a).

TOIMIALA	Palvelujen tuottajien lkm koko maassa 2006	Palvelun tuottajien lkm Päijät-Hämeessä 2006	Päijät-Hämeen tuottajien %-osuus koko maan palvelujen tuottajien lukumäärästä
Palvelutalot- ja ryhmäkodit	1400	41	2,92%
Lasten ja nuorten laitokset	545	49	8,99%
Kotipalvelut	530	33	6,23%
Lasten päivähoito	655 (josta päiväkoteja 572)	12 (josta päiväkoteja 11)	1,83% (1,92%)
Muut laitokset ja asumispalvelut	161	9	5,59%
Työtoiminta ja työhön kuntoutus	66	4	6,06%
Päivätoiminta	94	2	2,12%
Avomuotoinen päihdekuntoutus	32	1	3,13%
Ensi- ja turvakodit	28	1	3,57%
Kehitysvamma- laitokset	8	1	14,29%
Päihdehuolto- laitokset	54	1	1,85%
Vanhusten laitokset	44	0	0%
Muu sosiaalitoiminta	109	0	0%
YHTEENSÄ	3726	154	4,13%
HENKILÖKUNTAA YHTEENSÄ	34149	1336	3,91%

Taulukko5 : Sosiaalipalvelujen tuottajien lukumäärä Päijät-Hämeessä ja %-osuus koko maan sosiaalipalvelujen tuottajien lukumäärästä vuonna 2006. (STAKES 2007a)

Päijät-Hämeen yksityisten sosiaalipalveluyksikköjen määrä on Stakesin tilastojen mukaan kasvanut vuodesta 2005 vuoteen 2006 15 yksiköllä. Kotipalvelu- yksiköiden määrä kasvoi eniten, kun niitä vuonna 2005 oli Päijät-Hämeessä 21, vuonna 2006 niitä oli 33. Lasten- ja nuorten laitosten määrään kohdistui myös suuri muutos, vuonna 2005 niitä oli Päijät-Hämeessä

42, ja vuonna 2006 niiden määrä oli noussut 49:ään. Sen sijaan yksityisten palvelutalojen ja ryhmäkotien, lasten päivähoitoyksiköiden, työtoiminta ja työhön kuntouttavien yksiköiden ja muiden sosiaalipalvelu-yksiköiden määrä oli vähentynyt vuodesta 2005 vuoteen 2006. Henkilöstömäärä oli kasvanut 22 henkilöllä.

TOIMIALA	Palvelujen tuottajien lkm koko maassa 2005	Palvelun tuottajien lkm Päijät-Hämeessä 2005	Päijät-Hämeen tuot- tajien %-osuus koko maan palvelujen tuot- tajien lukumäärästä
Palvelutalot- ja ryhmäkodit	1361	43	3,16%
Lasten ja nuorten laitokset	490	42	8,57%
Kotipalvelut	481	21	4,37%
Lasten päivähoito	667 (josta päiväkoteja 596)	13 (josta päiväkoteja 11)	1,95% (1,85%)
Muut laitokset ja asumispalvelut	134	8	5,97%
Työtoiminta ja työhön kuntoutus	65	5	7,69%
Päivätoiminta	90	2	2,22%
Avomuotoinen päihdekuntoutus	28	1	3,57%
Ensi- ja turvakodit	28	1	3,57%
Kehitysvamma- laitokset	7	1	14,29%
Päihdehuolto- laitokset	54	1	1,85%
Vanhusten laitokset	43	0	0%
Muu sosiaalitoiminta	102	1	0,98%
YHTEENSÄ	3550	139	3,91%
HENKILÖKUNTA YHTEENSÄ	32671	1314	4,02%

Taulukko 6: Sosiaalipalvelujen tuottajien lukumäärä Päijät-Hämeessä ja %-osuus koko maan sosiaalipalvelujen tuottajien lukumäärästä vuonna 2005. (STAKES 2007b)

Lasten- ja nuorten laitosten suhteellisesti suuri määrä näyttää olevan Päijät-Hämeen yksityisille sosiaalipalveluyksiköille tyypillinen piirre. Vuonna 2006 koko Suomessa palvelutalot ja ryhmäkodit muodostivat suurimman osan yksityisistä sosiaalipalveluyksiköiden määrästä, kun Päijät-Hämeessä lasten- ja nuorten laitokset muodostivat suurimman osan. Yksityisiä päivähoitoyksiköitä Päijät-Hämeessä näyttää olevan suhteessa vähemmän kuin Suomessa yleensä, mutta kotipalvelu-yksiköitä enemmän.

Stakesin tilaston mukaan Päijät-Hämeessä oli vuonna 2005 yksityisiä terveydenhuoltopalvelujen tuottajien yhteensä 112. Suurin osa päijäthämäläisistä yksityisistä terveydenhuollon palveluista oli lääkärin vastaanottajia, joita oli lähes puolet kokonaismäärästä. Toiseksi eniten oli lääkinnällistä kuntoutusta tarjoavia tuottajia, ja kolmanneksi eniten työterveyshuoltoa tarjoavia palveluntuottajia. Yksityisten terveydenhuollon palveluntuottajien yhteenlaskettu henkilöstömäärä Päijät-Hämeessä vuonna 2005 oli 1187. (STAKES 2007c).

TOIMIALA	Palvelun tuottajien lkm koko maassa 2005	Palvelujen tuottajien lkm Päijät-Hämeessä 2005	Päijät-Hämeen tuottajien %-osuus koko maan palvelujen tuottajien lukumäärästä
Lääkärin vastaanotto	1090	50	4,58%
Lääkinnällinen kuntoutus	1459	47	3,22%
Työterveyshuolto	780	42	5,38%
Laboratoriotuiminta	614	30	4,88%
Hammashuolto	405	15	3,70%
Röntgentuiminta	333	15	4,5%
YHTEENSÄ YKSIKKÖJÄ	3196	112	3,50%
YHTEENSÄ HENKILÖKUNTAA	35220	1314	3,73%

Taulukko 7: Terveydenhuollon palvelujen yksityisten palveluntuottajien lukumäärä Päijät-Hämeessä ja %-osuus koko maan terveydenhuollon yksityisten palvelujen tuottajien lukumäärästä vuonna 2005. (STAKES 2007c)

Päijät-Hämeen tyypillinen piirre näyttää olevan lääkärinvastaanottojen suhteellisesti suuri määrä. Kansallisesti suurin osa yksityisistä terveydenhuoltopalveluista on lääkinnällistä kuntoutusta tarjoavia, kun Päijät-Hämeessä lääkärinvastaanottoja on eniten. Muuten yksityisen terveydenhuollon tuottajien toimialoittainen jakautuminen noudattaa samaa linjaa kuin kansallisesti yleensä. (STAKES 2007d)

Terveydenhuollon palvelujen tuottajien kokonaismäärä kasvoi Päijät-Hämeessä 2 palveluntuottajalla vuodesta 2004 vuoteen 2005. Lääkärin vastaanottojen määrä, lääkinnällistä kuntoutusta tarjoavien toimipaikkojen määrä kasvoivat. Suurin muutos tapahtui hammashuoltoa tarjoavien toimipaikkojen määrässä, niiden määrä kasvoi vuoden aikana eniten. Henkilöstö lisääntyi myös hieman, vuonna 2004 Päijät-Hämeessä yksityisten terveydenhuollon palvelujen tuottajien yhteenlaskettu henkilöstömäärä oli 1296, ja vuonna 2005 henkilöstömäärä oli 1314. (STAKES 2007c, STAKES 2007d)

TOIMIALA	Palvelun tuottajien lkm koko maassa 2004	Palvelujen tuottajien lkm Päijät-Hämeessä 2004	Päijät-Hämeen tuottajien %-osuus koko maan palvelujen tuottajien lukumäärästä
Lääkärin vastaanotto	997	49	4,91 %
Lääkinnällinen kuntoutus	1426	45	0,28 %
Työterveyshuolto	668	39	5,83 %
Laboratoriot toiminta	602	30	4,98 %
Hammashuolto	387	11	2,84 %
Röntgentoiminta	334	13	3,89 %
YHTEENSÄ YKSIKKÖJÄ	3038	110	3,62 %
YHTEENSÄ HENKILÖKUNTAA	33914	1296	3,82 %

Taulukko 8: Terveydenhuollon palvelujen yksityisten palveluntuottajien lukumäärä Päijät-Hämeessä ja %-osuus koko maan terveydenhuollon yksityisten palvelujen tuottajien lukumäärästä vuonna 2004. (STAKES 2007d)

Päijät-Hämeessä on yhteensä 63 sosiaali- ja terveydenhoitoalan **järjestöä**. (www.neuvokas 2007). Järjestöjen joukossa on vammaisjärjestöjä, tuki- ja neuvontajärjestöjä, lapsi- ja nuorisotyöjärjestöjä ja muita järjestöjä. Järjestöistä 11 tuottaa erilaisia sosiaali- ja terveyspalveluja (www.neuvokas.org) Hyvinvointiklusteriin kuuluvat myös urheiluseurat ja urheiluvälineitä valmistavat yritykset. Päijät-Hämeessä on noin 300 urheilujärjestöä, joihin kuuluu yhteensä noin 40 000 jäsentä (Päijät-Hämeen Liitto 2007).

3.1.2. Teollisuus

Urheiluvälineitä valmistavia yrityksiä Päijät-Hämeessä on 20 (Suomen toimialarekisteri) Päijät-Hämeessä toimii merkittäviä ja kansainvälisesti tunnettuja liikuntateknologisesta osaamisestaan. Maakunnasta lähteviä tunnettuja tuotemerkkejä ovat esimerkiksi Montreal, Normann- kuntosalivälineet ja Start- suksivoiteet. (Päijät-Hämeen Liitto 2005, 5.) Maakunnassa on myös merkittävä terveysteknologiayritys, Merivaara Oy. Se valmistaa esimerkiksi potilashuonekalusteita ja leikkauspöytiä. (Merivaara 2008).

3.1.3. Tutkimus, opetus, koulutus

Päijät-Hämeen korkeakoulustrategian mukaan hyvinvointiklusterin kehittämisen ydinprosessiin eräs haaste liittyy olennaisesti palvelujärjestelmän kehittämiseen, sillä haasteena on perinteisesti julkisesti tuotettujen terveydenhoito- ja hyvinvointipalvelujen kytkeminen yritystoimintaan. Toisena haasteena korkeakoulustrategiassa nostetaan esiin terveysliikuntaan liittyvä kehitystyö. (Korkeakoulustrategia 2005, 25.)

Reumasäätien sairaala valtakunnallisesti merkittävä TULES-alan koulutuslaitos, jossa suoritettu kliininen palvelu hyväksytään erityispätevyyksien erikoiskoulutukseksi lääketieteen eri aloilla. Lisäksi reumasäätien sairaalassa annetaan lääkäreiden Euro-koulutusta ja hoitotieteen opiskelijoille jatkokoulutuksena reumahoitaja-koulutusta. (Reumasäätio 2007) Reumasäätien sairaalassa tehtävässä tutkimuksessa keskitytään uusien tutkimus- ja hoitomenetelmien kehittämiseen ja soveltamiseen palvelujärjestelmään, TULE- sairauksien kliininen epidemiologia, kliinisen työn laadunvarmennukseen, TULE-sairauksien ennusteeseen, kuntoutuksen vaikuttavuuteen ja TULE – sairauksiin kohdistuvaan terveys-taloustieteelliseen tutkimukseen. (Reumasäätio 2007)

Muita hyvinvointiklusterin tutkimus-, koulutus- ja opetustoimijoita ovat esimerkiksi Päijät-Hämeen keskussairaala, Helsingin yliopiston täydennyskoulutuskeskus Palmenia, Hämeen Rykmentti ja Diakonialaitos. Päijät-Hämeen keskussairaalassa on tällä hetkellä yksi professuuri ja 36 lääketieteen erikoisalaa. Hyvinvointi on yksi Helsingin yliopiston täydennyskoulutuskeskus Palmenian Lahden yksikön painopistealueista. Sen hallinnoimat hyvinvointihankkeet keskittyvät lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisy, ikäänntyvien toimintakykyisyyden ylläpito, sosiaalisen osallisuuden vahvistaminen ja sosiaali- ja terveysalan henkilöstön osaamisen ja

työhyvinvoinnin lisääminen. (Helsingin yliopisto 2007.) Lisäksi Hämeen Rykmentin Urheilukoulu tarjoaa tiedustelun ja liikunnan koulutusta. Urheilukoulussa tehdään myös sotilaan fyysiseen suorituskykyyn liittyvää tutkimus- ja kehittämistyötä yhteistyössä Jyväskylän yliopiston, Suomen urheiluopiston ja UKK-instituutin kanssa. (Korkeakoulustrategia 2005, 25.)

Päijät-Hämeen koulutus konsernin liikelaitoksista Lahden ammattikorkeakoulu ja Koulutuskeskus Salpaus järjestävät tutkintoon johtavaa koulutusta hyvinvointialalla. Liitteeseen 1 on koottu tietoa tutkintoihin sisältyvistä osaamisalueista. Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveystieteiden laitoksella on mahdollista suorittaa ammattikorkeakoulututkinto fysioterapian, hoitotyön tai sosiaalialan koulutusohjelmassa. Koulutuskeskus Salpaussa voi opiskella sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinnon, jolloin tutkintonimekkeenä on lähihoitaja. Koulutusohjelmoina ovat ensihoito, kuntoutus, lasten ja nuorten hoito ja kasvatustieteiden, mielenterveys- ja päihdetyö, sairaanhoito ja huolenpito, vanhustyö.

Hoitotyön koulutusohjelmassa koulutetaan sairaanhoitajia (AMK), joilla on erilaisiin hoitotyön tehtäviin soveltuva laaja-alainen ammattitaito. Hoitotyön koulutusohjelman opinto-oppaan mukaan sairaanhoitajan keskeisenä tehtävänä on tukea yksilöitä, perheitä ja yhteisöjä määrittämään, saavuttamaan ja ylläpitämään terveyttään muuttuvissa elämäntilanteissa ja olosuhteissa. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007a.)

Sosiaalialan koulutusohjelman opinto-oppaan mukaan sosiaalialan koulutuksen, Sosionomi (AMK), tavoitteena on kouluttaa opiskelijoita, joilla on erilaisiin sosiaalialan työtehtäviin soveltuva laaja-alainen ammattitaito. Tavoitteena on myös, että opiskelija saavuttaa ammattitaidon, jossa yhdistyvät laadukas teoreettinen ja toiminnallinen osaaminen. Sosiaalialan koulutusohjelmassa opiskelija voi valita joko sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdon tai sosiaalipedagogisen aikuistyön suuntautumisvaihtoehdon. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007b.)

Fysioterapian koulutusohjelma on Lahden ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden laitoksen kolmas koulutusohjelma. Opinto-oppaan mukaan fysioterapiakoulutuksen tavoitteena on kouluttaa fysioterapeutteja, jotka pystyvät vastaamaan niihin haasteisiin, joita tulevaisuuden työelämään kohtaa. Näitä tulevaisuuden työelämän haasteita opinto-oppaassa ennakoitavana olevan tutkimustiedon lisääntymisen myötä työssä käytettävän tiedon muuttuminen ja sitä seuraava työelämää kuvaava jatkuva muutos. Innovatiivisuus ja hyvät sosiaaliset taidot ovat merkittävässä asemassa tulevaisuuden työelämässä, joten fysioterapian koulutusohjelmassa panostetaan myös niihin. Lisäksi opiskelijalla on fysioterapian koulutusohjelmassa mahdollisuus vahvistaa yrittäjyysosaamista yrittäjyyttä tukevilla opinnoilla. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007c.)

Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelmassa Lahden ammattikorkeakoulun Liikunnan laitoksella voi suorittaa liikunnan ammattikorkeakoulututkinnon, liikunnanohjaajan (AMK)

tutkinnon. Koulutusohjelman tavoitteena on kouluttaa liikunnan ammattilaisia, joilla on valmiuksia monenlaisiin liikunta-alan tehtäviin. Liikunnanohjaaja voi toimia ohjaajana, kouluttajana tai valmentajana esimerkiksi matkailun, luontoliikunnan, kilpaurheilun, kunto- ja terveystuokunnan, lasten liikunnan, työhyvinvoinnin, kuntotestauksen ja soveltavan liikunnan parissa. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007d)

Koulutuskeskus Salpauksessa voi opiskella sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon, jolloin tutkintonimekkeenä on lähihoitaja. Lähihoitajan tutkinnon koulutussisältönä on ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen, eri ikäisten ja taustaltaan erilaisten ihmisten kasvattaminen, ohjaaminen ja hoitaminen. Perusopinnojen jälkeen opiskelija syventää osaamistaan valitsemansa yhden koulutusohjelman: ensihoito, kuntoutus, lasten ja nuorten hoito ja kasvatus, mielenterveys ja päihdetyö, sairaanhoito- ja huolenpito tai vammaistyö. (Koulutuskeskus Salpaus 2007a, 45.)

3.2. Tulevaisuus hyvinvointialan päijät-hämläisten toimijoiden silmin

Vuoden 2006 joulukuussa Lahden kaupunki, Lahden tiede- ja yrityspuisto ja Päijät-Hämeen Sairaanhoidopiiri allekirjoittivat vuoteen 2010 ulottuvan Hyvinvoinnin kasvusopimuksen, johon on kirjattu hyvinvointiklusterin visio, keskeiset tavoitteet, toimintaperiaatteet, toimintalinjat ja työkalut. Vision mukaan Päijät-Häme on kansallinen edelläkävijä ja mallialue hyvinvoinnin palvelujen tuotannossa ja palvelurakenteen muutosprosessissa. Sopimuksessa hyvinvointiklusterille on kirjattu kuusi merkittävää ja haastavaa tavoitetta:

- terveyttä ja hyvinvointia edistävä ja sairautta ehkäisevä toiminta edustaa osaamisen kärkeä
- sosiaali- ja terveystuokelujen tuottavuus nousee
- hyvinvointi kasvaa merkittäväksi liiketoiminnan alaksi alueellisilla, kansallisilla ja kansainvälisillä markkinoilla
- sosioekonomiset terveyserot kaventuvat ja sairaudenhoitoon liittyvät palvelutarpeet vähenevät
- maakunnan profiili liikunnan kansainvälisenä osaajana vahvistuu
- terveyden, hyvinvoinnin ja palveluprosessien tutkimus- ja kehittämistoimintaa hyödynnetään monipuolisesti
(Hyvinvoinnin kasvusopimus vuoteen 2010).

Haastatteluissa uskottiin, että Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin toimijoina tulevaisuudessa ovat julkinen, yksityinen ja kolmas sektori. Toimijoiden toimialoina ovat todennäköisesti terveydenhoitopalvelut, sosiaalipalvelut ja muut hyvinvointipalvelut. Toimijoiden luokittelu TOL-toimialaluokituksen mukaisesti ei ole tulevaisuudessa mielekäs. Hyvinvointiklusterin tulevaisuuden tuotteita ovat esimerkiksi diagnostiikkaan liittyvät laitteet ja komponentit, terveystoimen ohjelmistot ja informaatiojärjestelmät, liikuntateknologia, vaatetusteknologia, apuvälineet, asuminen ja älykäs ympäristö.

Haastateltujen mielestä tulevaisuudessa hyvinvointiklusterin asiakkaat voidaan ryhmitellä esimerkiksi palvelujen suuntaamisen perusteella. Voidaan olettaa, että terveystyöntekijäistä palvelujen pääasiallisia asiakkaita olisivat työikäiset. Ennakoivista, jaksamista edistävistä terveyspalveluista voisivat olla kiinnostuneita yksityisten asiakkaiden lisäksi myös yritykset ja muut organisaatiot.

Haastatteluissa nousi esiin, että Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin tulevaisuuden vahvuutena nähdään palvelut ja konseptit. Kustannustehokas julkinen sektori, mutta samalla kasvava yksityinen palvelutuotanto on hyvinvointiklusterin vahvuus. Yksityisen palvelutuotannon kasvun lisäksi mahdollinen yhteistyö matkailutoimialan kanssa on vahvuus tulevaisuudessa. Liikuntapalvelut, ja fyysiset tuotteet ovat Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin vahvuuksia tulevaisuudessa. Vahvuutena voidaan myös nähdä se, että edellä luetellut vahvuudet eivät ole sidoksissa johonkin tiettyyn vuodenaikaan.

Haastatteluissa Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin mahdollisuuksina tulevaisuudessa pidettiin palvelukonseptien kansainvälistämistä ja hyvinvointitoimialan yhtymäpintoja muille aloille. Yhtymäpintoja ovat esimerkiksi huonekaluala ja teknologia-ala. Myös houkuttelevat palvelut ja suurella resurssilla toteutetut liikuntatoimen yksityiset palvelut kuuluvat Päijät-Hämeen hyvinvointiklusterin tulevaisuuden mahdollisuuksiin. Tulevaisuuden haasteena on, saadaanko alalle tarpeeksi osaavaa työvoimaa. Haasteena voidaan myös pitää sitä, että tällä hetkellä Päijät-Hämeessä ei ole juurikaan terveysteknologian laitteiden valmistajia.

Vahvuudet	Mahdollisuudet	Haasteet
palvelut, konseptit, tehokas ja kustannustehokas julkinen sektori, kasvava yksityinen palvelutuotanto: terveystyöntekijäistä edistävät, liikuntaviritteiset palvelut yhdistettynä matkailuun	houkuttelevat palvelut, isosti toteutetut liikuntatoimen yksityiset palvelut, palvelukonseptien kansainvälistäminen, hyvinvointi leikkaavana teemana, yhtymäpinnat muille aloille; hyvinvointiala vetoisesti esim. huonekalu, teknologia, liikuntapalveluihin kuuluu myös laitetekniikka	alueella ei ole medikaalilaitteiden / terveysteknologian laitteiden valmistusta, saadaanko osaavaa työvoimaa tarvittavat määrät

Taulukko 9 : Päijät-Hämeen hyvinvointialan tulevaisuuden vahvuudet, mahdollisuudet ja haasteet haastateltujen mukaan

Haastatteluissa uskottiin, että hyvinvointiklusteri on tulevaisuudessa mukana seudun strategioissa. Erillisen hyvinvointistrategian laatiminen tulevaisuudessa nähdään epätoivona, elinkeinostrategiassa hyvinvointiklusteri tukee muita klustereita. Elinkeinostrategiassa hyvinvointiklusterin painoarvo kasvaa, sillä hyvinvointiklusterin merkitys liiketoimintaan vaikuttavana tekijänä kasvaa.

3.3. Ammattirakenne tulevaisuudessa

Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportissa on listattu myös hyvinvointialan ja sen ammattirakenteeseen tulevaisuudessa vaikuttavia muutostekijöitä. Raportissa hyvinvointiklusteriin olennaisesti sisältyvät terveydenhuoltopalvelut ja sosiaalipalvelut on käsitelty omina toimialoinaan, niitä ei ole yhdistetty esimerkiksi ”hyvinvointitoimialaksi”. Raportissa ennakoitaan sekä terveydenhuolto- että sosiaalipalveluiden kasvavan selvästi, ja ikääntymisen olevan merkittävin tekijä molempien toimialojen kasvun takana.

Raportin mukaan terveydenhuoltopalveluissa hallinnollisen työn määrä vähenee, ja ammattikorkeakoulutason koulutustarve ja osaajien tarve kasvaa. Toisaalta terveydenhuoltopalveluissa tarvitaan myös suppeamman osaamisalan haltijoita. Sosiaalipalvelujen tulevaisuuden muutosvoimina ennakoitaan olevan syrjäytyminen, maahanmuuttajat ja päihdetyön ja psykososiaalisen työn kasvu. Toimialan ennakoitaan monialaistuvan, nuorisopuolella painopisteen siirtyvän vapaa-ajan ohjaukseen sekä ammattirakenteen sisällä tehtävän siirtoja.

Taulukossa 10 on esitelty toimialojen muutosvoimat:

Terveydenhuoltopalvelut	Sosiaalipalvelut
toimiala kasvaa selvästi	toimiala kasvaa selvästi
väestön ikääntyminen määräävä tekijä tarpeissa	väestön ikääntyminen keskeisin syy
pidentyvä työssäolo lisää palvelutarvetta	myös lasten ongelmat, syrjäytyminen ja köyhyys ovat merkittäviä tarpeen aiheuttajia
yksityisten palvelujen kasvu ”jääh” toimialalle	päihdetyö ja psykososiaalinen työ kasvaa
palvelujen verkottaminen sekä verkkoratkaisut vähentävät pitkällä aikavälillä hallinnollisen työn tarvetta	maahanmuuttajat
myös suppeamman osaamisalan haltijoita	ihmisten hätä
työnjakokysymykset ratkaisevia	monialaistuminen
amk-tason koulutustarve ja osaajien tarve kasvaa	nuorisopuolelta painopiste siirtyy vapaa-ajan ohjaukseen
	ikäntyvien päivätoiminta kasvaa
	tehtävän siirtoja ammattirakenteen sisällä

Taulukko 10: hyvinvointialan muutosvoimat Päijät-Hämeen ammattirakenne-ennusteen mukaan

Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportissa on myös esitetty hyvinvointitoimialan kehitysmahdollisuudet. Muutostekijöistä nostetaan esille kolme, ikääntyminen, syrjäytyminen ja köyhyys sekä yksityistäminen. Tuotteiden ja palveluiden kysynnän kehitysmahdollisuutena nähdään erityisesti palvelujen tuotteistaminen, ja tuotantotavan kehitysmahdollisuuksista esiinnousevat muun muassa verkostoituminen ja investoinnit.

Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportti nostaa tulevaisuuden avainkoulutuksiksi tasapäisesti ammatillisen koulutuksen, ammattikorkeakoulutuksen ja yliopisto- ja korkeakoulutuksen. Hyvinvointialan avainammattina tulevaisuudessa uumoillaan olevan alalle perinteisiä, kuten sairaanhoitaja ja lähihoitaja, mutta avainammattien joukkoon nostetaan myös yrittäjät ja liiketoimintaosaajat. Tulevaisuuden kilpailukyvyyn kehitysmahdollisuuksina pidetään muun muassa sijaintia, klusteria, liiketoimintaosaamista ja yrittäjyyttä.

Päijät-Hämeen työvoima ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportin mukaan terveydenhoitopalvelujen henkilöstön määrän ennakoidaan kasvavan hieman enemmän kuin sosiaalipalveluissa. Reilussa 15 vuodessa (vuodesta 2004 vuoteen 2020) henkilöstömäärän ennakoidaan kasvavan yli 700 henkilöllä, kun sosiaalipalvelujen parissa henkilöstömäärän kasvun ennakoidaan jäävän alle 700 henkilöön. Toimialojen ennakoitu henkilöstömäärän kehitys on kuvattu taulukossa 11.

TOIMIALA	2004	2010	2015	2020
Terveydenhoitopalvelut	6144	6464	6671	6878
Sosiaalipalvelut	5737	6039	6229	6400

Taulukko 11: Hyvinvointiklusteriin kuuluvien terveydenhoito – ja sosiaalipalvelujen ennakoitu henkilöstön lukumäärän kehitys 2004-2020. (Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020-ennakointiraportti.)

Ammattiryhmien sisällä henkilöstömäärissä tapahtuvaa kehitystä on kuvattu taulukossa 10 Suurimpien henkilöstömäärän lisäysten ennakoidaan kohdistuvan sairaanhoitajiin ja muihin terveydenhuoltoalan asiantuntijoihin sekä sosiaalialan työntekijöihin ja ohjaajiin.

AMMATTIRYHMÄT	2004	2010	2015	2020
Sairaanhoidajat ja muut terveydenhuollon asiantuntijat	2850	3068	3251	3438
Lääkärit ja muut terveydenhuollon asiantuntijat	734	868	983	1100
Sosiaalialan työntekijät ja ohjaajat	4538	4697	4826	4957
Sosiaalialan erityisasiantuntijat	279	411	524	640
Sosiaali- ja terveydenhuollon johtajat	170	170	170	170

Taulukko 12: Työpaikat hyvinvointiklustereissa ammattiryhmittäin 2004-2020.
(Lähde: Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 -ennakointiraportti.

3.4. Hyvinvointialan tulevaisuuden osaamistarpeet

Hyvinvointialan toimijoiden haastatteluissa mainitut osaamistarpeet voi jakaa kahteen ryhmään, substanssiin kuuluviin osaamistarpeisiin ja yleiseen osaamiseen. Haastatteluissa mainitut substanssiin liittyvät osaamistarpeita koskivat pääasiassa ikääntyneitä potilaita. Haastellut ennakoivat kuntouttavan työotteen soveltamisen vanhustyöhön nousevan tulevaisuudessa tärkeäksi osaamiseksi, samoin demensiatietämyksen hallitsemisen. Demen-toituneen hoitaminen muiden kuin lääkkeiden avulla nousee myös eräksi tulevaisuuden osaamiseksi hyvinvointitoimialalla. Haastatteluissa ylipäätään nousi esille ikääntyneiden ja ikääntyvien huomioon ottaminen. Haastatteluissa mainittiin esimerkiksi ikääntyneiden liikuntaa liittyvät osaamistarpeet; tietäminen, miten 80-vuotiaat liikkuvat ja millaisia rajoitteita fyysinen ikääntyminen aiheuttaa. Ikääntyneiden syrjäytyminen on myös asia, jonka vaatimiin osaamistarpeisiin tulevaisuudessa on vastattava. Lisäksi haastatteluissa muistutettiin perushoitotason osaamisen tärkeydestä myös tulevaisuudessa.

Työelämään yleensä liittyviä osaamistarpeita tulevaisuudessa ovat ihmissuhdetaidot ja työelämän tuntemus, ryhmätyöskentelytaidot ja projektiosaaminen. Haastatteluissa enna-

koitiin, että tulevaisuudessa tarkasti ohjattavat työt vähenevät, joten työntekijältä odotetaan omatoimisuutta ja valmiuksia itsenäiseen työskentelyyn. Asiantuntijuutta vaativat vaativammat tehtävät eivät toimi ”kellokorttiperiaatteella”, vaan työntekijältä vaaditaan joustavuutta. Työnantaja ja työntekijä sopivat keskenään työn suorittamisesta keskenään, työn luonne muuttuu monimuotoisemmaksi ja työpisteet epätyypillisimmiksi. Hyvinvointialallakin tiedonhallinta, raportointi ja dokumentointi on hallittava, samoin projektiosaaminen. Haastatteluissa nostettiin esiin, että myös hyvinvointialalla on tulevaisuudessa hahmotettava prosessit. Tulevaisuudessa hyvinvointialan työntekijöiden asenteen työelämään kohtaan odotetaan olevan kunnossa, työpaikalla on keskityttävä työn tekemiseen ja unohdettava muut asiat.

Hyvinvointialalla yrittäjäyys ja yrittäjämäinen asenne kuuluvat myös tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Haastatteluissa, samoin myös työpajatyöskentelyssä, tuotiin esille, että myös hyvinvointialalla on toimittava yrittäjämäisesti. Yrittäjämäiseen asenteeseen kuuluu olennaisesti tuotteistaminen, joka nähtiin työpajatyöskentelyssä olevan tulevaisuuden osaamishaaste: miten tehdään tuote, jota myydään asiakkaille. Haastavuutta lisää työpajaosallistujien mukaan se, että vielä osa asiakkaista paheksuu sitä, että terveydenhuolto maksaa.

Haastateltujen hyvinvointialan edustajien mukaan yhteistyö työelämän ja Päijät-Hämeen koulutus konsernin välillä on sujunut hyvin. Työpaikan omaa toimintakulttuuria ei tietenkään voida opettaa etukäteen koulussa, joten sen omaksumiseen voi mennä aikaa ja vaatia ohjausta. Joidenkin haastateltujen mielestä ammattitaidolliset tarpeet on huomioitu koulutuksessa hyvin, mutta haastatteluissa esitettiin myös, että osaaminen heikentynyt. Haastatteluissa tuli esille myös, että työpaikoille jää nykyisin liikaa työtä opiskelijoiden/vastavalmistuneiden opastuksessa ja opetuksessa.

4. PÄIJÄT-HÄMEEN MATKAILUALA

Päijät-Hämeessä matkailutoimialana määritelmä sisältää majoitus- ja ravitsemustoimialan, vähittäiskaupan, huoltamotoiminnan ja muut matkailupalvelut. Muut matkailupalvelut koostuvat ohjelmapalveluista, liikennöinnistä, näyttelyistä ja museoista sekä urheilusta ja liikunnasta. Tämä määrittely perustuu LAKES:n Haaga Tutkimukselta tilaamaan tutkimukseen Lahden seudun matkailun taloudellisista vaikutuksista. Kyseistä matkailualan määritelmää on käytetty alueella laajeminkin.

Matkailuala on määritelty hieman edellisestä hieman eroavasti Päijät-Hämeen toimialakatsauksessa. Siinä tarkastellaan matkailu- ja ravitsemustoimialaa, jolloin sillä tarkoitetaan

- hotelleja
- leirintäalueita ja muuta majoitustoimintaa
- ravintoloita, kahvila-ravintoloita ja ruokakioskeja
- olut- ja drinkkibaareja, kahviloita ja kahvibaareja
- henkilöstö- ja laitosruokaloita ja ateriapalveluita.

Haaga Tutkimus toteutti vuonna 2005 tutkimuksen matkailun taloudellisista vaikutuksista Lahden seudulla 2004. Tutkimuksen mukaan Lahden seudun matkailusta saatu kokonaishyöty vuonna 2004 oli arviolta 321,2 miljoonaa euroa, josta välitöntä matkailutuloa oli 216,2 miljoonaa euroa ja välillistä matkailutuloa 33,2 miljoonaa euroa. Matkailutulon laskennassa huomioitiin seuraavat toimialat: majoitus- ja ravitsemuspalvelut, vähittäiskauppa, huoltamotoiminta ja muut matkailupalvelut. Muut matkailupalvelut koostuvat ohjelmapalveluista, liikennöinnistä, näyttelyistä ja museoista sekä urheilusta ja liikunnasta. Matkailun arvioitiin työllistävän 3951 henkilötyövuotta Lahden seudulla. (Haaga Tutkimus 2005.)

Lahden seudun majoitusliikkeissä rekisteröitiin vuonna 2004 yhteensä 535 256 yöpymisvuorokautta ja huonekäyttöaste oli 37,4 %. Yöpymisistä suurin osa, 84 %, muodostui suomalaisten yöpymisvuorokausista ja ulkomaalaisten rekisteröidyistä yöpymisistä suurimman osan muodostivat venäläisten yöpymiset. Vaikka sekä ulkomaalaisten että suomalaisten yöpymisistä suurin osa liittyi vapaa-aikaan, voidaan sanoa, että Lahden seudun matkailu on keskittynyt työhön liittyvään matkailuun. Vuonna 2004 koko Suomen matkailusta ammattiin liittyvä matkailu muodosti 30,9%, kun samana vuonna Lahden seudun matkailusta ammattiin liittyvä matkailu muodosti 39,7 %. (Haaga Tutkimus 2005.)

4.1. Matkailualan toimijoita Päijät-Hämeessä

Yritykset

Päijät-Hämeen toimialakatsauksen mukaan päijäthämäläisiä majoitus- ja ravitsemistoimialalla toimivia yrityksiä on noin 400. Vuoden 2006 toukokuusta vuoden 2007 huhtikuuhun ulottuvalla ajanjaksolla majoitus ja ravitsemistoimialalla toimivien yritysten liikevaihto on kasvanut 7,5%. Toimialan henkilöstömäärä toimialakatsauksen mukaan noin 2000, se on ollut kasvussa vuodesta 2006 lähtien. (Päijät-Hämeen toimialakatsaus 2/2007.)

Kehitys- ja koulutusorganisaatiot

LAKES vastaa muiden toimintojensa ohella myös matkailun kehittämishankkeista. Meneillään olevista kehittämishankkeista kolme koskettaa matkailua. Päijät-Hämeen Matkailun Kasvuohjelma toteutetaan kahdesta matkailullisesta näkökulmasta: pääosin vapaa-aikaan liittyvästä tapahtumamatkailusta ja ensisijaisesti työaikaan liittyvästä kokous- kongressi ja messumatkailusta. Hanke tekee tavoitteellista yhteistyötä Event Management- koulutushankkeen kanssa, joka on Suomen ensimmäinen tapahtumatuottajien ammattitutkintoon tähtäävä koulutus. Kansainvälistyminen klustereissa ja kasvualoilla – hankkeessa tuetaan yritysten kansainvälistymistä, hankkeen kohderyhmään kuuluu myös matkailuklusteri. (LAKES 2007.)

Päijät-Hämeen matkailualan merkittävä toimija, Lahti Travel Oy LAKES:n tytäryhtiö. Se on vuodesta 2005 lähtien vastannut keskitetysti alueen matkailupalvelujen myynnistä, markkinoinnista ja asiakasneuvonnasta (LAKES 2007). Vuoden 2007 alusta alkaen Lahti Travel Oy on tehostanut toimintatapaansa, ja alkanut tuottamaan myynti- ja markkinointipalveluja uudella, alueen elinkeinostrategiaan ja Lahti Travelin omiin strategioihin pohjautuvalla toimintamallilla. Tätä varten on perustettu viisi tuotekehitysryhmää: hotellit, mökit, kokousmatkailu, liikunta- ja kannustematkailu sekä kulttuurimatkailu ja ruokailupalvelut. Toimintamallin on ajateltu tuovan alueen matkailuyrityksille monenkaltaista lisäarvoa, esimerkiksi tuotetarjonnan monipuolisuus ja laatu kasvaa luoden edellytyksiä myynnin kasvuille. (Lahti Travel 2007). Lahti Travel:n rooli kasvanee tulevaisuudessa, ja se toiminnallaan kasvattaa matkailutoimialan positiivista mainetta. Samoin Convetion Bureaun toiminnan tuloksien ennakoidaan näkyvän tulevaisuudessa

Lahden ammattikorkeakoulu tarjoaa matkailutoimialan ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta ja ylempään ammattikorkeakoulututkintoon johtavaa koulutusta. Lisäksi matkailun laitos järjestää opintojaksoja avoimessa ammattikorkeakoulussa ja räätälöityä aikuiskoulutusta. Matkailualan ammattikorkeakoulututkintoon johtaa kaksi koulutusohjelmaa: hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelma ja matkailun koulutusohjelma. Hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelmassa opiskelu suuntautuu joko hotellin johtamiseen tai ravintolan johtamiseen. Matkailun koulutusohjelmassa perusopintojen jälkeen opiskelu kohdentuu valinnaisesti MICE-matkailuun (meeting, incentive, conversion,

event) tai elämysmatkailuun. Kummassakin koulutusohjelmassa järjestetään sekä nuori-
soasteen että aikuiskoulutusta. Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma johtaa matkailu-
alan ylempään korkeakoulututkintoon. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007e.)

Matkailualan koulutusohjelman tavoitteena on auttaa opiskelijaa hahmottamaan mat-
kailun yhteiskunnallisia ulottuvuuksia sekä integroituminen osaksi yhä kansainvälistyvää
yritystoimintaa. *Tapahtuma – ja kokousmatkailun suuntautumisvaihtoehdossa* korostuvat
erilaisten tapahtumien suunnitteluun, toteuttamiseen, markkinointiin ja seurantaan liitty-
vät opintokokonaisuudet sekä kannustematkailun erityispiirteet. Keskeisessä asemassa
ovat kansainvälisyys ja yhdessä toimiminen, koulutuksessa huomioidaan catering- ja
elämyspalveluiden liittyminen tapahtuma – ja kokousmatkailusektoriin. Asiakkuuksien
hallinta ja kannattavien kanta-asiakkuuksien luominen ja ylläpito ovat mukana suuntaa-
vissa opinnoissa. *Elämysmatkailun suuntautumisvaihtoehdossa* korostuvat elämysmatkai-
lutuotteiden ideointi, tuotteistaminen ja toteutus. Keskeisessä asemassa ovat elämyksen
tuottaminen, yhdessä toimiminen, kokonaisorganisointi ja asiakaslähtöinen kannattava
toiminta. Asiakkuuksien hallinta ja kannattavien kanta-asiakkuuksien luominen ja ylläpito
ovat mukana suuntaavissa opinnoissa. Koulutuksessa huomioidaan tapahtuma – ja ruoka-
palveluiden liittyminen elämysmatkailusektoriin. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007e.)

Hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelmassa opintojen ytimenä koulutusohjelman
on pienen tai keskisuuren majoitus- ja ravintola-alan yrityksen liiketoimintaosaami-
sessa. Koulutusohjelmasta valmistuneella opiskelijalla on hyvä käsitys alan yleis- ja eri-
tyispiirteistä. Tavoitteena on, että valmistunut opiskelija hallitsee alansa tuloksellisesti
sekä lukujen että työntekijöiden osaamispotentiaalin osalta. *Majoitustoiminnan suun-
tautumisvaihtoehdossa* korostuvat erilaisten majoitusliikkeiden palveluiden suunnittelu
ja tuottaminen. Tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää päivittäisen kannattavuuden ja
raportoinnin merkityksen. Ruoka-, kokous- ja ohjelmapalveluiden liittyminen kokonais-
toimintaan otetaan koulutuksessa huomioon. Asiakkuuksien hallinta ja kannattavien kan-
ta-asiakkuuksien luominen ja ylläpito ovat mukana suuntaavissa opinnoissa. *Hotellitoi-
minnan suuntautumisvaihtoehdossa* korostuvat erilaisten ravintoloiden palvelut ja niiden
tuottaminen. Liikeideaan liittyvä tuotesuunnittelu korostuu koulutuksessa samoin kuin
myynnin seurannan merkityksen ymmärtäminen. Asiakkuuksien hallinta ja kannattavien
kanta-asiakkuuksien luominen ja ylläpito ovat mukana suuntaavissa opinnoissa. Koulu-
tukseen sisältyy kokous- sekä ohjelmapalveluiden liittyminen alan toimintaan. (Lahden
ammattikorkeakoulu 2007f.)

Koulutuskeskus Salpauksen koulutustarjontaan lukeutuu myös matkailu- ja ravitse-
minen, koulutusta annetaan sekä nuori-asteella että aikuiskoulutuksena. Matkailualan
ohjelmapalvelujen koulutusohjelmassa voi suorittaa matkailualan perustutkinnon, jolloin
ammattinimekkeeksi tulee *matkailupalvelujen tuottaja*. Tällöin koulutuksessa keskitytään
matkailuelinkeinossa toimimiseen, matkailualan asiakaspalveluun ja matkailualan tietö-

ja viestintätekniiikan käyttöön. Koulutuksessa paneudutaan myös majoituspalvelu- ja ravitsemispalvelutehtävissä toimimiseen, ohjelmapalvelujen esittelyyn ja tuottamiseen sekä matkailuviestintään. Lisäksi koulutuksen sisällöissä on huomioitu kulttuurimatkailun ja luontomatkailun ohjelmapalvelut ja ohjelmapalvelu yrityksessä toimiminen. (Koulutuskeskus Salpaus 2007a, 38.)

Matkailualan perustutkintoa voi opiskella myös myynti- ja neuvontapalvelujen koulutusohjelmassa, jolloin tutkintonimekkeenä on *matkailuvirkailija*. Koulutussisältöihin tällöin kuuluvat matkailuelinkeinossa toimiminen sekä matkailualan tieto- ja viestintätekniiikan käyttö. Koulutusohjelmassa opiskellaan myös majoituspalvelu- ja ravitsemispalvelutehtävissä toimimista, ohjelmapalvelujen esittelyä ja tuottamista. Keskeisiin sisältöihin ovat lisäksi matkailualan tiedonhankinta, asiakasneuvonta, matkailualan asiakaspalvelu ja viestintä suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Opiskelijat perehtyvät myös kotimaanmatkailun myynti- ja neuvontapalveluihin: asiakkaiden neuvontaan ja matkakokonaisuuksien suunnitteluun. (Koulutuskeskus Salpaus 2007a, 39.)

Hotelli- ja ravintola-alan perustutkinnon voi suorittaa joko ravintolan ruokatuotannon koulutusohjelmassa ja ravintolapalvelujen koulutusohjelmassa, jolloin tutkintonimekkeenä on ravintolakokki tai ravintolanpalvelun koulutusohjelmassa, jolloin tutkintonimekkeenä on tarjoilija. Koulutuksessa ensimmäinen vuosi on molemmille tutkintonimekkeille yhteinen, jonka jälkeen opinnot eriytyvät. *Ravintolakokin* opintoihin kuuluvat ravintolaidean mukainen ruuanvalmistus ja työn suunnittelu, ravintolan elintarvikkeiden tuntemus, tilaaminen ja käsittely, ravitsemussuosituksien ja tavallisimmat erityisruokavaliot, annos, ateriat ja ruokalistasuunnittelu. Tarjoilijan opintoihin kuuluvat hotelli- ja ravintolayrityksen myynti ja asiakaspalvelu sekä hotellin ja ravintolan tuotetuntemus. Opiskelussa perehdytään myös turvalliseen työskentelyyn, hygieniaan ja puhtaanapitoon, anniskelumääräykseen, kassatoimintoihin ja maksuvälineisiin, kannattavuuteen ja taloudellisuuteen sekä kieliopintoihin. (Koulutuskeskus Salpaus 2007a, 40.)

Matkailuun liittyy myös catering. Koulutuskeskus Salpauksessa voi opiskella Catering-alan perustutkinnon joko suurtalouden ruokatuotannon koulutusohjelmassa, jolloin tutkintonimekkeenä on suurtaloukokki tai ruoka- ja asiakaspalvelun koulutusohjelmassa, jolloin tutkintonimekkeenä on palveluvastaava. Koulutuksen ensimmäinen vuosi on yhteinen sekä suurtaloukokille ja palveluvastaavalle, ja ensimmäisen vuoden opinnoissa keskitytään catering-alan keittiötoimintoihin ja catering-alan asiakaspalveluun. *Suurtaloukokin* opinnoissa keskitytään suurkeittiön ruuanvalmistukseen ja leivontaan sekä esillepanoon. Koulutuksen sisältöihin kuuluu myös ruokapalvelualan liikeidea ja yritystoiminta, kannattava toiminta sekä kustannuslaskenta että ammatillinen tietotekniikka. *Palveluvastaavan* opinnoissa keskitytään ruokapalvelualan liikeideaan ja yritystoimintaan. (Koulutuskeskus Salpaus 2007a, 43.)

4.2. Tulevaisuus päijäthämäläisten matkailualan toimijoiden silmin

Alan edustajien mielestä matkailulla on toimialoista voimakkaimmat kasvuodotukset. Yrittäjät uskovat alaan, ja tulevaisuutta silmällä pitäen on tehty merkittäviä investointeja. Päijät-Hämeessä on tapahtunut toimialan kasvua tasaisesti koko maakunnassa, esimerkiksi Hotelli Tallukka Asikkalassa, Vierumäen urheiluopisto Heinolassa ja Messilä HOLLolassa. Haastateltujen matkailualan edustajien mukaan alalla tehdään parhaillaan työtä, joka nostaa matkailualaa ylöspäin, ja jonka tuloksena hotellien käyttöasteet nousevat yli 40 %. Hotellien laatutasoa on nostettu ja hotelleilla on omat laatukriteerinsä, ja Lahdessa toimii ainakin yksi korkeatasoinen hotelli.

Tulevaisuuden megatrendeillä on haastateltujen mielestä oma vaikutuksensa Päijät-Hämeen matkailuun. Megatrendeistä varsinkin ikääntyminen ja globalisaatio vaikuttavat positiivisesti matkailuun. Ikääntyvät asiakkaat ovat mahdollisuus, he ovat erittäin kiinnostuneita hyödyntämään matkailupalveluja. Globalisaatio tuo mukanaan ihmisten liikkuvuuden vapautumisen, samoin ihmisten vaurastumisen, ja nämä tekijät yhdessä vaikuttavat matkailun kasvuun. Kehittyvällä teknologialla on myös vaikutuksensa matkailuun, sen myötä asiakkaat hoitavat itse matkojensa varaamisen yhä useammin. Sen sijaan teknologian kehittymisen mukanaan tuomien mahdollisuuksien virtuaalisiin matkailuelämyksiin ei uskota korvaavan perinteistä matkailua.

Ekologian ja ympäristöajattelun korostuminen on myös tulevaisuuden megatrendi. Haastatteluissa tuli esiin, että jo nyt matkailuyrittäjiltä ja erilaisilta tapahtumilta vaaditaan ympäristösuunnitelmia ja kestävä kehityksen huomioimista. Esimerkiksi Vierumäen urheiluopisto on saanut Joutsenmerkin, joka myönnetään ympäristöystävällisille tuotteille ja palveluille. Ympäristö asioiden huomioimisella ja korostamisella saavutetaan kilpailuetua tulevaisuudessa.

Ikääntyminen	Globalisaatio	Teknologia	Ympäristön ja ekologisen ajattelun kasvu
ikäntyvät asiakkaat ovat mahdollisuus; heillä on varaa käyttää matkailupalveluja, haluavat palvelua, heillä on aikaa	ihmisten liikkuvuuden vapautuminen, ihmisten vaurastuminen globaalisti, koko Suomen ja Päijät-Hämeen näkökulmasta Aasia ja Venäjä	ihmiset hoitavat matkanvaraukset itse netin kautta, virtuaalimatkat eivät korvaa aitoa matkailuelämystä	ympäristö- ajattelu on kirjattu joka paikkaan, tapahtumilta vaaditaan ympäristösuunnitelma: yhteiskunta vaatii kestävän kehityksen huomioimisen samoin yrittäjät ovat huomioineet kestävän kehityksen, Vierumäki on saanut Joutsenmerkin, joka myönnetään ympäristöystävällisille tuotteille ja palveluille. Ympäristö asioiden huomioimisella / korostamisella saavutetaan kilpailuetua. Lentomatkailu ei vähene, vaan uudet polttoaineet mahdollistavat pienemmät päästöt ilmakehään.

Taulukko 13: Megatrendien vaikutus Päijät-Hämeen matkailuun haastattelujen mukaan

Haastatellut ennakoivat, että matkailuala suuntautuu tulevaisuudessa kansainvälisille markkinoille tulevaisuudessa potentiaalinen, mahdollisuuksia luova asiakasryhmä ovat kiinalaiset. Suuret ikäluokat ovat tulevaisuudessa myös potentiaalinen kohderyhmä, jolle kannattaa suunnata matkailupalveluita ja -tuotteita. Suuriin ikäluokkiin kuuluvat kuluttajat ovat valmiita maksamaan palveluista, heillä on rahaa käytettävissään ja myös haluavat palvelua. Suurien ikäluokkien kuluttajat ovat kiinnostuneet varsinkin hyvinvointiin liittyvistä palveluista: vapaa-aikaan, terveyteen ja hyvinvointiin liittyvistä palveluista. Tulevaisuuden potentiaalisiin asiakasryhmiin kuuluvat myös nuoret aikuiset, 24–35 vuotiaat, jotka eivät ole vielä perustaneet perhettä. Heille suunnataan erityisesti itsensä hennommalle ja hoitamiseen liittyviä tuotteita.

Asiakkaat, niin ikääntyvät kuluttajat kuin nuoremmatkin, tavoitetaan haastattelujen mukaan tulevaisuudessa ensisijaisesti sähköisten kanavien kautta; Internetin ja sähköpostin sekä matkapuhelimeen tulevan mainonnan välityksellä. Ikääntyville kuluttajille suunnattu markkinointi on houkuttelevaa ja ennakkoluulotonta, ja siinä korostetaan laadukkuutta ja luotettavuutta.

Haastatteluissa tulevaisuudessa matkailutoimialan oheispalvelujen tuottajien määrän ennakoitaan kasvavan. Matkailutoimialan painopisteenä säilyy työsidonnainen matkailu; kongressit, messut ja tapahtumat. Matkailu voi tehdä ja on osa jokaista toimialaa, eri toimialojen yritysten järjestämät tapahtumat, kongressit ja myös liikevierailut voidaan lukea matkailun ja toimialojen väliseksi yhteistyöksi. Yritysten menestys korreloittuu matkailualakin, esimerkiksi hotellien myynnin kasvuna. Toimialojen välisestä yhteistyöstä esimerkki on viljaklusterin kanssa toteutetut ”Pellosta Pulloon” – teemaretket.

Helsinki-Pietari rata nähtiin haastatteluissa eräänä Päijät-Hämeen matkailun mahdollisuuksista, sen myötä 8,5 miljoonaa ihmistä on vain 2,5 tunnin päässä Lahdesta ja Päijät-Hämeestä. Haastateltujen mukaan venäläiset ovat jo nyt tärkeä asiakasryhmä, mutta junayhteyden myötä on mahdollisuus saada uusia asiakasryhmiä. Pietarin seudun keskiluokka on potentiaalinen uusi asiakasryhmä, samoin Pietarin seudun yritykset, joille tarjotaan kokouspaketteja.

Haastatteluissa todettiin pääkaupunkiseudulle suuntautuvan matkailun kasvamisen tarjoavan myös Päijät-Hämeen matkailulle mahdollisuuksia. Päijät-Hämeen ja pääkaupunkiseudun välillä ovat hyvät kulkuyhteydet, esimerkiksi oikorata. Tulevaisuuden mahdollisuutena voi olla myös ilmaston muutos, keski-Euroopan lämpötilan nousun myötä matkailijat voivat alkaa suosia pohjoisia maita matkailukohteenaan. Päijät-Hämeen lumivarmuus kuuluu matkailutoimialan vahvuuksiin tulevaisuudessa.

Haastatellut toimialan edustajien mielestä maakunnan hyvää sijaintia voidaan pitää tulevaisuudessakin Päijät-Hämeen vahvuutena. Helsingin läheisyys, moottoritien ja oikoradan mahdollistamat hyvät kulkuyhteydet Päijät-Hämeen ja pääkaupunkiseudun välillä ovat tärkeä tekijä tulevaisuudessakin. Tulevaisuuden vahvuuksiin voidaan lukea myös nyt tehdyt mittavat investoinnit, jotka realisoituvat tulevaisuudessa ja puhtaus. Matkailuala on eräänlaista käsityötä, palvelua ei voida täysin korvata koneilla, koneet eivät voi korvata ihmistä. Matkailun vahvuutena voidaan siis nähdä sen työllistävä vaikutus; ”Päijät-Hämeen matkailua ei voi siirtää Kiinaan”, totesi eräs haastateltuista.

Haastattelujen mukaan nykyisen työn jatkaminen kuuluu Päijät-Hämeen matkailualan tulevaisuuden haasteisiin. Matkailutoimiala on hyväksyttävä muiden alojen joukkoon, sen työllistävä ja taloudellinen merkitys alueelle olisi tunnustettava. Haasteena on myös se, että Suomeen tulevat kansainväliset asiakkaat joutuvat aina varta vasten lähtemään Suomeen.

Vahvuudet	Mahdollisuudet	Haasteet
uudet markkina-alueet Kiina, Venäjä (on jo nyt, mutta uusia asiakasryhmiä) Helsinki-Pietari rata: 8,5 miljoonaa ihmistä 2,5 tunnin matkan päässä pääkaupunkiseudun turismin kasvu mahdollisen ilmaston muutoksen myötä Keski- ja Etelä-Eurooppa kuumenee liikaa, pohjoisesta (mm. Suomi) etsitään tilaa hengittää, lumivarmuus	Helsingin läheisyys, moottoritie ja oikorata Pietarin läheisyys noin 470 miljoonan investoinnit matkailuala on "käsityötä", henkilötyötä, koneet eivät voi täysin korvata ihmistä puhtaus	nykyisen työn jatkaminen: alueella tarvitaan asennemuutos, matkailu on hyväksyttävä muiden teollisuuden alojen joukkoon, muiden vakavasti otettavien toimialojen joukkoon kansainvälisiä asiakkaita tavoiteltaessa on muistettava, että Suomeen (ja P-H:n) on aina vartta vasten lähdeittävä

Taulukko 14: Päijät-Hämeen matkailu alan vahvuudet, mahdollisuudet ja haasteet tulevaisuudessa

Haastateltavat uskovat, että tulevaisuudessa matkailutoimiala korostuu alueen strategioissa. Matkailu on yhtenä toimialana alueen kärkitoimijoiden yhdessä laatimassa elinkeinostrategiassa. Elinkeinostrategiasta erillään olevaa matkailustrategiaa ei alueella välttämättä ole. Kansallisen matkailustrategian laadinnassa Lahden alueen kehittämissyhtiö Oy on tulevaisuudessakin mukana.

4.3. Ammattirakenne tulevaisuudessa

Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportissa ammattirakenneennusteen perusteina esitetyt asiat on koottu taulukkoon 13. Raportissa ennakoidaan toimialalla selvää kasvua ja sitä pidetään monien mahdollisuuksien toimialana. Se on myös toimiala, jolla nähdään olevan yhtymäkohtia useaan muuhun toimialaan.

toimiala kasvaa melko selvästi
monien mahdollisuuksien toimiala, mm. kongressimatkailu potentiaalina
toimialan kasvua tukevat useat muut toimialat (hyvinvointi, terveys, sosiaali, kulttuuri, kauppa)
toimiala kasvaa, kohdistuu ravitsemusalan työntekijöihin, pidemmällä aikavälillä myös ao. asiantuntijoihin
toimialalla suunnitteilla investointeja
uusia kahviloita, ravintoloita perustetaan
matkapalvelutyöntekijöiden tarve vähenee pitkällä aikavälillä, matkavirkailijan rooli muuttuu

Taulukko 15: Päijät-Hämeen matkailuklusterin tärkeimmät kehitysmahdollisuudet Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 -raportin mukaan.

Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportin mukaan työhön liittyvä matkailu on matkailualan tulevaisuuden kehitysmahdollisuus. Tuotantotavan kehitysmahdollisuuksista esiin nostetaan Suomessa tehtävä yhteistyö sekä kotimaisten yritysten investoinnit. Tulevaisuuden muutostekijöistä matkailualan kannalta merkityksellisimpinä nähdään väestön ikääntyminen, ruuan ja alkoholin verotus, vetovoimaiset kohteet sekä majoituksen hinta-laatusuhde. Raportissa matkailualan avainammateiksi ennakoidaan keskittyvän majoitus- ohjelma- ja ravintolatyöhön, myös kehittämis- innovaatio ja johtamistyön ennakoidaan kuuluvan tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Matkailualan tulevaisuuden kilpailukyvyyn kehitysmahdollisuuksina nähdään muun muassa sijainti, asiakkaat, mielikuvat, brändit ja imago.

Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportissa ennakoidaan matkailualan ammattiryhmien kehitystä. Ennakointiraportin mukaan ravitsemisalan työntekijöiden tarve lisääntyy, samoin kuin majoitus- ja ravitsemisalan johtajien ja asiantuntijoiden.

AMMATTIRYHMÄT	2004	2010	2015	2020
Ravitsemisalan työntekijät	2502	2541	2571	2600
Majoitus- ja ravitsemisalan johtajat ja asiantuntijat	839	886	914	949
Matkapalvelu-työntekijät	109	110	110	110

Taulukko 15: Työpaikat matkailualalla ammattiryhmittäin 2004-2020.
(Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020-ennakointiraportti)

4.4. Matkailualan tulevaisuuden osaamistarpeet

Matkailualaa edustaneet haastateltavat totesivat, että tulevaisuudessa matkailualalla tarvitaan moniosaajia. Työntekijän on hallittava useampia osaamisalueita, tulevaisuudessa ei ehkä ole enää pelkkiä kokkeja tai tarjoilijoita vaan näiden kahden ammatin yhdistelmiä. Moniosaamisen vaadetta korostaa se, että matkailualalla sesongit vaihtuvat nopeasti, samoin palvelutuotteiden on koostuttava monista erilaisista elementeistä. Toisaalta tulevaisuudessa saatetaan arvostaa työntekijöitä, jotka ovat erikoistuneet pelkästään yhteen tehtävään. Kielitaitovaatimukset liittyvät olennaisesti matkailuun, suomen kielen lisäksi olisi hyvä hallita esimerkiksi venäjän kieli. Toisaalta on muistettava, että kielitaidolla ei ole merkitystä, jos sitä ei uskalla käyttää. Tulevaisuudessa siivoustyöhön tarvittavasta työvoimasta saattaa tulla pula.

Matkailualan tulevaisuuden osaamistarpeista haastatteluissa ja varsinkin työpajassa korostettiin asiakaspalvelun hallitsemista. Työpajassa eräs matkailualan edustajista korosti asiakasnäkökulman huomioimisen tärkeyttä. Hän totesi, että asiakaspalvelussa olevan henkilökunnan olisi syytä miettiä seuraavaa: ”kenen näkökulmasta on hauskaa – palveltavan vai palvelijan?” Asiakaspalvelun osaamiseen toivottiin tulevaisuudessa panostettavan entistä enemmän, sillä kuten työpajassa matkailualan edustajat totesivat, palvelu tarkoittaa samaa kuin myynti. Huonolla palvelulla ei saavuteta suurta myyntiä.

Kyky verkottua alueen muiden matkailutoimijoiden kanssa kuuluu tulevaisuuden osaamistarpeisiin. Työpajatyöskentelyyn osallistuneet matkailun edustajat korostivat verkottumisen osaamisen tärkeyttä, sillä se on keino saada asiakas tulemaan takaisin. Yhteistyössä toimimalla useampi matkailualan yritys hyötyy samasta asiakkaasta.

Matkailualan edustajat nostivat työpajatyöskentelyssä yrittäjyyden yhdeksi alan tulevaisuuden osaamistarpeeksi. Yrittäjämäisyyden tulisi tulla esille matkailualalla toimivan henkilökunnan jokapäiväisissä työskentelytavoissa itsensä peliin laittamisena ja innovatiivisuutena. Esimerkiksi omien harrastusten hyödyntäminen työssä, esimerkiksi laulu- tai soittotaidon hyödyntäminen.

Matkailualan haastatteluissa ja työpajatyöskentelyssä tulevaisuuden osaamistarpeina nostettiin esiin yleisiä taitoja. Työntekijän henkilökohtaisia piirteitä pidettiin tärkeinä, ja uskottiin, että tulevaisuudessa työntajat panostavat yhä enemmän ”oikean tyypin” löytämiseen, ja hoitavat koulutuksen varsinaiseen työtehtävään. Matkailualan substanssiosaamisen hallitseminen ja elinkeinoelämän tuntemus nostettiin esiin tulevaisuuden osaamisena. Olennaista tulevaisuudessakin on, että matkailualalla työskentelevällä on asenne työelämää kohtaan kunnossa.

5. PÄIJÄT-HÄMEEN VILJA-ALA

Päijät-Hämeen vilja-alaan kuuluu viljaklusteri. Viljaklusterin katsotaan kattavan koko Hämeen, mutta 80–90 % siitä on sijoittunut Päijät-Hämeeseen. Päijät-Hämeen Viljaklusteri on vilja-alan yritysten vuonna 2003 käynnistämä yhteistyöverkosto, jonka toiminnassa ovat edustettuina viljelijät, teollisuus, kauppa ja kuluttajat. (Lahden alueen elinkeinostrategia 2005–2008, 9.) Viljaklusterin tavoitteena on edistää yritystensä alueellista verkottumista, tukea viljaa jalostavien yritysten yhteistyötä tehokkuuden ja kilpailukyvyn parantamiseksi sekä kohottaa elintarvikealan mainetta. Toiminnan peruslähtökohtiin kuuluu erikokoisten toimijoiden tasavertainen asema klusterissa; asioita kehitetään yhdessä. Viljaklusterin vahvuutena on mittava alkutuotanto, tiivis yhteistyö ja kumppanuus koko jalostusketjussa. (Viljaklusteri 2007.)

Bio-Häme ohjelmassa toteutettiin Päijät-Hämeen viljaklusteriselvitys, jossa selvitettiin viljatoimialan merkitystä ja kehittämistarpeita. Selvityksen mukaan viljaklusteri työllistää kokonaisuudessaan noin 3500 henkilöä. Viljaklusterin yhteenlaskettu liikevaihto vuonna 2002 oli 400 miljoonaa euroa. (Ventola 2004, Viljaklusteri) Viljaklusterin ketjun läpi kulkeva viljan määrä 210 miljoonaa kiloa, joka vastaa noin 65 000 hehtaarin viljasatoa. Klusterista ulos lähetetään tavaraa yhteensä noin 830 miljoonaa kiloa ja tavaraa vastaanotetaan vuosittain 530 miljoonaa kiloa. Lisäksi klusteriyritykset työllistävät kuljetuksilla päivittäin n. 550 ajoneuvoa. (Viljaklusteri 2007.)

5.1. Viljaklusterin rakenne ja toimijat

Viljaklusterin toimijoita ovat Päijät-Hämeen viljateollisuus ja muut alan yrittäjät ja päijät-hämäläiset viljelijät. Lahden Alueen Kehittämisyhtiö – Lakes, Lahden tiede- ja yrityspuisto, Koulutuskeskus Salpaus ja Lahden yliopistokeskus lukeutuvat myös viljaklusterin toimijoihin ja merkittävimpiin yhteistyötahoihin. Viljaklusterin ytimen muodostavat kahdeksan aktiivista vilja-alan yritystä: Fazer Leipomot Oy, Lahden Leipomo, Fazer Mylly, Hartwall Oy, Hollolan Hirvi, Lammin sahti Oy, Teerenpeli yhtiöt, Polttimo Yhtiöt Oy, Sinuhe Ky ja Vääkсын Mylly Ky. Nämä yhtiöt kehittävät klusterin toimintaa tasa-arvoisesti. (Viljaklusteri 2007.)

Klusterin ylin päättävä elin on Päijät-Hämeen yrittäjien, MTK-Hämeen sekä LAKES-ryhmän edustajista koostuva johtoryhmä. Johtoryhmä päättää koko klusteria koskevista kokonaisuuksista, esimerkiksi hankkeisiin osallistumisesta, klusterin kehittämisestä ja merkittävien tapahtumien järjestämisestä. Päijät-Hämeen Viljaklusterissa toimii kaksi viljaketjua, olut- ja juomaketju ja leipäketju. Olut- ja juomaketjun alkupään muodostavat 450 ohran sopimusviljelijää, jotka myyvät mallasohraa Polttimo Yhtiöt Oy:n tytäryhtiölle Viking Malt Oy:lle. Sopimusviljelijät tuottavat ketjulle vuositasolla noin 1000 tonnia mallasohraa. Mallasta ostavat panimot, kuten Hartwall sekä pienpanimot Teerenpeli,

Hollolan Hirvi sekä monet sahdinvalmistajat. Yhteensä juomaketju työllistää noin 1000 henkilöä. Teollisuuden osuus olut- ja juomaketjun liikevaihdosta on noin 400 miljoonaa euroa. (Viljaklusteri 2007.)

Leipäketju työllistää hieman juomaketjua enemmän, sen työllistävä vaikutus on noin 1700 henkilöä. Leipäketju lähtee liikkeelle leipäviljojen viljelystä, seuraavalla tasolla ovat myllyt ja myllyjen jälkeisellä tasolla tulee leipomoteollisuus. Leipomoteollisuuden jälkeen valmiit tuotteet päätyvät myyntiin kaappoihin ja kahviloihin. Leipäketjuun kuuluu noin 1000 leipäviljaa tuottavaa maatilaa, jotka tuottavat vuodessa noin 120 000 tonnia ruista, ohraa, kauraa ja vehnää. Leipäketjun liikevaihto on noin 160 miljoonaa euroa. (Viljaklusteri 2007.)

Lisäksi Viljaklusterin sisällä toimii kolme toimikuntaa, Biosivujaetoimikunta, Imago- ja matkailutoimikunta ja Viljaklubi. Biosivujaetoimikunnassa keskitytään selvittämään mahdollisuuksia viljaklusteriin kuuluvien yritysten toiminnasta syntyvien sivujakeiden hyötykäytön tehostamiseen. Toimikunta on teettänyt selvityksiä siitä, miten prosesseissa syntyviä sivuvirtoja voitaisiin hyödyntää ja näin minimoida kaatopaikalle menevien jakeiden määrää. Biosivujaetoimikunnalla on lisäksi käynnissä selvitys biosivujakeen hyödyntämisestä biopoltoaineeksi. Toimikunta tekee tiivistä yhteistyötä eri tutkimuslaitosten kanssa. (Viljaklusteri 2007.)

Viljaklusterin imago- ja matkailutoimikunta keskittyy klusterin yhden päätehtävän toteuttamiseen, vilja-alan imagon kohottamiseen ja oikeanlaisen tiedon levittämiseen. Toimikunta tekee tiivistä yhteistyötä Lahti Travel Oy:n kanssa. Vuonna 2005 klusterin sisään perustettiin Päijät-Hämeen Viljaklubi tiivistämään viljelijöiden ja teollisuuden yhteistoimintaa. Viljelijöiden mukana olo klusterissa on ensisijaisen tärkeää, sillä viljelijät ovat yksi merkittävimmistä toimijoista, jotka mahdollistavat Päijät-Hämeen viljaa jalostavan teollisuuden toiminnan. Yhteistoiminnan tiivistämisen keinoina ovat esimerkiksi sopimustuotanto sekä korkealaatuinen koulutus ja neuvonta, josta esimerkki ovat vuosittaiset viljaseminaarit. (Viljaklusteri 2007.)

Viljaklusterin kehittämisessä panostetaan neljään teemaan, riittävän henkilöstön saantiin vaativaan prosessiteollisuuteen, yhteistyö koulutusorganisaatioiden kanssa alan koulutuksen kehittämiseksi, alan imagon parantaminen erityisesti opiskelijoiden keskuudessa, ja laboratoriotoinnin kehittäminen, yhteistyö logistiikassa ja vientitoiminnoissa sekä matkailutuotteiden tuotteistaminen yritysten kesken (LAKES 2007.)

Koulutus

Lahden ammattikorkeakoulussa ei järjestetä suoranaisesti vilja-alan tutkintoon johtavaa koulutusta. Päijät-Hämeessä ei yksikään oppilaitos järjestetä myllyalan koulutusta, sillä Suomessa ei järjestetä lainkaan myllyalan koulutusta. Koulutuksen puuttuminen on pää-

syy sille, miksi uusien yrittäjien saaminen alalle on vaikeaa. Tästä syystä myös myllyalan ammattitaidon siirtyminen on epävarmaa. (Maa- ja metsätalousministeriö 2001.)

Koulutuskeskus Salpaus järjestää sekä nuoriso- että aikuiskoulutusta leipomoalalla. Salpaus järjestää leipuri-kondiittorin, kondiittorin ja leipomoalan ammattitutkinto-koulutusta ja kondiittorimestarin erikoisammattitutkintoon johtavaa koulutusta. Lisäksi koulutuskeskus Salpauksessa on mahdollista suorittaa maatalousalan perustutkinto maatilatalouden koulutusohjelmassa, tutkintonimekkeellä maaseutuyrittäjä. (Koulutuskeskus Salpaus 2007a.)

Elintarvikealan perustutkinnon voi suorittaa leipomoalan koulutusohjelmassa, tutkintonimekkeenä on leipuri-kondiittori. Tavoitteena on, että tutkinnon suorittanut *leipuri-kondiittori* tuntee elintarvikealan ja sen toimintaympäristön. Hän osaa valmistaa ruoka- ja kahvileipiä sekä leipomoeineksiä käsivaltaisesti ja automatisoidusti. *Maaseutuyrittäjän* koulutuksessa keskeinen sisältö rakentuu viljelykasvien kasvattamisen, tuotantoeläinten kasvattamisen ja maatilatalouden koneiden huollon ja korjauksen ympärille. (Koulutuskeskus Salpaus 2007a.)

5.2. Tulevaisuus vilja-alan toimijoiden silmin

Viljaklusteri on investoinut Lahden seudulle satoja miljoonia euroja. (Ventola 2004). Tulevaisuudessa viljaklusterin ennustetaan työllistävän satoja uusia henkilöitä teollisuuden prosessien hoitoon ja kunnossapitoon. (Lahden alueen elinkeinostrategia 2005–2008, 9.) Viljanjalostus on elintarviketeollisuuden haara, jolla on alueella vahvat perinteet, ja tulevaisuudessa sen uskotaan kehittyvän ja kasvavan sekä kotimaassa että ulkomailla (LAKES 2007).

Haastatteluissa ennakoitiin, että viljaklusteri toimii tulevaisuudessakin, sen kehityksen ennakoidaan olevan tulevaisuudessa tasaista. Toimijoiden määrän mahdollisesti lisääntyä muutamalla yrityksellä. Viljaklusterin toimijoiden määrän lisääntymiseen tulevaisuudessa vaikuttaa olennaisesti se, laajeneeko viljaklusteri myös vähittäiskaupan puolelle, tuleeko vähittäiskaupan toimijoista viljaklusterin toimijoita.

Haastatteluissa todettiin, että tulevaisuuden painopistetoimialoina säilyvät leipä- ja juomaketjut, ja tulevaisuudessa mahdollisesti niiden rinnalle voisi syntyä energiaketju, johon kuuluisivat bioenergia ja öljykasvit, lisäksi viljelijät kuuluvat luonnollisesti tulevaisuudessa viljaklusterin toimijoihin. Tulevaisuudessa viljelypinta-alat säilynevät, mutta ilmaston muutoksen myötä olosuhteet saattavat parantua, ja muun Euroopan kuivuuden vuoksi viljelyn painopiste voi siirtyä Pohjois-Eurooppaan, Suomi lukuunottaen.

Haastatteluissa keskusteltiin myös siitä, kuinka megatrendit vaikuttavat viljaklusterin tulevaisuuteen. Globalisaatio vaikuttaa myös viljaklusterin tulevaisuuteen. Globalisaatio kehityksen myötä makutottumukset muuttuvat, ja suomalaisista raaka-aineista tehdään

ulkomailta peräsin olevia ruokia. Globalisaatio saattaa aiheuttaa sen, että lähiruuan merkitys ja suosio kasvaa. Ruuan puhtaus, terveys ja jäljittävyys korostuvat. Ikääntyminen vaikuttaa sekä viljajklusterin työvoimaan että asiakkaisiin. Ikääntyminen voidaan nähdä mahdollisuutena, mutta myös uhkana. Ikääntyvät voivat olla potentiaalisia funktionaalisten elintarvikkeiden kuluttajia. Ikääntyvät kuluttajat ovat tottuneet rukiin makuun, ja tulevaisuuden uhkana on, että nuoremmat kuluttajat on ”totutettava” rukiin makuun. Ympäristön ja ekologisen ajattelun kasvu vaikuttaa viljajklusteriin varsinkin viljan viljelyn kautta.

Globalisaatio	Ikääntyminen	Ympäristön ja ekologisen ajattelun kasvu
lähiruoka ; puhtaus, terveys, jäljitettävyyden korostuvat (lähiruoka vastaveto globalisaatiolle, maailmallaistumiselle) makutottumukset muuttuvat, suomalaisista raaka-aineista ulkomaisia ruokia, funktionaaliset elintarvikkeet (esimerkiksi ruiskuitu), teknologiat avain kansainvälisille markkinoille	työvoima ikääntyy, kuluttajat ikääntyvät: toisaalta mahdollisuus, toisaalta uhka ikääntyvät asiakkaat mahdollisesti funktionaalisten elintarvikkeiden kohderyhmä, ikääntyvät innokkaita osallistumaan ja kiinnostuneita ikääntyminen uhkana: ikääntyvät tottuneet rukiin makuun, ”uudet” nuoremmat kuluttajat totutettava rukiin makuun	viljelyyn vaikuttavuus: miten selvittää mahdollisimman vähin vaikutus uudet lannoitteet teknologia: lainsäädäntö viljateollisuudesta ei periaatteesta pitäisi joutua mitään hukkaan geenimuunnellut lajikkeet

Taulukko 16: Megatrendien vaikutus Päijät-Hämeen viljajklusteriin haastattelujen mukaan

Toimijoiden saumaton yhteistyö on eittämättä viljajklusterin vahvuus tulevaisuudessa haastateltujen mukaan. Toimijat tuntevat toisensa ja heidän keskuudessaan vallitsee keskinäinen luottamus. Lisäksi tulevaisuuden vahvuksiin lukeutuu se, että Päijät-Hämeen viljajklusteri on Suomen mittakaavassa iso ja monipuolinen. Viljajklusterin tulevaisuuden mahdollisuuksiin kuuluu Lahden seudun alueellisen imagon vaikuttavuus ja näkyvyys. Se voi edesauttaa ns. hunajapurkki-ilmiötä, vilja-alan yritykset laajentavat toimintaansa Lahteen, jolloin synergiasta voidaan löytää uusia mahdollisuuksia. Vilja-alaan liittyvän tutkimuksessa piilee myös viljajklusterin tulevaisuuden mahdollisuuksia. Tulevaisuudessa olisikin tärkeä panostaa tutkimuksen tason säilyttäminen, tutkimustoiminnan lisäys Lahdessa ja tutkimuksen hajauttaminen.

Osaavan työvoiman saaminen muodostaa tulevaisuudessa viljajklusterillekin ison ja monipuolisen haasteen. Viljajklusterin tulevaisuuden haasteena on osaavan henkilöstön löytäminen. Tätä silmällä pitäen työelämän ja koulutuksen välisestä yhteistyöstä on huolehdittava, jotta varmistetaan ammattikoulutuksen sopivuus yritysten tarpeisiin. Lisäksi on varauduttava antamaan prosessikoulutusta yrityksissä ja myllykoulutus on saatava toimimaan. Imagon parantaminen opiskelijoitten keskuudessa voisi olla myös keino turvata henkilöstön riittävyys myös

tulevaisuudessa. Viljaklusteriselvityksen mukaan alan imago voidaan kuvata seuraavasti: viljateollisuus on prosessiteollisuutta, joka vaatii IT-osaamista. Se on omien alojensa High tech-toimintaa, jossa koulutus voidaan antaa vain alan yrityksissä. (Ventola 2004)

Vahvuudet	Mahdollisuudet	Haasteet
alueellinen imago, vaikuttavuus, näkyvyys, hunajapurkki-ilmiö : laajennuksia Lahteen (alan yritykset tekevät laajennuksia Lahteen, vrt. esimerkiksi ympäristö-ala), synergioiden löytäminen	saumaton yhteistyö keskinäinen luotettavuus toimijat tuntevat toisensa Suomen mittakaavassa iso: kilpailija Varsinais-Suomi, Päijät-Hämeen viljaklusteri suurempi ja monipuolisempi	osaavan työvoiman saaminen kilpailu naistyövoimasta hoiva-ala haastajana oman henkilökunnan ammattitaitoa laajennetaan – aloituspaikkojen lisääminen, nykyiset eivät riitä räätälöiminen: esim. viimeisenä vuotena erikoistuminen (vrt. oppisopimus)

Taulukko 17: Viljaklusterin vahvuudet, mahdollisuudet ja haasteet tulevaisuudessa haastattelujen mukaan

Haastateltujen mukaan viljaklusterin asema alueen strategioissa ei ole tulevaisuudessa uhattuna. Viljaklusteri on paitsi Suomen mittakaavassa suuri, myös maailmanlaajuisesti erityislaatuinen. Viljaklusterin sisäinen tahtotila on korkea, ja vain selkeällä erikoistumisella voidaan saavuttaa suunta tulevaisuudessa. Vilja-alan alan arvostuksen ennakoidaan nousevan tulevaisuudessa, sillä puhtaan ruuan ja lähiruuan arvostus nousee. Samoin ymmärretään taloudellinen merkitys alueelle; raha pysyy seudulla, samoin työllistävä vaikutus seudulle on merkittävä.

5.3. Ammattirakenne tulevaisuudessa

Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportin mukaan tulevaisuudessa elintarvike toimiala supistuu jonkin verran varsinkin automaation vaikutuksesta. Toimialan sisällä pienpanimoiden määrän ennustetaan kasvavan, samoin leipomo- ja kon-diittoritoiminnan. Tulevaisuuden muutos on automaation ja koneellisen tuotannon lisääntyminen, joka johtaa insinööriyön lisääntymiseen ja siivoustyön vähenemiseen. (Päijät-Hämeen työvoima ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportti, 22.)

Viljaklusteri sisältyy Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020 –ennakointiraportissa elintarvikeklusteriin. Tulevaisuudessa eniten elintarvikeklusteriin vaikuttavia muutostekijöitä ovat maapallon väestön kasvu, väestön ikääntyminen, ympäristörajoitteet, kansanterveys ja terveellisyys, kansainvälistyminen ja lähialueet.

5.4 Vilja-alan tulevaisuuden osaamistarpeet

Viljaklusteriselvityksessä kartoitettiin myös nykyisen henkilöstön kehittämistarpeita viljaklusterissa yleensä ja toimialoitain. Kaikki toimialat huomioiden ammattiosaaminen nimettiin useimmin nykyisen henkilöstön kehittämistarpeeksi. Juomateollisuus nimesi laadun, markkinoinnin, tiimityöskentelyn, tuotekehityksen, kehittämisen, automaation, toimitusketjun sujuvuuden ja tuotannon henkilöstönsä kehittämistarpeiksi. Leipomoteollisuuden yleisin kehittämistarve liittyi ammattiosaamiseen, myös yleisoosaaminen, laatu, tiimityöskentely, tuotekehitys. Leipomoteollisuuden henkilöstön kehittämistarpeisiin lukeutuvat myös markkinointi ja myynti, kielitaito ja talous. (Ventola 2004)

Mallastusteollisuuden nykyisen henkilöstön yleisin kehittämistarve on markkinointi ja myynti. Lisäksi ammattiosaaminen, laatu kehittäminen, ravitsemus, asiakaspalvelu ja hygienia kuuluvat kehittämistarpeisiin. Myllyteollisuudessa henkilöstön kehittämistarpeiksi mainittiin ainoastaan kolme asiaa, ammattiosaaminen, yleisoosaaminen ja kehittäminen. Ammattiosaaminen oli ainoa asia, jonka tärkkelys- ja rehuteollisuus nimesivät henkilöstön kehittämistarpeeksi. (Ventola 2004)

Haastattelujen mukaan vilja-alalla jatkojalostuksen automatisoituminen jatkuu yhä. Se ei kuitenkaan poista ”käsityötä”, sillä mittareiden lisäksi viljaa on havainnoitava läpi prosessin ja muutokset on havaittava mittareista huolimatta tai niiden lisäksi. Perusprosessin ymmärtäminen ja prosessivalvonta ovat tulevaisuudessa entistä tärkeämpiä työn sisältöjä, joten tuleva työvoima ei saa säikähtää prosessin valvontaa eikä koneita.

Tulevaisuuden osaamistarpeista keskusteltaessa nostettiin esiin vilja-alalle annettavan koulutuksen tilanne. Tällä hetkellä nimenomaan vilja-alan elintarviketeollisuuteen suunnattua tutkintoon tähtäävää koulutusta ei järjestetä. Koulutuskeskus Salpaus ja viljaklusteri aloittelevat yhteistyötä koulutuksen järjestämisessä.

Kuten korkeakoulustrategiassakin mainittiin, alan koulutus ei vastaa yritysten tarpeisiin, ja sama viesti välittyi myös haastatteluista. Viljaklusterin yrityksillä on tarvetta koulutukselle, jossa sisältöinä olisivat elintarvikeprosessi, koneet, hygienia, logistiikka (sis. trukin ajo). Koulutus voisi olla ammattitutkinto, jossa käydään läpi erilaisten elintarvikeprosessien hallinta ja käydään tuotannollista toimintaa läpi. Koulutuksessa opettajina voisivat toimia oppilaitosten opettajien lisäksi viljaklusterin yritysten edustajat, samoin koulutus sisältäisi vierailuja ja työharjoitteluja viljaklusterin yrityksissä. Vilja-alalla logistiikka, automaatio-osaaminen ja prosessien hahmottaminen ja hallinta ovat tulevaisuuden keskeisiä osaamistarpeita.

6. TOIMIALOJEN YHTEISTYÖ TULEVAISUUDESSA

Tässä kappaleessa tarkastellaan edellä käsiteltyjä toimialoja yhdessä, niiden välistä yhteistyötä ja yhtymäpintoja. Kuten edellisissä kappaleissa tuli esille, tulevaisuudessa tarvitaan moniosaajia, jotka ylittävät tehtävien ja toimialojen väliset rajat. Osaajiin koulutukseen eivät välttämättä päde vanhat mallit, vaan uudenlaisten osaamisyhdistelmien koulutukseen tarvitaan uusia keinoja. Tällaisena uutena osaamisyhdistelmänä käsitellään tässä raportissa jo johdannossa mainittua osaamiskolmiota, joka koostuu johtamisen, markkinoinnin ja tuotekehityksen osaamisen yhdistämisestä toimialan substanssiosaamiseen.

Elinkeinoelämän keskusliiton (2006) mukaan verkostoituminen kuuluu toimintaympäristön muutostekijöihin. Tulevaisuudessa asiakkaalle räätälöidään palvelukokonaisuuksia useamman eri palvelun tarjoajan yhteistyönä. Verkostoitumisen seurauksena tulevaisuudessa alojen rinnakkaiskehitys korostuu entisestään, ja samalla toimialojen rajat hämärtyvät. Monipuolisille ja kokonaisvaltaisille palveluille on suurta kysyntää, ja rajapinnat nähdään hedelmällisiksi myös uusien innovaatioiden kannalta. Yhteistyön keskeisiä mahdollisuuksia löytyy erilaisista hyvinvointi-, vapaa-aika- ja elämäspalveluista. Samoin matkailuklusteriin olennaisesti kuuluva majoitus- ja ravitsemusala lähentyy matkailua ja sosiaali- ja terveystalvveluja. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006b, 11).

Klustereiden rajapinnoilla syntyvät innovaatiot ovat erittäin oleellisia innovaatiotoiminnassa. Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämissstrategian mukaan eri sektoreiden rajapinnoissa verkostojen avulla syntyvät yhdistelmät muodostavat Lahden kaupunkiseudun kannalta merkittävimmän kilpailutekijän (Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämissstrategia, 8). Myös Elinkeinoelämän keskusliiton mukaan (2006b, 3) uutta syntyy monialaisissa innovaatioverkostoissa erilaisilla rajapinnoilla.

Toimialojen yhtymäpinnat tulevat selkeästi näkyviin, jos tarkastellaan lähemmin hyvinvointiklusterin, matkailualan ja viljaklusterin määritelmiä. Varsinkin hyvinvointiklusterin ja matkailualan yhtymäpinnat ovat ilmeiset. Oheisessa taulukossa (taulukko 19) on kuvattu toimialojen määritelmiä. Liikunta on liitetty sekä hyvinvointiklusterin että matkailualan määritelmiin, samoin hyvinvointiklusteriin kuuluva kulttuuri voidaan rinnastaa matkailualan määritelmään kuuluviin ohjelmatalvveluihin, näyttelyihin ja museoihin. Viljaklusterin ja hyvinvointiklusterin kesken voidaan myös helposti yhtymäpinta, sillä ravinto voidaan linkittää hyvin helposti esimerkiksi terveydenhoitoon.

Hyvinvointiklusteri	Matkailuala	Viljaklusteri
terveydenhoito	majoitus- ja ravitsemispalvelu	juoma
hoiva	muut matkailupalvelut: ohjelma- palvelut, liikennöinti, näyttelyt, museot, urheilu ja liikunta	leipomo
turvallisuus	vähittäiskauppa	mallastus
elämys	huoltamokauppa	mylly
kulttuuri		tärkkelys
hyvinvointiin liittyvä tuotevalmistus		rehu
liikunta		

Taulukko 19: toimialojen yhtymäpinnat

Päijät-Hämeen strategioissa tässä raportissa esitellyillä toimialoilla nähdään yhtymäpintoja sekä toistensa että muiden toimialojen kanssa. Hyvinvointiklusterilla nähdään yhtymäpintoja ICT-teollisuuden ja metalliteollisuuden kanssa, matkailualalla nähdään yhtymäpintoja liikunnan, kulttuurin sekä kauppa- ja palveluelinkeinon kanssa.

Haastatteluissa keskusteltiin myös siitä, mitkä alat ovat hyvinvointi-, matkailu, ja vilja-alan yhteistyökumppaneita tulevaisuudessa. Haastatteluissa hyvinvointialan yhteistyökumppanina uskottiin olevan koulutus. Tulevaisuudessa opettajan ja sosiaalityöntekijöiden roolit hämärtyvät, ja opettaja samalla myös sosiaalityöntekijä. Ryhmät ovat myös sosiaalisia tilanteita, jo nyt on huomattu että, esimerkiksi pitkäaikaistyöttömien ryhmissä opettajan on hoidettava myös opiskelijoiden psyyketä.

Matkailualan haastatteluissa todettiin, että matkailu voi olla osa jokaista toimialaa. Alueen eri toimialojen järjestämät tapahtumat, seminaarit ja kongressit ovat osa alueen matkailualaa. Esimerkki matkailualan nykyisestä yhteistyöstä muiden toimialojen kanssa on viljaklusterin yritysten kanssa toteutetut ”Pelosta Pulloon” – teemaretket. Matkailualan haastatteluissa todettiin Innovaatiostrategiassakin esitetty ajatus rajapinnoilla syntyvistä innovaatioista, ja peräänkuulutettiin rohkeita eri alojen yhdistelmiä ja toisistaan poikkeavien palvelujen yhdistämistä.

Haastatteluissa todettiin hyvinvointialan olevan erittäin potentiaalinen matkailualan yhteistyökumppani tulevaisuudessa. Yhteistyö lääketieteen, esimerkiksi kauneuskirurgian kanssa nostettiin esiin. Tulevaisuudessa yhä enenevässä määrin hotelleissa voi olla lääkäriasemia, Asikkalassa sijaitseva Tallukka tekee jo yhteistyötä lääkäriaseman kanssa. Samoin hotellit tekevät yhteistyötä julkisen sairaanhoidon kanssa, yksinasuvat päiväki-

rurgian leikkauspotilaat viettävät leikkauksen jälkeisen yön hotellissa. Wellbeing-matkailussa hyvinvointiala ja matkailu yhdistyvät, haastatteluissa kuitenkin muistutettiin, että kaikkea ei voi luokitella kuuluvaksi wellbeing-matkailuun.

Vilja-alan edustajien haastatteluissa tulevaisuuden yhteistyökumppaneina nähtiin monia aloja. Yhteistyö on tulevaisuuden mahdollisuus, josta voi syntyä spin off:ja. Viljaklusterin ja hyvinvointiklusterin kesken voisi tulevaisuudessa olla enemmänkin yhteistyötä, sillä ravitsemus on tärkeä osa hyvinvointia. Matkailutoimialan kautta on mahdollista markkinoida viljaklusteria, ja se auttaa omalta osaltaan tulevaisuuden työvoiman saamisen. Viljaklusterin tulevaisuuden yhteistyökumppaneina voisivat olla myös ympäristö- ja asumisklusterit.

Toimiala	Tulevaisuuden yhteistyökumppanit
hyvinvointi	koulutusorganisaatio, PalveluSantra, tietotekniikkayritykset, oppilaitokset, matkailuun liittyvät toimijat, laitevalmistajat ikäntyminen; ihmiseltä ihmiselle-asetne, vanha ihminen on arvokas ja osaava, asenne oltava kunnossa, asennekasvatus, kuinka kohdata vanhukset arvokkaasti, ei tytötellä ja pojittella
matkailu	lääketiede, kauneuskirurgia rohkeat eri alojen yhdistelmät, toisistaan poikkeavien palvelujen yhdistäminen: rajapinnoista syntyy uusia innovaatioita ja palveluja matkailu voi tehdä ja on osa jokaista toimialaa: alueen eri toimialojen yritysten järjestämät tapahtumat, seminaarit ja kongressit, myös liikevierailut hyvinvointimatkailu hyvinvoinnissa terminä "wellbeing" – sisällön rajaaminen on tarpeen, kaikkea ei voi luokitella hyvinvoinniksi / kuuluvaksi wellbeing-palveluihin nykyisiä esimerkkejä toimialojen välisestä yhteistyöstä ovat esimerkiksi viljaklusterin kanssa toteutetut "Pellostä Pulloon" – teemaretket
vilja	laboratorioala, logistiikka (nyt jo leipomot käyttävät samoja kuljetuksia), laboratorio: analyysien tekeminen samoilla laitteilla yhteistyöstä mahdollisuus syntyä spin off:eja hyvinvointi+ vilja yhteistyötä tulevaisuudessa matkailu + vilja yhteistyötä; matkailun avulla markkinoidaan viljaklusteria ja näin turvataan työvoiman saaminen ympäristö+ vilja mahdollinen, samoin asuminen+vilja mahdollinen

Taulukko 20: Hyvinvointi-, matkailu-, ja vilja-alojen tulevaisuuden mahdollisia yhteistyökumppaneita haastattelujen mukaan

Tulevaisuudessa kaikilla toimialoilla tarvitaan moniosaajia, jotka suoriutuvat useista työtehtävistä ja joiden toimenkuvassa on yhdistetty useampi toimenkuva. Tulevaisuudessa työntekijöiden määrä pienenee, joten työtehtäviä yhdistellään ja työtehtävien kirjo kasvaa. Erityisen tärkeiksi asioiksi työelämän edustajat nostivat asenteen, motivaation ja käyttäy-

tymisen. Matkailu- ja hyvinvointialojen edustajat tuovat esille palveluasenteen tärkeyden; työntekijän palveluultuus on kummallakin alalla erityisen tärkeää, työntekijän on oltava valmis ja uskallettava kohdata ihminen. Esimerkiksi hyvinvointialalla työskentelevän on oltava valmis hoitamaan hankaliakin potilaita laadukkaasti. Matkailualan edustajat puolestaan toivat esille, että yleensä asiakkaat antavat palvelutilanteessa tapahtuvat sattumat ja vahingot anteeksi, mutta he eivät anna anteeksi huonoa käytöstä ja haluttomuutta palveluasiakkaita.

Työelämäedustajat arvostavat nyt, ja tulevaisuudessa, työntekijän hyviä käytöstapoja. Työelämän edustajat toivoivat, että käytöstapoihin, asenteeseen ja motivaatio pyrittiin vaikuttamaan koulutuksessa. Se luo koulutukselle haasteita, sillä edellä mainittuihin asioihin vaikuttaminen ja niiden ”opettaminen” saattaa olla vaikeaa. Lisäksi painotettiin yrittäjämäisyyttä, joka pitäisi olla osa sekä työntekijöiden työskentelyä että annettavan koulutuksen sisältöä.

6.1. Toimialojen yhtymäpinnoille johtava osaaminen

Tulevaisuudessa yritysten menestymisen kannalta yhä ratkaisevampaa on kyky luoda uusia tuotteita, palveluita, toimintamalleja, organisointitapoja sekä strategisia lähestymistapoja. Liiketoimintaosaaminen näkyy yritysten toiminnassa jatkuvana kehittymisenä. Liiketoimintaosaamisessa korostuu johtaminen, sillä tulevaisuuden haasteena on asettaa kunnianhimoisia päämääriä, jotka herättävät osajissa innostusta. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2006, 3.)

Eräissä haastatteluissa keskusteltiin siitä, kuinka johtajuuden, tuotekehityksen ja markkinoinnin avulla saavutettaisiin toimialojen rajapinnat. Tulevaisuuden johtajien olisi oltava innovatiivisia, ja uskaltava muuttaa nykyisiä toimintatapoja, sekä rikkoa ennakkoluulottomasti toimialojen välisiä rajapintoja. Toimialojen yhtymäpinnoille pääsemistä edesauttaa myös johtajan laajakatseisuus ja rohkeus. Haastatteluissa katsottiin tulevaisuuden johtamisen olevan ennen kaikkea henkilöiden motivoimista mahdollisimman hyvän työpanoksen varmistamiseksi. Johtamisen ajatellaan tulevaisuudessa olevan tahtotilan luomista ja enemmänkin valmentamista kuin johtamista.

Tuotekehityksen avulla toimialojen yhtymäpinnoille pääsemistä helpottaisi haastattelujen mukaan toimialojen edustajien yhteiset kokoontumiset. Toimialojen keulahahmojen kautta voidaan lisätä samalla tietoisuutta toimialojen tilanteista, joiden pohjalta voidaan miettiä yhteisiä tuotemahdollisuuksia. Tämän kaltainen toiminta voisi olla Lakes-johtoista, puolueetonta toimintaa, jossa korostetaan monialaisuutta. Markkinointiosaamisessa korostuu tulevaisuudessa sähköisten kanavien hallinta, esimerkiksi Internet ja matkapuhelin.

Tässä kappaleessa esitellään lyhyesti, miten markkinointi, johtaminen ja tuotekehitys on huomioitu käsiteltäviin toimialoihin liittyvässä, tutkintoon johtavassa koulutuksessa Päijät-Hämeen koulutus konsernissa.

6.1.1. Hyvinvointiala

Opinto-oppaan mukaan sairaanhoitaja (AMK) tutkintoon sisältyy myös johtamiseen liittyviä opintoja. Opintojaksossa ”johtajuus ja laatuosaaminen sairaanhoitajan työssä” keskitytään hoitotyön yleisimpiin johtamismalleihin. Opintojakson tavoitteena on, että opiskelija osaa toimia tiimien ja erilaisten kehittämissyöryhmien johtajana yhteistyössä eri ammattiryöryhmien kanssa. Sosionomin (AMK) opinnoissa johtamisen opintoja sisältyy ”hallinnollisen työ perusteet” – opintojaksoon. Opintojakson sisältöön lukeutuvat johdon tehtävät, asema ja vastuu, erilaiset organisaatiot ja tiimityö, johtaminen ja sen nykysuuntauksia sekä henkilöstöjohtamista. Samoin fysioterapeutin koulutusohjelmassa, johtaminen lukeutuu ”fysioterapian hallinto” - opintojaksoon, jossa sisältönä on perehtyminen yksityisellä tai julkisella sektorilla toimivan fysioterapeuttiyksikön hallintoon ja johtamiseen. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007a,b,c.)

Markkinointi ja tuotekehitys nousevat esiin Hyvinvointialan yrittäjyöspolku-opinnoissa. Hyvinvointialan opiskelijat voivat valita yrittäjyöspolun, jonka tarkoituksena on mahdollistaa opiskelijan yrittäjyöden taitojen kehittyminen sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelmissa. Yrittäjyöspolun opinnot koostuvat sekä kaikille pakollisista opinnoista että valinnaisista opinnoista, ja kasvattavat opiskelijan tiedollista ja taidollista yrittäjyösoaamista. Markkinointiin ja tuotekehitykseen liittyvään tietoon yrittäjyöspolulla oleva opiskelija tutustuu viimeistään laatiessaan oppinnytetyötään. Yrittäjyöspolun valinneen opiskelijan oppinnytetyö voi olla esimerkiksi liiketoimintasuunnitelma tai palvelujen ja tuotteiden kehittämistä. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007a.)

Yritystoiminta kuuluu myös sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opintoihin. Sen sijaan johtamisen ja tuotekehityksen kursseja ei lukeudu sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opintoihin. (Koulutuskeskus Salpaus 2007b.)

6.1.2. Matkailuala

Lahden ammattikorkeakoulussa sekä hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelman että matkailualan koulutusohjelman opinnot sisältävät markkinointia ja johtamista. Matkailun koulutusohjelman ja hotelli- ja ravintola-alan opinto-oppaiden mukaan molempien koulutusohjelmien yhteisiin opintoihin sisältyy markkinoinnin ja palveluosaamisen opintojakso, jossa keskitytään palvelu- ja markkinointiosaamisen keskeisimpään sisältöön.

Matkailualan opintoihin kuuluu myös tuotekehittämisen opiskelua, sillä suuntautumisopintoihin kuuluvassa opintojaksossa ”matkailutuote” keskitytään matkailutuotteen rakentamiseen ja hinnoitteluun. Opintojakso kuuluu myös hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelmaan. Lisäksi molempien alojen suuntautumisopintoihin kuuluu asiakkuussuhteiden hallinnan opintoja. Koulutusohjelmassa opiskellaan johtamista syventävissä yhteisissä

opinnoissa. Sekä matkailualan että hotelli- ja ravintola-alan opinnoissa johtamista tarkastellaan eri näkökulmista, opintoihin sisältyy strategista ja talousjohtamista, operatiivinen johtamista sekä ryhmän ja henkilöstön johtamista. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007.)

Koulutuskeskus Salpauksessa matkailualan perustutkinnon opintoihin lukeutuu myös markkinoinnin ja tuotekehityksen opintoja, mutta johtamisen opinnot puuttuvat opintosuunnitelman mukaan. Opintosuunnitelman mukaan matkailun ohjelmapalvelujen suuntautumisvaihtoehdon ammattiopintoihin kuuluvassa matkailupalvelut -kokonaisuudessa opiskellaan esimerkiksi matkailualan asiakaspalvelua ja ohjelmapalveluyrityksessä toimiminen opintojaksossa opiskellaan esimerkiksi elämystuotteiden suunnittelua ja hinnoittelua. Matkailun myynti- ja neuvontapalveluiden koulutusohjelmassa ammatillisiin opintoihin kuuluvassa matkailupalvelut-opintokokonaisuudessa opiskellaan markkinointiin liittyen matkailualan asiakaspalvelua, matkailun tiedonhankinta ja viestintä-opintojaksossa asiakasneuvontaa. Koulutusohjelman ammattiopintoihin kuuluu lisäksi kotimaanmatkailun myynti- ja neuvontapalvelut -opintopakso, jonka sisältöön kuuluu esimerkiksi matkakokonaisuuksien suunnittelua ja matkailupalvelujen myyntiä ja markkinointia. Hotelli- ja ravintola-alan perustutkinnon ammattiopinnoissa markkinointia ja tuotekehitystä käsitellään hotellin- ja ravintolanperuspalvelut opintojaksossa opiskellaan myynti- ja asiakastoimintaa. (Koulutuskeskus Salpaus 2007.)

6.1.3. Vilja-ala

Tuotekehitys ja markkinointi kuuluvat leipomoalan koulutusohjelmassa yhteisiin ammatillisiin opintoihin. Johtamista ei sen sijaan sisälly leipomoalan koulutukseen. Maaseutuyrittäjän koulutuksessa markkinointia, tuotekehitystä tai johtamista ei mainita opintooppaassa. (Koulutuskeskus Salpaus 2007.)

6.2. Yhteiset opinnot

Markkinointia, johtamista ja tuotekehitystä sivutaan lisäksi kaikkien koulutusohjelmien yhteisiin opintoihin kuuluvissa yrittäjyysopinnoissa. Yrittäjyysopintojen sisältöihin kuuluvat yrittäjyyden muodot, yritystoiminnan peruskäsitteet, yritystoiminnan kokonaisuus, yrityksen perussuunnitelmat ja liikeidea. Opiskelija voi valita yrittäjyysopintojen suorittamistavan: opinnot voi suorittaa luento- ja harjoituskurssina, osallistumalla opiskelijoiden työosuuskunnan toimintaan tai osallistumalla virtuaalisen ns. harjoitusyrityksen toimintaan. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007g.)

Yritystoiminnan opinnot kuuluvat myös Koulutuskeskus Salpauksessa opiskeltavien matkailualan perustutkinnon ja hotelli- ja ravintola-alan perustutkinnon opintoihin, samoin sosiaali- ja terveystieteiden perustutkintoon. Leipomoalan koulutusohjelmassa yritystoiminta kuuluu valinnaisiin opintoihin, ja maaseutuyrittäjän ammatillisiin opintoihin kuuluu yrittäminen maaseutuympäristössä. (Koulutuskeskus Salpaus 2007a,b.)

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Voimassa olevassa Lahden alueen elinkeinostrategiassa tulevaisuuden kasvualoiksi nostetaan matkailu ja hyvinvointi. Alojen kasvuun uskovat ja sitä ennakoivat myös alan toimijat ja aloilla toteutuneet toimenpiteet. Samoin megatrendit, etenkin väestön ikääntyminen vahvistaa kasvun odotuksia tulevaisuudessa. Raportissa käsitelty kolmas ala, vilja-ala voidaan myös perustellusti nostaa alaksi, jolla on suuret menestymisen mahdollisuudet tulevaisuudessa ja joka on maakunnan kannalta erittäin tärkeä. Sen kasvu ei odotettavasti ole yhtä voimakasta kuin hyvinvointi- ja matkailualoilla, mutta se tulee säilymään Päijät-Hämeen ominaisena ja työllistävänä toimialana.

Hyvinvointi- ja matkailuala ovat perinteisesti nimenomaan palvelualoja. Alojen ennakoitu tulevaisuuden kasvu merkitsee palvelutapahtumien määrän kasvua. Mielenkiintoista on, kuinka se toteutuu; toteutuuko kasvu henkilökohtaisten palvelutapahtumien kasvulla, jossa palvelun toteuttaa ihminen ja sen kohteena on toinen ihminen. Teknologiaan perustuvat sovellukset ovat tulevaisuudessa ihmisen rinnalla palvelun toteuttajina, mutta silti on huomion arvoista, että tulevaisuuden kannalta ihmisten väliset kontaktit ovat merkittävässä asemassa, eikä niitä voida täysin korvata teknologisesti.

Hyvinvointi

Päijät-Hämeessä hyvinvointiklusteri on määritelty laajasti, tässä raportissa on keskitytty lähinnä sosiaali- ja terveystalouteen korostaen niihin liittyvää yritysnäkökulmaa. Hyvinvointiklusterin ja hyvinvoinnin voi määritellä monella tapaa, mutta usein juuri sosiaali- ja terveystalouteen muodostavat määritelmien ytimen. Elinkeinostrategiassa korostetaan nimenomaan hyvinvointiklusterin liiketoimintamahdollisuuksia.

Hyvinvointialan toimijoiden rakenteet ovat olleet muutoksessa myös Päijät-Hämeessä. Julkinen sektori on järjestänyt uudelleen omaa palvelujen tuottojärjestelmäänsä, jossa korostuu yhteistyö. Aluekeskushjelman puitteissa toimiva paikallinen hyvinvointiklusteri on verkottanut hyvinvointialalla toimivia yrityksiä. Yrityksien lisäksi järjestöt ovat merkittäviä palveluntuottajia. STAKESin tilastojen mukaan Päijät-Hämeen yksityiset palvelujen tuottajat (järjestöt+yritykset) ovat merkittäviä palvelutalojen- ja ryhmäkotien ylläpitäjiä, alueella on myös runsaasti lasten- ja nuorten laitoksia. Yksityiset terveystaloutten tuottajat ovat Päijät-Hämeessä keskittyneet yksityisten lääkäripalvelujen ja lääkinnällisen kuntoutuksen tuottamiseen. Päijät-Hämeessä on vahva koulutuksellinen panos hyvinvointialalle, samoin alan tutkimusta toteuttavat alueella useat toimijat.

Tulevaisuudessa hyvinvointialan teemoja ovat yrittäjyys, palvelujen konseptointi ja yhteistyö muiden alojen kanssa. Tulevaisuudessa ala kasvaa, ja kasvua on selitetty lähinnä väestön ikääntymisellä. Hyvinvointialan ennakoitaan tulevaisuudessa säilyttävän merkittävän asemansa alueen strategioissa, ja hyvinvointialan potentiaali tuottavana elinkeinona

korostuu. Sekä kansallisesti että alueellisesti tulevaisuudessa painotetaan hyvinvointialan yhtymäpintoja muiden alojen kanssa. Yhtymäpinnoilla syntyvät innovaatiot ja lisäarvo perusosaamiseen. Päijät-Hämeen ammattirakenne-ennuste tunnistaa kasvavan alan tarpeet, ja ennakoi alan työvoimatarpeen kasvua.

Matkailu

Päijät-Hämeessä matkailuala luokitellaan hyvinvointialan ohella tulevaisuuden kasvu- alaksi. Alueen matkailu on profiloitunut nykyisin nimenomaan työsidonnaiseen matkailuun, ja myös tulevaisuudessa profiloitumista jatketaan samaan suuntaan. Matkailun voi liittyä kaikkiin toimialoihin, tulevaisuudessa matkailulla nähdään olevan erityisen vahvoja yhtymäpintoja hyvinvoinnin kanssa.

Matkailuala on hyvinvointialan ohella toinen ala, jonka kasvamista perustellaan väestön ikääntymisellä, ikääntyvien kuluttajien ennakoidaan olevan erityisen potentiaalinen kuluttajasegmentti matkailupalvelujen tuottajien näkökulmasta. Kasvua ennakoidaan syntyvän myös Venäjältä ja Kiinasta tulevien matkailijoiden kasvavan määrän myötä. Jos Pietari-Helsinki rata toteutuu tulevaisuudessa, alueen matkailupalvelujen tuottajien ulottuvilla on noin 5 miljoonaa ihmistä 2,5 tunnin matkan päässä. Se on alan kannalta erittäin suuri tulevaisuuden mahdollisuus.

Matkailualalla on tehty tulevaisuuden investointeja, joiden odotetaan realisoituvan tulevaisuudessa ja muodostuvan osaltaan alan vahvuudeksi. Tulevaisuudessa matkailualan ammattirakenteen ennakoidaan muuttuvan, esimerkiksi nykyisten kaltaisten matkavirkailijoiden tehtävien ennakoidaan katoavan.

Vilja-ala

Päijät-Hämeen viljaklusteri on erinomainen esimerkki aidosta verkostosta, joka on syntynyt toimijoiden yhteisistä tarpeista. Viljaklusteri on ainutlaatuinen paitsi alueellisesti ja kansallisesti myös Euroopan tasolla. Viljaklusterissa on tehty huomattavia investointeja, jotka tulevaisuudessa tehostavat toimialan toimintaa, eivät niinkään tuo lisää työpaikkoja.

Päijät-Hämeen viljaklusteri rakentuu leipä sekä juoma- ja panimoketjuista. Toimijoiden joukossa on sekä suuria kansallisia ja kansainvälisiä toimijoita että pieniä paikallisia yrityksiä ja maanviljelijöitä. Viljaklusterissa toimivia merkittäviä yrityksiä ovat esimerkiksi Hartwall, Polttimo Yhtiöt ja Fazer.

Viljaklusterilla on yhtymäpintoja muiden alojen kanssa. Tässä raportissa esitellyistä aloista hyvinvointi- ja matkailualaan sillä on hyvin luontaisen yhtymäpinna. Viljaklusteri on tunnistettu alueen strategioissa yhdeksi alueen avainalaksi, elinkeinostrategiassa viljaklusteri on nimetty alueen yhdeksi avainalaksi. Alueen strategioissa viljaklusteri tunnistetaan elinkeinona, ja se liitetään osaksi isompia kokonaisuuksia. Viljaklusterin koulutustarpeisiin ei edelläkään vastata tarpeellisella laajuudella.

Vaadittava osaaminen

Megatrendeistä ikääntyminen vaikuttaa hyvinvointialan osaamistarpeisiin. Ikääntyvien asiakkaiden hoitaminen on alan tulevaisuuden keskeisempiä osaamistarpeita. Prosessien hahmottaminen, asiantuntijuuden monimuotoistuminen, asenne työelämään ja projektiosaaminen ovat myös alan osaamistarpeita tulevaisuudessa. Yrittäjyys ja palvelujen tuotteistaminen korostuvat hyvinvointialan tulevaisuuden osaamistarpeissa. Hyvinvointialalla toimijoiden on opittava hahmottamaan, millaisen tuotteen heidän tarjoamansa palvelu muodostaa. Syntyneiden tuotteiden on luonnollisesti oltava myös kilpailukykyisiä ja taloudellisestikin tuottavia.

Päijät-Hämeen koulutus konserni vastaa alan osaamistarpeisiin tarjoamalla tutkintoon johtavaa koulutusta sekä ammatillisella korkea-asteella että toisella asteella. Koulutuksessa panostetaan käytännön ja teorian yhdistämiseen asiantuntijuudessa, painopisteenä on myös yrittäjyysosaaminen. Osaamistarpeisiin liittyvän tulevaisuuden haasteen voi muotoilla seuraavasti: Hyvinvointipalveluita tuotetaan kolmella sektorilla. Toimialalla kädet on kynää tärkeämpi työväline. Huomioidaanko nämä asiat koulutuksessa?

Useamman työtehtävän yhdistäminen on keskeistä matkailualalla tulevaisuudessa vaadittavassa osaamisessa. Tulevaisuudessa alalla tarvitaan moniosaajia, jotka hallitsevat useampia osaamisalueita. Henkilökunnan on oltava valmiita työskentelemään useissa tehtävissä, esimerkiksi hotellissa henkilökunnan on oltava valmiita työskentelemään niin ravintolasalin puolella kuin vastaanotossakin.

Matkailualalla tärkeitä tulevaisuuden osaamisalueita ovat palveluosaaminen, asenne asiakasta kohtaan ja yrittäjyysosaaminen. Matkailualalla palvelun laatu vaikuttaa suoraan myynnin määrään, joten siihen on panostettava yhä enemmän. Asiakkaan tärkeää roolia on aina korostettu, mutta tulevaisuudessakin on muistettava, että palvelun tavoitteena on toteuttaa asiakkaan tarpeita mahdollisimman hyvin. Samoin kuin hyvinvointialallakin, myös matkailualalla palveluiden tuotteistaminen tulevaisuuden tärkeä osaamisalue. Palvelupakettien laatimien ja niiden kohdistaminen oikeille asiakasryhmille on tulevaisuuden osaamishaasteita matkailualalla.

Matkailualan osaamistarpeisiin Päijät-Hämeen koulutus konserni on vastannut tarjoamalla koulutusta sekä ammatillisella korkea-asteella että toisella asteella. Koulutuksessa on huomioitu alueen matkailualan painotukset. Päijät-Hämeen matkailualan tulevaisuuden osaamistarpeisiin liittyvät haasteet voisi kiteyttää seuraavasti: Työhön liittyvässä matkailussa ja tapahtumissa on toimialan kasvun siemenet - onko osaajia ja osaamista tarpeeksi? Osataanko palvelut ja palveluketjut tuotteistaa?

Vilja-alan tulevaisuuden osaamistarpeet liittyvät nimenomaan alan ammattiosaamiseen. Osaavan työvoiman saaminen koko viljaklusteriin, vastaaminen työelämän erikoistarpeisiin ja ylipäättään alan koulutuksen turvaaminen ovat viljaklusterin keskeisempiä

tulevaisuuden osaamistarpeita. Päijät-Hämeen koulutus konserni vastaa omalta osaltaan viljaklusterin osaamistarpeisiin. Se vastaa tarjoamallaan koulutuksella varsinkin leipomoalan tarpeisiin, myllyalalle ei koko Suomessa ole tarjolla tutkintoon johtavaa koulutusta. Päijät-Hämeen vilja-alan tulevaisuuteen ja tulevaisuuden osaamistarpeisiin liittyvän tulevaisuuden haasteen voisi tiivistää seuraavasti: Viljatoimiala on Päijät-Hämeen perinteinen toimiala – huomioiko koulutus toimialan alueelliset erityistarpeet?

Hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-aloilla on myös yhteisiä osaamistarpeita. Työpaja työs-kentelyssä tuli esille, että kaikilla kolmella alalla kaivataan tulevaisuudessa moniosaajia. Tuotteistaminen on asia, johon tulevaisuudessa panostetaan ja joka näkyy myös tulevai-suuden osaamistarpeissa. Kaikilla kolmella alalla prosessin hahmottaminen ja prosessi-osaaminen lukeutuu tulevaisuuden osaamistarpeisiin.

Substanssiosaamisen ohella työntekijän asenne, motivaatio ja käyttäytyminen ovat asioita, joilla on tärkeä painoarvo tulevaisuudessa. Toimialojen edustajat toivoivat, että koulutuk-sessa paneuduttaisiin myös näihin asioihin entistä enemmän. Tulevaisuuden osaamistarpeissa korostuvat ihmissuhdetaidot, ryhmätyöskentelytaidot, asenne työtä ja asiakkaita kohtaan.

Esille nousseet osaamistarpeet eivät sinällään ole uusia. Yrittäjäyys, asiakaspalveluosaa-minen, prosessien hahmottaminen ja tuotteistaminen eivät ole uusia asioita, mutta uutta on se, että ne korostuvat nyt myös hyvinvointialalla ja myös matkailualalla. Palvelujen tuotteistaminen ja prosessien hahmottaminen voidaan tulkita viitteeksi tarpeesta alojen toiminnan tehostumiseen, ja tarpeeseen nostaa ne samalle viivalle kuin perinteisesti arvos-tettu teollisuus. Toisaalta ihmissuhdetaitojen ja käyttäytymisen vaade korostaa ihmisten yhteisöllisyyden tarvetta tulevaisuudessakin. Myös hyvällä asiakaspalvelulla voidaan pyr-kiä tuottamaan asiakkaalle tunne yhteisöllisyydestä.

Tulevaisuuden osaamistarpeiden tunnistamisen ohella haasteena on, kuinka ne saa-daan siirrettyä koulutuksen tietoon. Tällä hetkellä hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-alan työelämän osaamistarpeet siirtyvät koulutukseen usealla eri tavalla. Toimialojen edustajien haastatteluissa seuraavat tavat siirtää tietoa osaamistarpeista koulutuksen tietoon nousivat esille: henkilökohtaiset suhteet, opiskelijoiden työharjoittelu, ope-tajien työelämäjaksot, projektit, klustereiden kautta toimiminen, yhteistyöryhmät, yrityksiä osallistuminen opetukseen, vierailut yrityksiin ja sähköisten ympäristöjen hyödyntäminen.

Työpajan keskustelussa malleista vahvimmin esiin nousivat henkilökohtaiset suhteet, opettajien työelämäjaksot, yritysten osallistuminen koulutukseen, työelämän ja koulutuk-sen väliset yhteistyöryhmät ja klusterien kautta toimiminen. Laadullisen ennakoitiedon välittämiseen parhaita tapoja ovat opettajien työelämäjaksot, henkilökohtaiset suhteet ja yritysten osallistuminen opetukseen.

Määrällisen ennakointitiedon välittämiseen parhaiten sopivia malleja olisivat työelämän ja koulutuksen väliset yhteistyöryhmät. Yhteistyöryhmien pitäisi olla kooltaan suhteellisen pieniä, ja ryhmien työskentelyä tukevien ennakkoaineistojen valmisteleminen pitää kiinnittää huomiota. Toinen erinomainen malli määrällisen ennakointitiedon välittämiseen olisi klusterien kautta toimiminen.

Yhtymäpinnat

Hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-alalla on olemassa keskinäisiä yhtymäpintoja. Toimialojen edustajat tunnistavat myös, että rohkea toimialojen välinen yhteistyö mahdollistaa tulevaisuudessa innovaatioiden syntymisen, ja tuottaa yrityksille kilpailuetua.

Koostuisiko se liiketoimintaosaaminen, jota vaaditaan alojen yhtymäpinnoille pääsemiseksi, markkinoinnin, johtamisen ja tuotekehityksen osaamisesta? Toisaalta pelkkä liiketoimintaosaamisen hallinta ei riitä alojen välisille yhtymäpinnoille pääsemiseksi. Tärkeää on myös, että alojen toimijat suhtautuvat avoimesti muihin aloihin, ja etsivät ennakkoloolottomasti yhteistyökumppaneita oman alan rajojen ulkopuolelta. Koulutuksessa olisikin tärkeää panostaa siihen, kuinka kyseisillä teemoilla, työkaluilla yhdistetään toimialoja. Jos opiskelijat tottuvat jo opiskeluvaiheessa kehittämään uusia ideoita monialaisissa työryhmissä, se on helpompaa myös myöhemmin työelämässä.

Yrittäjyyteen liittyvät taidot ja asenne ovat tulevaisuudessa välttämättömiä jokaisella käsitellyistä aloista. Tähän tarpeeseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa onkin vastattu hyvin. Yrittäjyys kuuluu ammattikorkeakoulussa kaikille yhteisiin opintoihin ja myös toisen asteen koulutuksessa se kuuluu tärkeänä osana opintoihin. Yrittäjyyden opintoihin voisi yhdistää edellä mainitun painotuksen johtamiseen, tuotekehitykseen ja markkinointiin.

Tiivistetysti edellä esitettyihin johtopäätöksiin perustuen voidaan esittää seuraavat suositukset:

- Prosessiosaaminen osaksi kaikkia koulutusohjelmia
- Tuotteistaminen osaksi kaikkia koulutusohjelmia
- Sosiaalisten taitojen opiskelu uusilla keinoilla
- Ennakointitiedon välittämisessä on kiinnitettävä huomiota systemaattisten työelämän ja koulutusorganisaatioiden välisten suhteiden lisäämiseen ja ylläpitämiseen
- Opiskelijoille on välitettävä realistinen kuva siitä, millaisiin työtehtäviin valmistuneet sijoittuvat. Opinto-oppaiden kuvaukset työn sisällöstä tai saavutettavasta osaamisesta eivät toteudu ilman työkokemusta.

LÄHTEET

Aaltonen, M.&Wilenius, M. 2002. Osaamisen ennakointi. Helsinki: Edita.

Alueellisen ennakkoinnin käytännön opas Suomi (2002). Euroopan komissio. Luxemburg: Euroopan yhteisöjen virallisten julkaisujen toimisto. Belgia.

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2006a.

Palvelut 2020 – Osaaminen kansainvälisessä palveluyhteiskunnassa. Loppuraportti.
http://www.ek.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/18_10_2006_Palvelut2020_loppuraportti.pdf

Elinkeinoelämän keskusliitto. 2006b. Tulevaisuusluotain. Loppuraportti.

http://www.finanssityonantajat.fi/ek_suomeksi/ajankohtaista/tutkimukset_ja_julkaisut/ek_julkaisuarkisto/2006/18_10_06_Tulevaisuusluotain_final.pdf

Haaga Tutkimus. 2005. Lahden seudun matkailun taloudelliset vaikutukset 2004. Julkaisematon

Helsingin yliopisto 2007. www.helsinki.fi/palmenia/lahti/index.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Tampere: Tammer-Paino

Hyvin voiva Päijät-Häme. Hyvinvoinnin kasvusopimus vuoteen 2010.

Hämeen TE-keskus. 2006.

Hoiva-ala- toimintaympäristön ja toimenpiteiden toteutunut kehitys_3.

Hämeen alueellinen teknologiastrategia 2003.

Hämeen TE-keskus, Hämeen Liitto, Päijät-Hämeen Liitto

Lahden alueen aluekeskusohjelma. 2007. Kasvua ja kilpailukykyä.

Lahden alueen aluekeskusohjelman toimintaa ja tuloksia ohjelmakaudelta 2001-2006.
<http://www.lahdenako.fi/easydata/customers/lahdenako/files/pdf/kuusari.pdf>

Lahden alueen kehittämissyhtiö LAKES. 2005.

Lahden alueen elinkeinostrategia 2005-2008.

http://elinkeinostrategia.lahdenseutu.net/filebank/16-Elinkeinostrategia_2005-2008.pdf

Lahden alueen kehittämissyhtiö -LAKES 2007. <http://www.lakes.fi/>

Lahden ammattikorkeakoulu.2007a. Hoitotyön koulutusohjelman opinto-opas. http://www.lamk.fi/material/hoitotyö_lopullinen.doc Lahden ammattikorkeakoulu. 2007b. Sosiaalialan koulutusohjelman opinto-opas. http://www.lamk.fi/material/sosiaaliala_lopullinen.doc

Lahden ammattikorkeakoulu.2007c.Fysioterapian koulutusohjelman opinto-opas. <http://www.lamk.fi/material/fysioterapia-lopullinen.doc>

Lahden ammattikorkeakoulu. 2007d. Liikunnan ja vapaa-ajan koulutusohjelman opinto-opas. http://www.lamk.fi/material/ops0708_li_liikunta.pdf

Lahden ammattikorkeakoulu. 2007e. Matkailun koulutusohjelman opinto-opas. http://www.lamk.fi/material/ops0708_mal_matka.pdf

Lahden ammattikorkeakoulu.2007f. Hotelli- ja ravintola-alan koulutusohjelman opinto-opas. http://www.lamk.fi/material/ops0708_mal_hotra.pdf

Lahden kaupunkiseudun innovaatioympäristön kehittämissstrategia 2005. <http://www.lahtisbp.fi/easydata/customers/lahti/files/Julkaisut/Innovaatiostrategia.pdf>

Kauppa- ja teollisuusministeriö.2006a. Terveyspalvelut. Toimialaraportti 2/2006. <http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/132/Terveyspalvelut.pdf>

Kauppa- ja teollisuusministeriö. 2006b. Suomen matkailustrategia vuoteen 2020 & Toimenpideohjelma vuosille 2007-2013. [http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/all/3D61DB118241A034C22571800022FEC4/\\$file/jul21elo_2006_netti.pdf](http://ktm.elinar.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/all/3D61DB118241A034C22571800022FEC4/$file/jul21elo_2006_netti.pdf)

Kauppa- ja teollisuusministeriö. 2007a. Sosiaalipalvelut. Toimialaraportti 15/2007. http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/471/Sosiaalipalvelut_2007_netti.pdf

Kauppa- ja teollisuusministeriö. 2007b. Matkailun yleisosa. Toimialaraportti 10/2007. http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/459/Matkailun_yleisosa_2007_netti.pdf

Kauppa- ja teollisuusministeriö.2007c. Elintarviketeollisuus. Toimialaraportti 2/2007. http://www.temtoimialapalvelu.fi/files/399/Elintarviketeollisuus2007_netti.pdf

- Koivukangas, P.,Valtonen, H. 1995. Hyvinvointiklusteri. STAKES, Raportteja 181. Jyväskylä: Gummerus.
- Koulutuskeskus Salpaus.2007a. Opintotarjontaopas 2008.
Koulutuskeskus Salpaus.2007b. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinnon opetussuunnitelma.
- Maa- ja metsätalousministeriö.2001. Paikallismylytyöryhmä loppuraportti.
Työryhmämuistio MMM 2001:18
http://wwwb.mmm.fi/julkaisut/tyoryhmamuistiot/2001/tr2001_18.pdf
- Merivaara. 2008. <http://www.merivaara.fi/8.1.2008>.
- Myllyvirta, J.2007.Elinkeinostrategialuonnoksen 2009-2013 esittely.
PowerPoint esitys Lahden alueen elinkeinoseminaarissa 11.12.2007.
- Mäkinen, M., Pajarinen, M & Ylä-Anttila, P.2001.
Hyvinvointiklusterin vientimenestys ja merkitys kansantaloudessa 1990-luvun jälkipuoliskolla.
Helsinki:Etna, keskustelunaiheita 773.
- Neuvokas 2007. <http://neuvokas.org>. 2.8.2007
- Pirkanmaan ennakointipalvelu. 2008.
<http://www.pirkanmaanennakointipalvelu.info/java/Index?oid=2310> . 8.1.2008
- Päijät-Häme käytäntölähtöisen innovaatio toiminnan huippualueeksi – Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen alueellisen kehittämisen strategia 2010.
http://www.tkk.fi/fi/yleista/strategiat/muutstrategiat/paijat-hame_2010_fin.pdf
- Päijät-Hämeen Liitto. 2006. Parhaiten Päijät-Hämeessä. Maakuntaohjelma 2007-2010.
http://www.paijathame.fi/tehtavat/maakuntaohjelma/PDF/Maakuntaohjelma_2007_2010_nettiin.pdf
- Päijät-Hämeen Liitto.2007. Liikuntapalvelut työryhmän raportti.
<http://www.paijat-hame.fi/palvelurakennuudistus/teemaryhm%E4t/sivistystoimen%20teemaryhma/raportit/liikuntapalvelut%20raportti.doc>
- Päijät-Hämeen toimialakatsaus 2/2007.
<http://www.te-keskus.fi/Public/download.aspx?ID=8712&GUID={58BC890F-4E21-40-C6-B42F-2556BE562A31}>

Päijät-Hämeen työvoima- ja koulutustarve 2020. Raportti. Luonnos 8.5.2007.
Täydennetty 20.12.2007.

Reumasäätiö. 2007. <http://www.reuma.fi/16.7.2007>.

STAKES.2007a. Yksityiset sosiaalipalvelut vuonna 2006.
<http://www.stakes.fi/FI/tilastot/aiheittain/Sosiaalipalvelut/yksityisetsosiaalipalvelut.htm>. 8.10.2007

STAKES.2007b. Yksityiset sosiaalipalvelut vuonna 2005.
http://www.stakes.fi/NR/rdonlyres/1D25E9CC-02E5-429F-973E-530F8DE9D1B5/0/Tt10_06.pdf. 8.10.2007

STAKES 2007c. Yksityiset terveyspalvelut 2005.
http://www.stakes.fi/NR/rdonlyres/51B34C65-96FE-43CC-A17E-0E4E9A5F7717/0/Tt3006_liitetaulukot.pdf. 8.10.2007

STAKES 2007d. Yksityiset terveyspalvelut 2004.
http://www.stakes.fi/NR/rdonlyres/FD29CFA5-019F-4180-B30B-0082984F0211/0/Tt33_05.pdf. 8.10.2007

Tarkiainen, A.2005. Avaimia ja lukkoja vertailemassa – hyvinvointiklusterista uusi ovi innovaatiopolitiikkaan. Kauppa- ja teollisuusministeriö: rahoitetut tutkimukset 12/2005.
[http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/C75A273AA98BEA68C22570D900323E90/\\$file/ratu12teo_2005.pdf](http://julkaisurekisteri.ktm.fi/ktm_jur/ktmjur.nsf/All/C75A273AA98BEA68C22570D900323E90/$file/ratu12teo_2005.pdf)

Tenhunen, L.2004. Yrittäminen sosiaali- ja terveysalalla. Järvenpää: Yrityssanoma.

Ventola, K 2004. Viljaklusteriselvitys.
http://217.30.184.9/Biohame/images/docs/Ventola_Viljaklusteri_230404.pdf

Vesala, R.2007. Hyvinvointialan muutokset ja haasteet. Power Point-esitys 15.3.2007
Palvelujen paketointi-seminaari Hämeenlinna.

Viljaklusteri.2007. <http://www.viljaklusteri.fi>. 20.11.2007

Virtanen, E. & Hernesniemi, H. 2005. Klusterin evoluutio. Helsinki: TEKES.

Haastattelut

Koivisto Tiina, toimitusjohtajan Lahti Travel Oy,14.8.2007
Maattola Helena, hotellinjohtaja, Messilä Maaailma Oy,16.8.2007
Mäki-Reinikka Pekka, johtaja, Fazer Mylly 24.8.2007
Hokkinen Matti, toimialajohtaja, Sinuhe Oy, 29.8.2007
Ylä-Anttila Juha, kehittämisjohtaja, Polttimo-yhtiöt Oy, 4.9.2007
Kalmari Ari, kehittämisspäällikkö, Lahden tiede- ja yrityspuisto Oy 7.9.2007
Mikkonen Jukka, johtaja, ympäristö- ja viljaklusterit, Lahden seudun kehittämissyhtiö Oy 18.9.2007
Laakso Miika, johtaja, matkailuala, Lahden seudun kehittämissyhtiö Oy 20.9.2007
Tuupainen Ari, toiminnanjohtaja, Harjulan Settlementti,21.9.2007
Hornborg Arja, toiminnanjohtaja Hollolan palvelutaloyhdistys Huili Ry, 26.9.2007
Suontama Taina palveluesimies, Hotelli Tallukka 1.10.2007
Jung, Peter hotellinjohtaja, Next Hotels Salpaus 4.10.2007

Työpaja 10.10.2007

Osallistajat:

Hornborg Arja, toiminnanjohtaja, Hollolan palvelutaloyhdistys Huili Ry
Ilomäki Risto, rehtori, Lahden ammattikorkeakoulu
Ilmavirta Arvo, toimitusjohtaja, Päijät-Hämeen koulutus konserni
Jakosuo Katri, yliopettaja, Lahden ammattikorkeakoulu
Jung Peter, hotellinjohtaja, Next Hotel Salpaus
Kempas Kari, yritysasiainmies, Teknillinen korkeakoulu
Kempainen Kirsi, koulutusjohtaja, Koulutuskeskus Salpaus
Laakso Miika, ohjelmajohtaja matkailu, LAKES
Maattola Helena, hotellinjohtaja Messilä Maaailma Oy
Mikkonen Jukka, johtaja, vilja- ja ympäristöklusterit, LAKES
Ratilainen Anni, opettaja, Koulutuskeskus Salpaus
Rautiainen Päivi, osastopäällikkö, Polttimo Yhtiöt Oy
Suontama Taina, palveluesimies, Hotelli Tallukka
Tiittanen Hannele, yliopettaja, Lahden ammattikorkeakoulu
Tuomainen Heikki, projektipäällikkö, Koulutuskeskus Salpaus
Tuupainen Ari, toiminnanjohtaja, Harjulan settlementti Ry

LIITE 1

Sairaanhoitaja (AMK) osaamisalueet

Opinto-oppaan mukaan sairaanhoitajan (AMK) ydinosaamisen muodostaa terveyttä edistävä ja ylläpitävä, sairauksia ehkäisevä, kärsimyksiä lievittävä ja kuntouttava hoitotyö. Sairaanhoitajan tulee osata auttaa asiakkaita ja potilaita hoitotyön keinoin yhteistyössä muiden sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa. Ydinosaamiseen kuuluu myös tiedon hankinnan osaaminen sekä tiedon kriittinen arviointi, jota sairaanhoitaja käyttää toimintansa perusteena sekä työyhteisönsä kehittämisessä ja arvioinnissa. Sairaanhoitaja erityisosaamisena osaamista, joka vaihtelee hoitotyön työtehtävän mukaisesti. Hoitotyön koulutusohjelmassa painottuvat perhehoitotyön osaaminen sekä sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyteen suuntaavat opinnot. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007a)

Sosionomi (AMK) osaamisalueet

Sosiaalialan koulutusohjelman opinto-oppaan mukaan sosionomin (AMK) osaamisalueisiin kuuluvat eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, eri asiakasryhmiin liittyvä osaaminen, vuorovaikutus-, viestintä- ja yhteistyöosaaminen sekä yhteiskunnallinen ja palvelurakenneseosaaminen, tutkimisen ja kehittämisen osaaminen ja työyhteisöosaaminen.

Sosiaalialan koulutusohjelman opinto-oppaassa todetaan toimintaympäristön muutoksien vaikuttavan sosiaalialan työhön. Opinto-oppaan mukaan keskeisimmät yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset ovat väestönmuutokset, kansainvälistyminen, alueellinen keskittyminen ja talouden sanelemat ehdot. Muutokset edellyttävät sosiaalialan työntekijöiltä innovatiivisuutta, verkostomaista työskentelyotetta sekä kykyä joustavaan mukautumiseen. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007b)

Toimiala	asema alueen strategioissa tulevaisuudessa
hyvinvointi	- erillinen hyvinvointistrategia ei todennäköinen, ei myöskään laaja-alaisempi hyvinvointistrategia - hyvinvointiklusteri tukee elinkeinostrategiassa muita klustereita - muuta hyvinvointiklusterin asemasta elinkeinostrategiassa: - ehdottomasti säilyy osana strategiaa - painoarvo kasvaa - merkitys liiketoimintaan vaikuttavana tekijänä kasvaa: ikääntyvät asiakkaat -> hyvinvointiala kasvaa ja muuttuu, monia mahdollisuuksia, esim. huonekaluala ottaa ikääntyvät kohderyhmäksi: huonekaluja, joissa ikääntymisen tuomat fyysiset muutokset on huomioitu

Fysioterapeutin osaamisalueet

Fysioterapian koulutusohjelman opinto-oppaan mukaan fysioterapeutin osaamisalueet muodostuvat kolmesta alueesta. Ensimmäinen osaamisalue on yleisen ammattiin liittyvää osaaminen, jolla tarkoitetaan taitoja, jotka ovat yhteisiä tulevaisuuden ammattilaisille. Toisen osaamisalueen muodostaa sosiaali- ja terveysalan osaaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi sosiaali- ja terveysalan toimintaa ohjaavien arvojen ja eettisten periaatteiden hallintaa, vuorovaikutustaitoja ja sisäistä yrittäjyyttä. Kolmantena osaamisalueena on fysioterapian erityisosaaminen, jolla tarkoitetaan toimintakyvyn analysoinnin ja arvioinnin hallintaa, fysioterapian päätöksentekoprosessin hallintaa, toteuttamista ja soveltamista. (Lahden ammattikorkeakoulu 2007c)

matkailu	- erittäin korkea - elinkeinostrategiassa tapahtuu eniten , matkailun merkitys korostuu strategioissa - erillistä matkailustrategiaa ei ole, vaikea arvioida laaditaanko tulevaisuudessakaan - matkailu yhtenä toimialana elinkeinostrategiassa, joka on alueen kärki-toimijoiden yhdessä tekemä strategia - matkailuyrittäjä- maaseutuyrittäjä – käsitteiden välillä ei ole eroja, eikä ole tarpeen jaotella, ovat yhtäkaikki yrittäjiä - kansallisen matkailustrategian laadinnassa myös LAKES mukana – kansallinen matkailustrategia laadittiin ensimmäistä kertaa, tulos ei ole täydellinen, strategiassa ei ole uskallettu keskittyä , uudesta kansallisesta matkailustrategiasta laadittaneen parempi, keskittyneempi
vilja	asema ei ole uhattuna, viljaklusteri on Suomen mittakaavassa suuri (Varsinais-Suomessa toinen Suomen viljaklustereista), maailmanlaajuisesti viljaklusteri on erityislaatuinen, EU:n tasollakaan ei ole vastaavaa vain selkeällä erikoistumisella voidaan saavuttaa suunta, viljaklusterin sisäinen tahtotila on korkea

MAP-projekti on Lahden ammattikorkeakoulun Innovaatiokeskuksen hallinnoima ja Hämeen TE-keskuksen osarahoittama Euroopan Sosiaalirahaston hanke, jonka tavoitteena on laadullisten ennakoitumallien kehittäminen sekä koulutuksen työelämävastavuuden parantaminen. Hankkeessa on toteutettu osaamistarpeisiin keskittyvä klusterianalyysi, jossa käsitellään samanaikaisesti hyvinvointi-, matkailu-, ja vilja-alaa. Raportin tavoitteena oli selvittää miten Päijät-Hämeen hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-alat muuttuvat lähivuosina ja miten nämä muutokset vaikuttavat osaamistarpeisiin.

Tulevaisuuden osaamistarpeita selvitettiin haastatteluiden ja työpajatyöskentelyn avulla. Haastatteluihin osallistui asiantuntijoita (12 henkilöä) hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-aloilta ja työpajatyöskentelyyn osallistui 16 henkilöä, jotka edustivat käsiteltäviä aloja, koulutusta ja alueellista kehittämisorganisaatiota. Aineistona on hyödynnetty myös aiheeseen liittyviä valmiita aineistoja, kuten raportteja ja selvityksiä. Aineiston perusteella tulevaisuuden tärkeimmät osaamistarpeet hyvinvointialalla liittyvät väestön ikääntymiseen ja hyvinvointialan yksityistämiseen, matkailualalla palvelujen tuotteistamiseen ja asiakaspalveluosaamiseen ja vilja-alalla alan substanssiosaamiseen. Kaikilla kolmella alalla moniosaaminen, prosessien hahmottaminen ja yrittäjyys ovat myös tärkeitä tulevaisuuden osaamistarpeita. Aineistosta kävi ilmi, että alojen välillä on merkittäviä yhteistyömahdollisuuksia.

Tämän raportin aineistoa voidaan käyttää tukena oppilaitoksissa koulutuksen suunnittelussa ja yrityksissä henkilöstön kehittämisessä. Aineiston perusteella voidaan todeta, että hyvinvointi-, matkailu- ja vilja-alojen välillä on olemassa keskinäisiä yhtymäpintoja. Koulutuksessa olisikin tärkeää panostaa työkaluihin, joiden avulla mahdollistetaan alojen välinen yhteistyö.

Avainsanat: hyvinvointiala, matkailuala, vilja-ala, tulevaisuuden osaamistarpeet

Lahden ammattikorkeakoulun julkaisusarjat

A Tutkimuksia

B Oppimateriaalia

C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut

ISSN 1457-8328

ISBN 978-951-827-074-7

